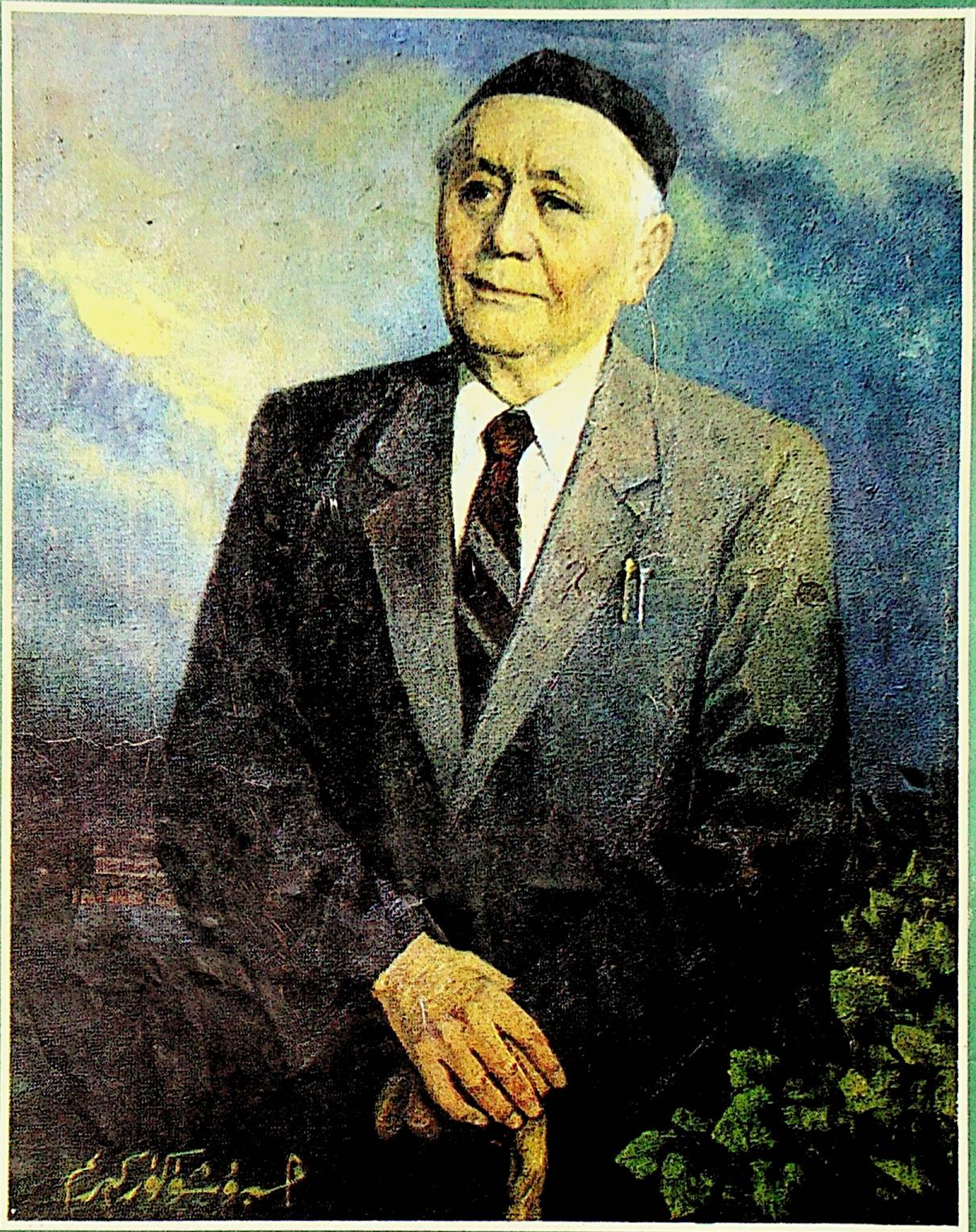

شىنجاڭ مەدەنىيىتى

XINJIANG CIVILIZATION

3

1992

قوزام

ئەرشىددىن توختى فوتوسى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

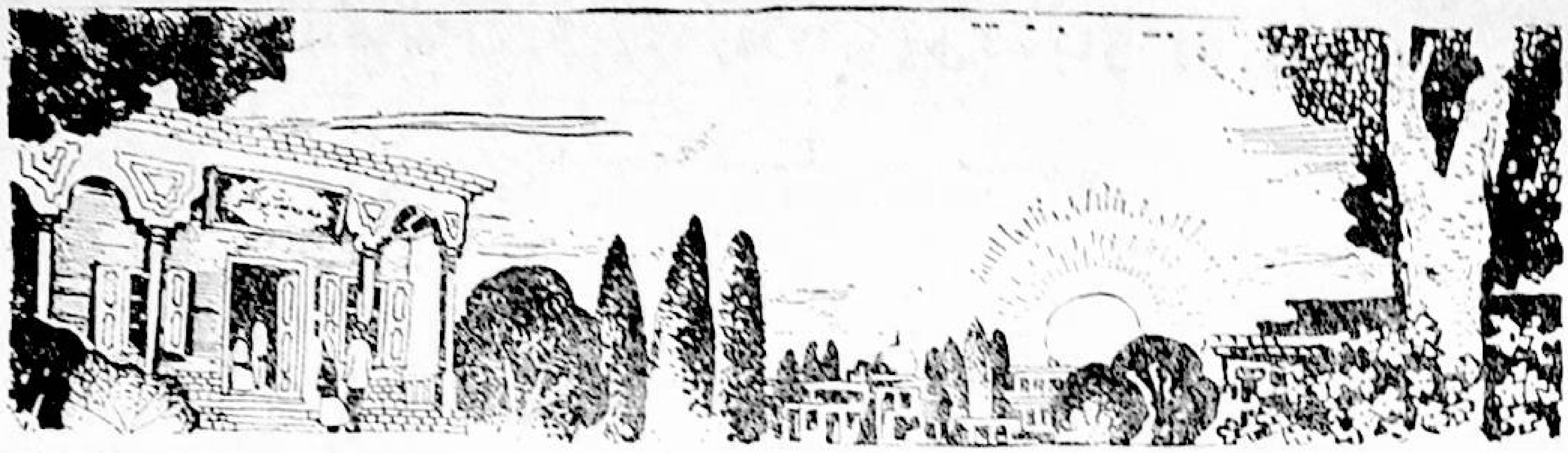

مەملىكەتنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى ھەر دەرىجىلىك ئاممىۋى سەنئەت يۇرتلىرى ۋە مەدەنىيەت يۇرتلىرىدا نۇرغۇن ئىجادىيەت خادىملىرى بار. ئۇلار ھەم ئىجادىيەتچى ھەم ئاممىۋى خاراكتېردىكى ئىجادىيەت پائالىيەتلىرىنى قانات يايدۇرۇشتىكى يادرو ۋە ۋاسىتە بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. شۇڭا، ئۇلار تۇرۇشلۇق ئورۇنلار ۋە يۇقىرى دەرىجىلىك ئالاقىدار تارماقلار ئىدىيە، كەسىپ، تۇرمۇش ۋە كەسپىي ئۇنۋان تەمىناتى جەھەتتە ئۇلارغا تېگىشلىك كۆڭۈل بۆلۈپ، ئېتىبار بېرىپ، ئۇلارنىڭ ئاكتىپلىقىنى تولۇق قوزغاپ، رولىنى تېخىمۇ جارى قىلدۇرۇش كېرەك. ئىشتىن سىرتقى ئىجادىيەت خادىملىرى — ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيەت قوشۇنىدىكى سەل قاراشقا بولمايدىغان كۈچ، ئۇلار ئامما ئارىسىدا، ئوتتەك قىزىق كۈرەش ئىچىدە ياشىغاچقا، ئالاھىدە ئۈستۈنلۈككە ئىگە. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، يېڭى ئەدىب - سەنئەتكارلار ئۈزلۈكسىز مەيدانغا كېلىپ، ئامما ئارىسىدا يوشۇرۇنۇپ ياتقان كۈچلۈك ئىجادىيەت كۈچىنى نامايان قىلدى. يېڭىدىن باش كۆتۈرۈپ چىققان ئىشتىن سىرتقى ئىجادىيەت خادىملىرىغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈش ۋە ئۇلارنى يۆلەش كېرەك. بىرىنچىدىن، ئۇلارنى ھەر دەرىجىلىك كەسپىي جەھەتتىن تەربىيىلەش كۇرسلىرىغا پىلانلىق ھالدا قوبۇل قىلىپ، ئۇلارنىڭ نەزەرىيە سەۋىيەسىنى ۋە پىكىر قىلىش سەۋىيەسىنى، مەدەنىيەت جەھەتتىكى مەلۇماتىنى ۋە يېزىش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈش، ئىككىنچىدىن، ئىشەنچلىك ئىجادىيەت تەسەۋۋۇرى ۋە ئىجادىيەت تەييارلىقى بولغان ئەھۋالدا، ئۇلارغا ئىجادىيەت ۋاقتى بېرىپ، ئۇلارنى ۋاقىت جەھەتتە كاپالەتكە ئىگە قىلىش كېرەك. ئۇلارنىڭ ئىجادىيەت ئىدىيەسىگە، سەنئەت ئىستىلىغا ۋە ئەسەرلىرىنىڭ سۈپىتىگە كۆڭۈل بۆلۈش ۋە تەلەپ قويۇش لازىم.

(جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتى تەشۋىقات بۆلۈمى، مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى، رادىئو - كىنو - تېلېۋىزىيە مىنىستىرلىكىنىڭ «نۆۋەتتىكى ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈش توغرىسىدا پىكرى»دىن ئېلىندى)

شىنجاڭ مەدەنىيىتى — قوش ئايلىق ئومۇمىي ئەدەبىي ژۇرنال
41 - يىل نەشرى — 1992 - يىل 3 - سان (ئومۇمىي 196 - سان)

بوستاندا

مەخسۇس ماقالە

ئىدىيىنى داداىل ئازاد قىلىپ، كۆز قاراشنى يېڭىلاپ، شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت - سەنئەت ئىسلاھا-تىدا يېڭى ۋەزىيەت ياراتايلى.................... مۇھەممەت زۇنۇن 3

ئەدەبىيات گۈلزارى

يېڭىلانغان ھاۋا....................(ھېكايە) .... سەبرى 15

مەدەنىيەت - سەنئەت گىرۋىكى

سەنئەت مەركىزى، ئىجتىمائىي ئابىدىسى .... جۇرئەت كامىل 41

سىگنال

ئىس - تۈتەك ئىچىدىكى كىشىلەر..............(ئەدەبىي ئاخبارات) .... دىلدار ئەزىزى 46

سەنئەت دۇنياسىدا

كۆسەن رەسساملىرىدىكى ئىستېتىك ئاڭ توغرىسىدا ....ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن 59

ئەخلاق - ئادەم زىننىتى

ھېكمەتلەر ۋە نەسىھەتلەر..................نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئىلياس ھوشۇر 77

ئاممىۋى مەدەنىيەت سەپىدە

مەدەنىيەت خىزمىتىدىكى ئىلغار كوللېكتىپ، ئىلغار خىزمەتچىلەرنى تەقدىرلەش يىغىنى ئېچىلدى..................(خەۋەر) ....ئامىنە ئابدۇرېشىت، نەبى ئەيسا 79

مۇقاۋىدا: ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسچىلىرىدىن: يازغۇچى، دراماتورگ زۇنۇن قادىرى (1912 - 1989) ئابدۇشۈكۈر كېرىم سىزغان. رەسسام ۋە خەتتات: ئابلىمەت ئابلىز، ئىسمايىل ئىبراھىم (تەكلىپ قىلىنغان). گۈزەل سەنئەت تەھرىرى: رىسالەت مۇھەممەت

باش مۇھەررىر: مۇھەممەت زۇنۇن
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر: قۇربان ماموت (بوستاننىڭ ئىجرائىيە مەسئۇل مۇھەررىرى ۋە تېخنىكا دىرېكتورى)
مەسئۇل مۇھەررىر: ساتتار توختى (تەھرىر بۆلۈم مۇدىرى)

ئىدىيىنى داۋاملىق ئازات قىلىپ، كۆز قاراشنى يېڭىلاپ، شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت - سەنئەت ئىسلاھاتىدا يېڭى ۋەزىيەت يارىتايلى

مۇھەممەت زۇنۇن

(شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ نازىرى، پارتگورۇپپىسىنىڭ شۇجىسى)

پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت مەدەنىيەت خادىملىرى ماركسىزم - لېنىنىزم، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى يېتەكچى قىلىش، ئەدەبىيات - سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشىدە ۋە بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايراش فاڭجېنىدا، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ كۆپ خىل رولىنىڭ بىرلىكىدە، تېمىنى كۆپ خىللاشتۇرۇش بىلەن دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىنى گەۋدىلەندۈرۈشنىڭ بىرلىكىدە چىڭ تۇرۇپ، ئېسىل مىللىي مەدەنىيەتنى زور كۈچ بىلەن جارى قىلدۇرۇپ، ئەدەبىيات، كىنو، تېلېۋىزىيە، مۇزىكا، ئۇسسۇل، گۈزەل سەنئەت، تىياتىر قاتارلىق تۈرلۈك مەدەنىيەت ئىشلىرىدا ئاپتونوم رايوندىكى ھەر مىللەت خەلقىنى دەۋر روھىغا ۋە شىنجاڭنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئىگە ساغلام مەنىۋى مەھسۇلاتلار بىلەن تەمىن ئېتىپ،

www.uyghurkitap.com

خەلقنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى ئۈزلۈكسىز بېيىتىپ، جەمئىيەتنىڭ مۇقىملىقىنى كۈللەنمىشىنى، مەدەنىيەتلىك بولۇشىنى ۋە تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا مۇھىم تۆھپە قوشتى.

ئەمما، نەتىجىلەر سۆزلەنگەن ۋاقىتتا شۇنى بىلىشىمىز كېرەككى، شىنجاڭنىڭ ئەدەبىيات-سەنئىتى ھازىرقى يېڭى تارىخىي شارائىتتا ۋە يېڭى مەدەنىيەت دولقۇنىدا بىر مۇنچە يېڭى مەسىلىگە، يېڭى زىددىيەتكە دۇچ كەلمەكتە. جۈملىدىن ئۇزۇندىن ئۇزاق تارىخىي زامانلاردىن بۇيان شەكىللەندۇرگەن، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ پاراسەت ھەم ماھارەتلىرىنى نامايان قىلىپ كەلگەن بەدىئىي ئۇسلۇبىنى يېڭى دەۋرگە، ئاممىغا قانداق ياقتۇرۇش مەسىلىسى ھەمدە خەلق ئاممىسىنىڭ كۈندىن- كۈنگە يېڭىلىنىپ، كۈندىن- كۈنگە ئېشىپ بېرىۋاتقان مەنىۋى ئېھتىياجىنى، سەنئەتتىن بەھرىلىنىش ئارزۇسىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىنى سەنئەت قانۇنىيىتى بويىچە قانداق راۋاجلاندۇرۇش مەسىلىسى كېلىپ چىقماقتا.

دۆلىتىمىز ھازىر يېڭى بىر سەلتەنەتلىك تارىخىي باسقۇچتا — سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ، ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشنىڭ ئاچقۇچلۇق مەزگىلىدە تۇرماقتا. 3 - ئاينىڭ 9 - كۈنىدىن 11 - كۈنىگىچە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم دائىمىي كومىتېتى كېڭەيتىلگەن يىغىن ئېچىپ، يولداش دېڭشياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەرىيىسىنى يېتەكچى قىلىپ، پارتىيىنىڭ «بىر مەركەز، ئىككى ئاساسىي نۇقتا»دىن ئىبارەت ئاساسىي لۇشيەنىنى قەتئىي، تەۋرەنمەي ئىزچىللاشتۇرۇپ، نۆۋەتتىكى پايدىلىق پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىش، زېھنىي كۈچنى مەركەزلەشتۈرۈپ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى يۇكسەلدۇرۇشتىن ئىبارەت ئاساسىي تېمىنى چۆرىدىگەن ھالدا شىنجاڭنىڭ ۋەزىيىتىنى ئەستايىدىل تەھلىل قىلىپ، «جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق كومىتېتىنىڭ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىپ، شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادىنى تېز راۋاجلاندۇرۇش توغرىسىدا قارارى»نى چىقاردى. ھازىر ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك كادىرلار، ھەر مىللەت ئاممىسى ئىدىيىنى تېخىمۇ ئازاد قىلىپ، كۆز قاراشتا بۇرۇلۇش ياساپ، ھەرىكەت جەھەتتە چوڭ قەدەم تاشلاپ، ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىشنى كېڭەيتىش، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى يېڭى پەللىگە يۇكسەلدۇرۇشتەك قاينام - تاشقىنلىق ۋەزىيەتنى بارلىققا كەلتۈرمەكتە.

«ھەممە ساھەلەر رىقابەتلىشىۋاتقان» ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىش يولىغا قويۇلغان يېڭى ۋەزىيەتتە مەدەنىيەت ساھەسىنىڭ تاللايدىغان بىردىنبىر يولى — يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش توغرىسىدىكى بىر قاتار مۇھىم بايانلىرىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ، پارتىيىنىڭ ئاساسىي لۇشيەنىنى ئومۇمىيۈزلۈك ئىجرا قىلىش ئاڭلىقلىقىنى يەنىمۇ ئۆستۈرۈپ، ئىدىيىنى دادىل ئازاد قىلىپ، كۆز قاراشنى يېڭىلاپ، ئىدىيە جەھەتتىكى بىكىنمىچىلىك، كونا كۆز قاراشلارنى چۆرۈپ تاشلاپ، «سول» چىللىقنىڭ ياكى «ئوڭچىل»لىقنىڭ بولۇپمۇ «سول»چىل ئىدىيىنىڭ تەسىرىنى ئۈزلۈكسىز تازىلاپ، ئىسلاھات،

ئىچىۋېتىش بىلەن مۇقىملىقنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا تونۇپ ۋە بىر تەرەپ قىلىپ، تەخىرسىزلىك تۇيغۇسىنى تۇرغۇزۇپ، باتۇرانە ئىزدىنىپ، دادىل سىناق قىلىپ، شىنجاڭنىڭ ئەمەلىيىتىگە مۇۋاپىق كېلىدىغان ئىسلاھات، ئىچىۋېتىش يولىنى تېپىپ چىقىشتىن ئىبارەت.

1. نۆۋەتتىكى مەدەنىيەت خىزمىتىنىڭ يېتەكچى ئىدىيىسى توغرىسىدا

يولداش جياڭزېمىننىڭ جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 70 يىللىقىنى تەبرىكلەش يىغىنىدا سۆزلىگەن سۆزىدە ئوتتۇرىغا قويغان جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەتنىڭ ئاساسىي تەلىپى بويىچە، ئەدەبىيات - سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇپ، ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىنى زور كۈچ بىلەن گۈللەندۈرۈپ، نۇرغۇن رەڭگارەڭ، سۈپەتلىك ئەسەرلەرنى يارىتىپ، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ تەرەققىياتىغا ماسلىشىپ، خەلق ئاممىسىنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت تۇرمۇشىغا قارىتا كۈندىن - كۈنگە ئېشىپ بېرىۋاتقان ئېھتىياجىنى قاندۇرۇپ، خەلقنىڭ ساپاسىنى ئۆستۈرۈش، غايىلىك، ئەخلاقلىق، مەدەنىيەتلىك، ئىنتىزامچان بىر ئەۋلاد يېڭى كىشىلەرنى يېتىشتۈرۈش، سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت بەرپا قىلىش ئۈچۈن تېگىشلىك تۆھپە قوشۇش-ئەدەبىيات-سەنئەت تارماقلىرىنىڭ مەركىزىي خىزمىتى، بارلىق ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىنىڭ شەرەپلىك بۇرچى ۋە مۇقەددەس ۋەزىپىسى. نۆۋەتتىكى مەدەنىيەت خىزمىتىنىڭ چىقىش نۇقتىسى — يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش توغرىسىدىكى مۇھىم بايانلىرىغا ئەمەل قىلىپ، پايدىلىق پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ ئىسلاھات، ئىچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىپ، ئۇزاق ۋاقىتتىن بۇيان شىنجاڭنىڭ ئالاھىدىلىكىنى بىر تەرەپلىمە ھالدا تەكىتلەپ، ھازىرقى ھالەت بىلەن قانائەتلىنىپ قالىدىغان، يېڭىلىق يارىتىشقا، يول ئېچىپ ئىلگىرىلەشكە جۈرئەت قىلالمايدىغان، باتۇرلۇق بىلەن ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىشتىكى يېڭى يوللارنى توسۇپ قويىدىغان بېكىنمە ئىدىيىنى دادىل ئازاد قىلىپ، ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن كەلمەيدىغان كونىچە كۆز قاراشلارنى چۆرۈپ تاشلاپ، تەجرىبە - ساۋاقلارنى ئەستايىدىل يەكۈنلەپ، يېڭىلىق يارىتىشقا جۈرئەت قىلىپ، پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ، ئىسلاھات، ئىچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىش، قۇرۇق گەپنى ئاز قىلىپ، ئەمەلىي ئىشلەش ئېڭىنى ھەقىقىي تۇرغۇزۇپ، كاللىنى سەگەك تۇتۇپ يۈرەكلىك ئىشلەش، پارتىيىنىڭ «بىر مەركەز، ئىككى ئاساسىي نۇقتا»دىن ئىبارەت ئاساسىي لۇشيەنىنى قەتئىي، تەۋرەنمەي ئىجرا قىلىپ، تۈرلۈك مەدەنىيەت خىزمەتلىرىنى ئىقتىسادىي خىزمەتتىن ئىبارەت مەركەزنى چۆرىدىگەن ھالدا ئورۇنلاشتۇرۇش، مۇشۇ مەركەزنى گەۋدىلەندۈرۈشتىن ئىبارەت.

تۆت ئاساسىي پىرىنسىپتا چىڭ تۇرۇش ئىسلاھات، ئىچىۋېتىشنىڭ ۋە ئىقتىسادنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ تۈپ كاپالىتىدۇر. جۇڭگونى سوتسىيالىزملا قۇتقۇزالايدۇ، جۇڭگونى سوتسىيالىزملا تەرەققىي تاپقۇزالايدۇ. تۆت ئاساسىي پىرىنسىپتا چىڭ تۇرۇپ، بۇرژۇئازىچە ئەركىنلەشتۈرۈش پىكىر ئېقىمىدىن، مىللىي بۆلگۈنچىلىكتىن، تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشتىن ھوشيار بولۇش لازىم. ئىسلاھات چوڭقۇرلىشىۋاتقان، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىش دائىرىسى كېڭەيتىلىۋاتقان شارائىتتا، باشقا سەپلەرگە ئوخشاش ئىدىيە-

www.uyghurkitap.com

مەدەنىيەت سېپىدە نۇرغۇن يېڭى ئەھۋال ۋە يېڭى مەسىلىلەرگە دۇچ كېلىمىز. شۇڭا مەدەنىيەت-سەنئەت سېپىدە تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇش توغرىسىدا ئۇزاقىچە، چوڭقۇر تەربىيە ئېلىپ بېرىشىمىز كېرەك. ماددىي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى بىلەن مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى تەڭ تۇتۇش فاڭجېنىنى ئۇزاقىچە ئېغىشماي ئىزچىللاشتۇرۇپ، كەڭ ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەرنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم يولىدا مېڭىش ئىشەنچىسىنى ئەۋلادمۇ ئەۋلاد كۈچەيتىش لازىم.

ئەدەبىيات-سەنئەتتە خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش، بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس-بەستە سايراش فاڭجېنىنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇپ، ئېسىل ئەنئەنىۋى مىللىي مەدەنىيەتنى جارى قىلدۇرۇپ، دۇنيادىكى ئىلغار مەدەنىيەت نەتىجىلىرىنى قوبۇل قىلىش لازىم. مەدەنىيەت بازىلىرىنى باشقۇرۇشنى ۋە مەدەنىيەت مۇئەسسەسەلىرىنىڭ قۇرۇلۇشىنى يەنىمۇ كۈچەيتىش، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بازىلىرىنى مۇستەھكەملەش لازىم.

2. نۆۋەتتىكى ئاساسىي نىشان

يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش توغرىسىدىكى بىر قاتار مۇھىم بايانلىرىنى، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ«بىر مەركەز، ئىككى ئاساسىي نۇقتا»دىن ئىبارەت ئاساسىي لۇشيەنىنى قەتئىي تەۋرەنمەي ئىجرا قىلىپ، نۆۋەتتىكى پايدىلىق پەيتنى چىڭ تۇتۇپ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىپ، كۈچىنى مەركەزلەشتۈرۈپ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى يۈكسەلدۈرۈش، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم يولىنى بويلاپ داۋاملىق ئىلگىرىلەش توغرىسىدىكى يوليورۇقىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىش ۋە ئىگىلەش ئاساسىدا«جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيەسى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق كومىتېتىنىڭ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىپ، شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادىنى تېز راۋاجلاندۇرۇش توغرىسىدىكى قارارى»نى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، مەدەنىيەت-سەنئەت ساھەسىدە ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىش، ھەر دەرىجىلىك سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ ئىسلاھاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ، سەنئەت ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنى ئازاد قىلىش؛ ئەدەبىيات- سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈپ، مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى، مۇنەۋۋەر ئىختىساس ئىگىلىرىنى كۆپلەپ مەيدانغا چىقىرىش؛ چەت ئەللەر بىلەن بولغان مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشنى كېڭەيتىش؛«مەدەنىيەت ئارقىلىق مەدەنىيەتنى تولۇقلاش»ۋە«كۆپ خىل ئىگىلىك ئارقىلىق مەدەنىيەتكە ياردەم بېرىش»نى كەڭ يولغا قويۇش ئارقىلىق، مەدەنىيەت كەسپى، كارخانا ئورۇنلىرىنىڭ ئۆز - ئۆزىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئىقتىدارىنى كۈچەيتىش؛ ھەر قايسى ئىدارە، ئورگانلارنىڭ فۇنكسىيەسىنى ئۆزگەرتىپ، مەمۇرىي ئاپپاراتلارنى ئىخچاملاپ، ھوقۇقنى تۆۋەنگە چۈشۈرۈش، ئورگان ئىستىلىنى ئۆزگەرتىش؛ پارتىيە قۇرۇلۇشىنى ۋە سىياسىي ئىدىيىۋى خىزمەتنى، پاكلىق قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش لازىم. يولداش دېڭ شياۋپىڭ يېقىندا:«بىر ئاز بۆسۈش روھى بولمىسا، بىر ئازىمۇ تەۋەككۇل قىلىش روھى بولمىسا، غەيرەت - جاسارەت بولمىسا، ياخشى يول تاپقىلى، يېڭى يول تاپقىلى بولمايدۇ، يېڭى ئىشلارنى ۋۇجۇدقا چىقارغىلى بولمايدۇ» دەپ كۆرسەتتى. ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرى بىر مەقسەت، بىر نىيەتتە ئىتتىپاقلىشىپ، ئىسلاھاتقا بولغان يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇمىز بىلەن ئەقىل - پاراسىتىمىزنى ۋە كۈچىمىزنى ئىشقا سېلىپ، ئويلاشقا، ئىشلەشكە، ئىزدىنىشكە، يېڭىلىق يارىتىشقا، دادىللىق

بىلەن سىناق قىلىش، دادىللىق بىلەن بۆسۈشكە جۈرئەت قىلىپ، تارىخ بىزگە يۈكلىگەن ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشنىڭ يېڭى غەلىبىسىنى قولغا كەلتۈرۈشتەك ئەلا نەتىجىلىرى بىلەن پارتىيە 14 - قۇرۇلتىيىنىڭ غەلىبىلىك ئېچىلىشىنى كۈتۈۋېلىشىمىز لازىم.

3. مەدەنىيەت باشقۇرۇش تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى تېزلىتىپ، سەنئەت ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنى ئازاد قىلىش لازىم

(1) سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇشنى مۇھىم نۇقتا قىلىپ، تۈرلۈك مەدەنىيەت باشقۇرۇش تارماقلىرىنىڭ، جۈملىدىن ئاممىۋى مەدەنىيەت، كۇتۇپخانا، كىنو، مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىدىن ئىبارەت كارخانا، كەسپىي ئورۇنلارنىڭ باشقۇرۇش تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، ئالدى بىلەن ئىشنى كادىرلار ئىشلىرى تۈزۈمىنى ئىسلاھ قىلىشتىن باشلاپ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىك بەنزىلىرىنىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش لازىم.

ھەر قايسى ئورۇنلار ئۆزلىرىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا ئاساسەن، دېموكراتىك ئاساستا سايلاش، بىۋاسىتە تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىش، ئاشكارا خېرىدار چاقىرىش، بەلگىلەش قاتارلىق چارىلەرنى قوللىنىپ، رىقابەت مېخانىزمىنى يولغا قويۇپ، ئۆرۈستۈرۈشكىمۇ بولۇش، چۈشۈرۈشكىمۇ بولۇش، كىرگۈزۈشكىمۇ بولۇش، چىقىرىشقىمۇ بولۇشنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك. ماركسىزمنىڭ ئىختىساس ئىگىسى قارىشىنى تۇرغۇزۇپ، پارتىيىنىڭ كادىرلارنى «تۆتلەشتۈرۈش» فاڭجېنى ۋە ئەخلاقلىق، قابىلىيەتلىك بولۇش ئۆلچىمى بويىچە، كۆپ خىل يوللار بىلەن ئىختىساس ئىگىلىرىنى تاللاپ ئۆستۈرۈپ، خەلق ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش لۇشيەنىدە چىڭ تۇرغانلىقىنى ئېتىراپ قىلغان ھەمدە تۆھپىسى بولغانلارنى دادىل تۈردە رەھبەرلىك بەنزىسىگە كىرگۈزۈش كېرەك. ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىنى يېتىشتۈرۈش ۋە دادىللىق بىلەن ئىشلىتىشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىش كېرەك. ياش كادىرلارنى زور كۈچ بىلەن يېتىشتۈرۈش، ئاساسىي قاتلامدا چېنىقىپ يېتىلگەن مۇنەۋۋەر ياش كادىرلارنى رەھبەرلىك ئورنىغا ۋاقتىدا تاللاپ ئۆستۈرۈش كېرەك.

پارتىيە ئىستىلى قۇرۇلۇشى ۋە پاكلىق قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىپ، خىيانەتچىلىك قىلغان، پارا ئالغان چىرىك ئۇنسۇرلارنى قەتئىي جازالاش، ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشكە پۈتلىكاشاڭ بولىدىغان، سۆيقەست، ھىيلە - مىكىر بىلەن شۇغۇللىنىدىغان، پارتىيە، ھۆكۈمەتنىڭ سىياسىتىنى تاقاردىشىپ تۇرۇۋېلىپ ئىجرا قىلماي ياكى ئۆزىنىڭخا كۆرۈنۈشتە ئەمەل قىلغان بولۇپ، ئاستىرتتىن خىلاپلىق قىلىدىغان، ئىچكى چۇۋۇقچىلىقى ئېغىر، ئاممىنىڭ پىكرى كۆپ، بيۇروكرات، كونا چىگىش ئورنىغا ئايلىنىپ قالغان، ئىقتىدارسىز رەھبەرلىك بەنزىلىرىنى قەتئىي تەرتىپكە سېلىش ۋە تەڭشەش، لاياقەتسىز كادىرلارنى خىزمىتىدىن قەتئىي ئېلىۋېتىش ياكى دەرىجىسىنى تۆۋەنلىتىپ بىر تەرەپ قىلىش لازىم. نۆۋەتتە بىزنىڭ ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشتە راستچىل بولۇپ، ئەمەلىي ئىش قىلىشىمىزغا تەسىر كۆرسىتىۋاتقان، ئورگان، ئىدارىلەردە ساقلانغان ئىش ئاز، ئادەم كۆپ بولۇش، ئىستىل توغرا بولماسلىق، ئىشنى ئەپلەپ - سەپلەپ ئۆتكۈزۈۋېتىش، ئۇنىۋم تۆۋەن بولۇشتىن ئىبارەت ئېغىر تۆرىچىلىككە قەتئىي قارشى تۇرۇش، بەش خىل كېسەلنى، يەنى غۇدۇڭشىش كېسىلى، باش ئاتارتىش كېسىلى، قۇرۇق تالاش - تارتىش كېسىلى، ئىقتىدارلىقلارنى كۆرەلمەسلىك كېسىلى، قانات ئاستىغا ئېلىش كېسىلىنى ساقايتىش، يەنە ئۈچ خىل ئادەمنى، يەنى ئۆزى ئىشلىمەي

www.uyghurkitap.com

تۇرۇپ خەقنى غاجايدىغان «كەپدان»لارنى، ئاتېكاچىلىق قىلىدىغان «تاماشاكۆرگۈچى»لەرنى، جېدەل - ماجرا تۇغدۇرىدىغان «سىياسەتۋاز»لارنى تەربىيىلەش كېرەك.

(2) مەدەنىيەت كەسپى، كارخانا ئورۇنلىرىدىكى مەخسۇس كەسپىي خادىملارنى جۈملىدىن كەسپىي، تېخنىكا خىزمەتلىرىنى قوشۇمچە ئۆتەيدىغان رەھبىرىي كادىرلارنى تەكلىپ بىلەن ئىشلىتىش تۈزۈمىنى، رىقابەت مېخانىزمىنى پائال، سالماق هالدا ئومۇميۈزلۈك يولغا قويۇش لازىم. پەقەت رىقابەت بولغاندىلا ئاندىن كىشىلەرنىڭ ئىجادچانلىقىنى جارى قىلدۇرغىلى، سەنئەت ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرگىلى، پەقەت رىقابەت بولغاندىلا ئاندىن قاتمال تۈزۈلمە ئىچىدە هايات كەچۈرۈۋاتقان ئادەملەردە ئىلگىرى شەكىللەنگەن ئادەتكە بويسۇنۇش هالىتىنى بۇزۇشقا بولىدىغانلىقىنى، پەقەت رىقابەت بولغاندىلا كىشىلەرنىڭ ئۆز قىممىتىنى ئەمەلىيەتتە تولۇق كۆرسىتەلەيدىغانلىقىنى، ئۆز تەقدىرىنى ئوڭشىيالايدىغانلىقىنى تونۇپ يەتتۇق.

«تۆمۈر تاۋاق» تۈزۈمى ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ ئالىي دەرىجىلىك مەنىۋى ئەمگەكتىن ئىبارەت ئىچكى مېخانىزمىنى بۇزۇپ تاشلاپلا قالماستىن، بەلكى كىشىلەرنىڭ ماهىيەتلىك ئىجادىيەت ئىقتىدارىنىڭ چېكىنىشىنى كەلتۈرۈپ چىقاردى؛ كىشىلەرنى ئالغا ئىنتىلىشنى ئويلىمايدىغان، تەقسىماتنىڭ تەڭ - باراۋەر بولۇشىنى تىلەيدىغان قىلىپ قويدى - دە، نەتىجىدە ئىجتىمائىي ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى ئاجىزلاپ كېتىدۇ. كىشىلەرنىڭ ئىجادچانلىق كۈچى قېتىپ قالدى. قاتمال تۈزۈلمىنى مۇستەھكەملەپ، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ، جەمئىيەتنىڭ ئالغا ئىلگىرىلىشىدىكى جاهىل توسالغۇ بولۇپ قالدى. شۇڭا سەنئەت ئۆمەكلىرى خادىملارنىڭ هەممىسىنى تەكلىپ بىلەن خىزمەتكە قويۇش تۈزۈمىنى پۇختا هالدا يولغا قويۇپ، سەنئەت تۈزۈلمىسىدە هۆكۈم سۈرۈۋاتقان «تۆمۈر تاۋاق»، «تۆمۈر ئورۇندۇق»، «تۆمۈر ئىش هەققى» ۋە «داشقازان تامىقى»دىن ئىبارەت كونا مېخانىزمنى قەتئىي بۇزۇپ تاشلاپ، ئىچكى قىسمىدىكى ئىگىلىك باشقۇرۇش مېخانىزمىنىڭ ئالمىشىشىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، سەھنىگە چىقىدىغانلار بىلەن چىقمايدىغانلار ئوخشاش بولۇش، ئىشقا كېلىدىغانلار بىلەن كەلمەيدىغانلار ئوخشاش بولۇش، ياخشى ئىشلىگەنلەر بىلەن ياخشى ئىشلىمىگەنلەر ئوخشاش بولۇشتەك تولىمۇ نامۇۋاپىق زىددىيەتنى تۈپتىن هەل قىلىپ، رىقابەت مېخانىزمىنى كىرگۈزۈش، مائاشنىڭ دەرىجە پەرقىنى چوڭايتىش ۋە مۇكاپات پۇلى بېرىشتە پەرقلىق مۇئامىلە قىلىش ئارقىلىق، سەنئەت ئۆمەكلىرىدىكى «داشقازان»نى ئۈزۈل - كېسىل چېقىپ تاشلاش لازىم. باشقا مەدەنىيەت كەسپى، كارخانا ئورۇنلىرىدىمۇ مۇناسىپ ئىسلاهات ئېلىپ بېرىش كېرەك.

(3) ئىختىساسلىق خادىملارنىڭ مۇۋاپىق هالدا يۆرۈشۈپ تۇرۇشىنى زور كۈچ بىلەن ئىلگىرى سۈرۈپ، ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئاكتىپچانلىقى ۋە ئىجادچانلىقىنى قوزغاش لازىم. سەنئەت ئۆمەكلىرى خادىملارنى مۇددەتتىن ئىلگىرى پېنسىيىگە، دەم ئېلىشقا چىقىرىش سىياسىتىنى يولغا قويۇپ، ئاساسىي مائاش مۇئامىلىسىنىڭ ئۆزگەرمەسلىكىگە كاپالەتلىك قىلىش لازىم. تەكلىپ قىلىنمىغان خادىملارنىڭ ئەركىن يۆتكىلىپ يۈرۈشىگە، خىزمىتىنى ساقلاپ قېلىپ مائاشىنى توختىتىشىغا ياكى خىزمىتىدىن ئىستېپا بېرىشىگە رۇخسەت قىلىش كېرەك. كەسىپ ئالماشتۇرۇپ ئورۇنلاشتۇرۇش تۈزۈمىنى يولغا قويۇپ، كەسپىي ئارتۇقچىلىقى بار خادىملارنى يېتەكچىلىك، ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىشقا

ياكى كەسىپ ئۆزگەرتىپ باشقا كەسىپلەر بىلەن شۇغۇللىنىشقا رىغبەتلەندۈرۈش كېرەك. ئۈچىنچى خىل ئىگىلىك، كۆپ خىل تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىشقىمۇ بولىدۇ. ھەر قايسى ئورۇنلار يولنى كەڭ ئېچىپ، ئۆز ئورنىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا قاراپ ئىش كۆرۈش پرىنسىپىغا ئاساسەن تەكلىپ قىلىنماي قالغان، تەكلىپ بىكار قىلىنغان ۋە ئارتۇقچە خادىملارنى مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇشى كېرەك.

(4) قاتتىق ئىمتىھان ئېلىپ تەكشۈرۈش تۈزۈمىنى ئورنىتىپ، تەكشۈرۈش بىلەن تەقدىرلەشنى زىچ بىرلەشتۈرۈپ، مۇكاپات پۇلىنىڭ دەرىجە پەرقىنى چوڭايتىش، ياخشى ئىشلىگەنلەرنى مۇكاپاتلاپ، ھورۇنلۇق قىلغانلارنى جازالاش، كۆپ ئىشلىگەنلەر كۆپ ھەق ئېلىشى كېرەك. خىزمەت پوزىتسىيىسى ناچار، تەكشۈرۈشتە لاياقەتسىز چىققانلارنىڭ مۇكاپات پۇلىنى، مائاشىنى تۇتۇپلا قالماي، بەلكى مەسىلىسى ئېغىرلارنى بەلگىلىمە بويىچە مەمۇرىي جەھەتتە بىر تەرەپ قىلىش كېرەك. ئاز ساندىكى، خىزمەتكە ئورۇنسىز ئاۋارىچىلىق تۇغدۇرغان، ئورۇنسىز جېدەل - ماجرا چىقىرىپ، نورمال خىزمەتكە تەسىر يەتكۈزگەن ۋە كاشىلا سالغانلار قايتا - قايتا تەربىيە بېرىش ئارقىلىقمۇ تۈزەتمىگەن بولسا، كەسكىن تەدبىر قوللىنىپ، قاتتىق چارە كۆرۈش، ھەتتا خىزمەتتىن ھەيدەش كېرەك.

(5) ھوقۇقنى ھەقىقىي تۆۋەنگە چۈشۈرۈش، سىياسەت چېكىنى مۇۋاپىق كەڭ قىلىش كېرەك. بىز تەدرىجىي ھالدا ئوتتۇرا قاتلام كادىرلارنى تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىشتىكى خىزمەتكە بەلگىلەش، خىزمەتتىن قالدۇرۇش ھوقۇقىنى، ئىدارىدىكى خادىملارنى تەكشۈرۈش، سەپلەش، ئۇنۋان باھالاپ تەكلىپ قىلىش ھوقۇقىنى ھەم ئىختىساس ئىگىلىرىنى قوبۇل قىلىش، توختام تۈزۈمىدىكى خادىملارنى تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىش ھوقۇقىنى ھەر قايسى ئورۇنلارغا بېرىپ، ئۇلارنىڭ ئادەم ئىشلىتىش جەھەتتىكى خوجايىنلىق ھوقۇقىغا تولۇق ھۆرمەت قىلىشىمىز، كارخانىلارنىڭ تىجارەت، ئىگىلىك باشقۇرۇش جەھەتلىرىدىكى خوجايىنلىق ھوقۇقىغىمۇ تولۇق ھۆرمەت قىلىشىمىز لازىم.

مەدەنىيەت ساھەسىدىكى ئىسلاھات مۇساپىمىزغا نەزەر سالساق، بىز ئالدىنقى بىر نەچچە يىلدا سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ ئىسلاھاتىدا سىناق تەرىقىسىدە ئۆمەك باشلىقلىرىنى ئاشكارا خېرىدار چاقىرىپ، قىسمەن ھۆددىگە بېرىش قاتارلىق ئىسلاھات تەدبىرلىرىنى يولغا قويدۇق. ئىسلاھاتنىڭ ئومۇمىي يېتەكچى ئىدىيىسى توغرا بولۇپ، مەلۇم ئۈنۈمگە ئېرىشتى، بۇنى مۇئەييەنلەشتۈرۈش كېرەك. ئەمما ساقلانغان ئاچقۇچلۇق مەسىلە — قاراپ بېقىش پوزىتسىيىسىدە بولۇپ، ئىسلاھاتنىڭ چوڭقۇرلاشمىغانلىقى، دادىل ئېلىپ بېرىلمىغانلىقى، ئۈزۈل - كېسىل بولمىغانلىقىدا. بىر تەرەپلىمە ھالدا مۇقىملىقنى تەكىتلەپ، ھازىرقى ھالەتتىن قانائەتلىنىش، ئالدىرىماي ئىش كۆرۈش دېگەن ئىدىيە بىر قەدەر ئومۇمىيۈزلۈك ساقلانغانلىقىدا. مۇھىمى «سول»چىل پىكىر ئېقىمىنىڭ چوڭقۇر يىلتىز تارتقانلىقىدا. بۇ ئىدىيىۋى توسالغۇلار ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشنىڭ تەلىپىگە زىت كېلىدۇ، كىشىلەرنىڭ ئىسلاھاتتىكى بۇرچ تۇيغۇسى ۋە تەخىرسىزلىك تۇيغۇسىنى ئاسانلا ئاجىزلاشتۇرىدۇ. بۇنىڭ بىلەن كادىرلار ۋە ئامىمىنىڭ ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش جەھەتتىكى تەشەببۇسكارلىقى، ئاكتىپلىقى ۋە ئىجادچانلىقى تەسىرگە ئۇچرايدۇ.

www.uyghurkitap.com

ئۇلارنىڭ ئەقىل - پاراسىتى، ئەمەلىي ئىشلەش روھىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش قىيىن بولىدۇ.

ھازىر سەنئەت ئۆمەكلىرى ئېغىر ۋەزىيەتكە دۇچ كەلمەكتە. بۇ يىلدىن باشلاپ مائاشتىن باشقا، مۇكاپاتنى دۆلەت ئۆز ئۈستىگە ئالمايدۇ، سەنئەت ئۆمەكلىرى ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ھەل قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. دېمەك، سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ بىردىنبىر چىقىش يولى — ئىسلاھاتتا! ھەر مىللەت سەنئەتچىلىرى بۇ پاكىتنى قوبۇل قىلىشى، رەھىمسىز رېئاللىققا تىكىلىپ قاراشقا جۈرئەت قىلىپ، «كۈتۈپ تۇرۇش، يۆلىنىۋېلىش، دۆلەتكە قول سۇنۇش»تەك بارلىق خام - خىياللارنى قەتئىي چۆرۈپ تاشلىشى، ئىدىيىنى ئازاد قىلىپ، ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەپ، پائال ئىلگىرىلەپ، يېڭىلىق يارىتىشتا يول ئېچىپ، كۆزى يەتكەن ئىشلارنى دادىل سىناق قىلىشى، دادىل بۆسۈشى كېرەك. ئويۇن قويۇشتا ئىجتىمائىي ئۈنۈمنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇشنى ئاساس قىلىپ، جەمئىيەتكە يۈزلىنىپ بازار ئېھتىياجىغا ئۇيغۇنلىشىش، رىقابەت داۋامىدا چىقىش يولى تېپىش، تەرەققىي قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

شۇنىمۇ تەكىتلەپ ئۆتۈش لازىمكى، ئىسلاھاتنىڭ قەدەم - باسقۇچى جەھەتتە، شەكىلۋازلىق قىلىپ، ھە - ھۇ بىلەن ھەممەيلەن تەڭ قوزغىلىپ، ھېسسىياتقا بېرىلىپ يېڭىلىك بىلەنلا ئىش قىلىشقا بولمايدۇ. دادىل ئىسلاھ قىلىشتىمۇ سىياسەت ئۆتكىلىنى مۇستەھكەم ئىگىلەپ، ئىلمىي پوزىتسىيىگە، ستراتېگىيىگە ئەھمىيەت بېرىشىمىز كېرەك. بىز سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ ئىسلاھاتىدا «پەرقلىق مۇئامىلە قىلىش، تۈرگە ئايرىپ يېتەكچىلىك قىلىش، ئالدى بىلەن نۇقتىدا سىناق قىلىپ، تەدرىجىي كېڭەيتىش» فاڭجېنىغا ئاساسەن، چوڭ داۋالغۇش، پەسىيىش ۋە ئېغىشلارنىڭ بولۇشىدىن ساقلىنىشىمىز، يۇرەكلىك سىناق ئېلىپ بېرىپ، سالماقلىق بىلەن تەدرىجىي كېڭەيتىشىمىز، تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەپ، ۋاختىدا ئالغا ئىلگىرىلەش فاڭجېنى بويىچە مەدەنىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇشىمىز كېرەك. ناھىيە دەرىجىلىك سەنئەت ئۆمەكلىرى پىرىنسىپ جەھەتتە ساقلاپ قېلىنىدۇ، ئۇنىڭغا سىياسەت جەھەتتە ئېتىبار بېرىش كېرەك. ئۇنىڭغا سىياسەت جەھەتتە تېگىشلىك يار - يۆلەكتە بولۇپ، ئەمەلىي ئەھۋالغا ئاساسەن ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىككە ئىگە قىلىشىمىز لازىم. كەڭ كۆلەمدە قىرقىپ تاشلاشقا، بىرلەشتۈرۈۋېتىشكە بولمايدۇ.

4. نۆۋەتتىكى ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈش توغرىسىدا

پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتتە «يۈز گۈل تەڭ ئېچىلىش، يۈز خىل ئېقىم بەس - بەستە سايراش» فاڭجېنىنى نۆۋەتتىكى ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈشتىكى توغرا تەدبىر سۈپىتىدە داۋاملىق ئىزچىللاشتۇرۇپ، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ تەرەققىياتىغا ماسلىشىپ، ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈپ، ھەر مىللەت تاماشىبىنلىرىنىڭ ئىستېتىك زوقىغا تولۇق ھۆرمەت قىلىپ، ئۇلار ياقتۇرىدىغان بەدىئىي شەكىللەرنى تېپىپ چىقىپ، يۇقىرى بەدىئىي ماھارەت ۋە يۇقىرى سۈپەتلىك ئويۇنلىرىمىز بىلەن تاماشىبىنلارنى جەلپ قىلىشىمىز، تاماشىبىنلار سېپىنى كېڭەيتىشىمىز لازىم.

شىنجاڭ ئالەمگە مەشھۇر «مۇقام - مەشرەپ دىيارى»، «ناخشا - ئۇسسۇل ماكانى»، ئۇزۇن مىللىي مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە ۋە مۇنبەت سەنئەت تۇپرىقىغا ئىگە. بىزنىڭ نىشانىمىز — شىنجاڭنىڭ سەنئەت سەۋىيىسىنى، ئالدى بىلەن ناخشا - ئۇسسۇل سەنئىتىنى مەملىكەت بويىچە ئالدىنقى سەۋىيىگە يەتكۈزۈش؛ كۈچلۈك دەۋر روھىغا ۋە روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە، يۇقىرى بەدىئىي سەۋىيىگە ۋە تەسىرچانلىققا ئىگە بىر تۈركۈم بۆسۈش خاراكتېرىدىكى نادىر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىش؛ دۆلەت ئىچى - سىرتىدا تەسىرى كۈچكە ئىگە، كەڭ جامائەتچىلىكنىڭ ھەقىقىي ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشكەن ھەم ئەخلاقلىق، ھەم قابىلىيەتلىك بولغان بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر سەنئەتكارلارنى يېتىشتۈرۈش؛ ئەدەبىيات - سەنئەتتە خەلقنىڭ ئوخشاش بولمىغان قاتلامدىكى، كۆپ تەرەپلىمە، مول، ساغلام بولغان مەنىۋى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىنى گەۋدىلەندۈرۈشنى تەكىتلەش بىلەن بىر ۋاقىتتا، مەزمۇن ۋە شەكىلنىڭ كۆپ خىللىقىنىمۇ تەكىتلەش؛ ھەم مىللىي، ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە ۋارىسلىق قىلىش، ھەم چەتئەل مەدەنىيىتىنىڭ مۇنەۋۋەر نەتىجىلىرىنى ئەينەك قىلىش، قوبۇل قىلىش؛ سەنئەتنىڭ تۈرى، ئۇسلۇبىنى كۆپ خىللاشتۇرۇشنى تەشەببۇس قىلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، مىللىيەتلىكنى تەكىتلەپ، شىنجاڭنىڭ ئالاھىدىلىكىنى، مىللىي ئۇسلۇبىنى تولۇق گەۋدىلەندۈرۈش؛ شىنجاڭنىڭ كۆپ مىللەتلىك سەنئىتىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش بىلەن بىر ۋاقىتتا، مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدا سەنئەت ئالماشتۇرۇشنى كۈچەيتىش؛ ناخشا - ئۇسسۇل سەنئىتىنى ئاساس قىلغان، كۆپ خىل سەنئەت خىللىرى ئورتاق راۋاجلىنىدىغان سەنئەت ۋەزىيىتىنى شەكىللەندۈرۈپ، ئۇيغۇر سەنئىتىنى ئاساسىي گەۋدە قىلغان، كۆپ مىللەتنىڭ سەنئىتى ئورتاق گۈللەنگەن ۋەزىيەتنى يارىتىش كېرەك.

(1) ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈش، بازارغا يۈزلەنگەن ئويۇن قويۇشنى جانلاندۇرۇشتا تەخىرسىزلىك تۇيغۇسى بولۇش، ھەر دەرىجىلىك سەنئەت ئۆمەكلىرى ئۈچ يىلدىن بەش يىلغىچە بولغان سەنئەت ئىجادىيىتى پىلانى ھەم ئۇنى كونكرېت يولغا قويۇشنىڭ چارە - تەدبىرلىرىنى تۈزۈپ چىقىپ، ئەمەلىيلەشتۈرۈشى، بولۇپمۇ ئاپتونوم رايونغا بىۋاسىتە قاراشلىق سەنئەت ئۆمەكلىرى شىنجاڭ بويىچە ھەر يىلى بىر تۈركۈم سۈپىتى يۇقىرى ئېسىل سەنئەت نومۇرلىرىنىڭ مەيدانغا كېلىشىگە كاپالەتلىك قىلىشى كېرەك.

(2) ئاپتونوم رايوندا سەنئەت ئىجادىيەت فوندى قۇرۇپ، نۇقتىلىق سەنئەت ئىجادىيىتى ۋە ئويۇن قويۇش تۈرلىرىگە يار - يۆلەك بولۇش، ھەر قايسى ۋىلايەت، ئوبلاست، شەھەرلەرمۇ شۇنىڭغا مۇناسىپ ھالدا ئىجادىيەت فوندى تەسىس قىلىشى كېرەك. سەنئەت مۇكاپاتى تۈزۈمىنى ياخشىلاپ ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈپ، تۈرلۈك باھالاش، مۇكاپاتلاش پائالىيەتلىرىدە ئىجادىيەتنى گۈللەندۈرۈش، ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرۈشنى ئاساسىي مەقسەت قىلىپ، پارتىيىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتكە دائىر فاڭجېن، سىياسەتلىرىنى ھەقىقىي تۈردە ئىزچىللاشتۇرۇش لازىم. سەنئەتنى تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن، قەرەللىك ياكى قەرەلسىز ھالدا سەنئەت تۈرلىرى، سەنئەت مۇئەسسەسەلىرىنىڭ دەرىجە، قاتلاملىرى بويىچە تۈرلۈك باھالاش، مۇكاپاتلاش پائالىيەتلىرىنى ئېلىپ بېرىش لازىم.

www.uyghurkitap.com

(3) كۆپ خىل تۈر، كۆپ خىل قاتلام، كۆپ خىل يول، كۆپ خىل شەكىللەر ئارقىلىق زور بىر تۈركۈم ئىختىساسلىق سەنئەتكارلارنى — مۇنەۋۋەر سەھنە ئەسەرى يازغۇچىلىرى، رېژىسسورلار، كومپوزىتورلار، ئارتىسلارنى بايقاپ ۋە يېتىشتۈرۈپ، كۆپلىگەن سەنئەت ئۆمەكلىرىدىكى كونىلار بىلەن يېڭىلارنىڭ ئورۇن ئالمىشىشى بىلەن كېلىپ چىققان ئۈزۈكچىلىك مەسىلىسىنى ھەل قىلىش لازىم. شۇڭلاشقا، ھەر قايسى سەنئەت تۈرلىرىدىكى ياش ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈش نۆۋەتتىكى ئىنتايىن جىددىي ۋەزىپىمىز بولۇپ قالدى. ياش، ئىختىساسلىق سەنئەتچىلەر سەنئەت ئىشلىرىمىزنىڭ كېلەچىكى، ئۈمىدى ۋە ۋارىسى. بىز سەنئەت تەربىيىسىنى زور كۈچ سەرپ قىلىپ ياخشى يولغا قويۇشىمىز، كۆپ خىل تۈر، كۆپ خىل قاتلام، كۆپ خىل يول، كۆپ خىل شەكىللەر ئارقىلىق ياش، ئىختىساسلىق سەنئەتچىلەرنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈشىمىز لازىم. ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئالىي، ئوتتۇرا دەرىجىلىك سەنئەت شۆيۈەن، مەكتەپلىرىنىڭ خىزمىتىنى ماسلاشتۇرۇپ، سەنئەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىيات ئېھتىياجىغا ئاساسەن كەسىپلەرنى، ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش نىسبىتىنى تەڭشەش، ئوقۇتۇش سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش لازىم. ھەر يىلى بىر تۈركۈم تەربىيىلەش ئىستىقبالىغا ئىگە، ئۈمىدلىك ياش سەنئەت خادىملىرىنى مەركەز ۋە ئىچكىرىدىكى نۇقتىلىق سەنئەت شۆيۈەن، مەكتەپلىرىدە ياكى چەت ئەللەردە بىلىم ئاشۇرۇشقا ئەۋەتىش لازىم. ئىشتىن سىرتقى ئىجادىيەت قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشىغا ئەھمىيەت بېرىپ، ئۇلارغا ئىجادىيەت شارائىتى يارىتىپ بېرىش، مۇنەۋۋەر ئىجادىيەت خادىملىرىنى مۇكاپاتلاش ۋە ئۇلارغا يار - يۆلەكتە بولۇش لازىم.

(4) كۆپ خىل شەكىللەرنى قوللىنىپ، سەھنە ئەسەرى يازغۇچىلار، كومپوزىتورلار، رېژىسسورلارنى رېئال تۇرمۇشقا — سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىكى رېئال تۇرمۇشقا ئۆزلۈكسىز چوڭقۇر چۆكۈشكە، ئاممىنىڭ ئارىسىغا بېرىشقا، خەلق ئاممىسى بىلەن جاپادا، ھالاۋەتتە بىرگە بولۇش، دەۋر تومۇرىنىڭ سوقۇشىغا ماسلىشىپ، ئەدەبىيات - سەنئەتنى ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشتىن ئىبارەت ئومۇمىيلىققا بويسۇندۇرۇشقا، دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىنى پۇختا ئىگىلەپ، زامانىۋىلاشتۇرۇش ئەمەلىيىتىگە چوڭقۇر چۆكۈپ، تۇرمۇشنى بىلىش، تۇرمۇشنى تەھلىل قىلىش، ھادىسىدىن ئۆتۈپ شەيئىلەرنىڭ ماھىيىتىنى ئىگىلەش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈپ، دەۋرنىڭ ئاساسىي ئېقىمىنى روشەن ئەكس ئەتتۈرىدىغان، دەۋر روھىغا باي، تۇرمۇش پۇرىقى كۈچلۈك، مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىشقا يېتەكلەش ۋە بۇنى ئىجادىيەتچىلەرنىڭ نەتىجىسىنى باھالاشنىڭ مۇھىم شەرتى قىلىش، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈش جەھەتتىكى ئاكتىپلىقىغا ئىلھام بېرىش ئۈچۈن سىياسەت جەھەتتە كۈچلۈك قوللاش، ماددىي جەھەتتە ئوبدان ئېتىبار بېرىش، ئۈنۈملۈك تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، ھەر خىل ئەمەلىي قىيىنچىلىقلىرىنى ھەل قىلىپ بېرىش لازىم. تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ، ئىجادىيەتتە كۆرۈنەرلىك نەتىجە ياراتقان خادىملارنى مۇكاپاتلاش لازىم.

(5) چەت ئەللەر بىلەن بولغان مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشنى كېڭەيتىپ، پايدىلىق

پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىشنىڭ يېڭى ۋەزىيىتى ئاستىدا، سودا خاراكتېرىدىكى ئويۇن قويۇشنى كېڭەيتىشىمىز، ھەر قايسى دۆلەتلەر ۋە قوشنا دۆلەتلەر بىلەن بولغان مەدەنىيەت - سەنئەت ئالاقىسىنى كۈچەيتىپ، ئۆزئارا زىيارەت ئويۇنى قويۇش، كۆرگەزمە قىلىش، سەنئەت تەتقىقاتى، كۆرۈش - تەكشۈرۈش، تەربىيىلەش قاتارلىق ساھەلەردە ئۆزئارا دوستانە بېرىش - كېلىشلەرنى كۆپەيتىپ، مەدەنىيەتنىڭ تاشقى سودا ۋە ئىقتىسادنى ئېچىشتىكى كۆۋرۈكلۈك رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇپ، شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادىنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن بىۋاسىتە تۆھپە قوشۇشىمىز لازىم.

(6) ھەقلىق مۇلازىمەت ۋە كۆپ خىل ئىگىلىك پائالىيىتىنى كەڭ يولغا قويۇپ، مەدەنىيەت كەسپىي ئورۇنلىرىنىڭ ھاياتىي كۈچىنى ۋە ئۆز - ئۆزىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئىقتىدارىنى كۈچەيتىپ، دۆلەتنىڭ مالىيە يۈكىنى يەڭگىللىتىش لازىم. بۇندىن كېيىن «سەنئەتنىڭ قانۇنىيىتى ئالاھىدە» دېگەننى باھانە قىلىپ، ھۆكۈمەتنىڭ پۇل ئاجرىتىپ بېرىشىگە تايىنىپ جان باقىدىغان ئۇسۇل ئەمدى ئاقمايدۇ. رىقابەت داۋامىدا ئۆز كۈچىمىزگە تايىنىپ چارە - ئامال تېپىشىمىز كېرەك. مەسىلەن، كۆپلىگەن سەنئەت ئۆمەكلىرىدە سەھنىگە چىقىپ ئويۇن قويمايدىغان خادىملاردىن خېلى بار. ئۇلار - نىڭ ئىچىدە بىر مۇنچىلىرى قولىدىن ئىش كېلىدىغان، سەنئەت كەسپىدە تەجرىبىلىك، تەشكىللەش، ئىگىلىك باشقۇرۇش، سودا - تىجارەتكە ماھىر ئىختىساس ئىگىلىرى. ئۇلارنىڭ ئۆزى يول ئېچىپ ئۈچىنچى خىل كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىشىغا ياكى سەنئەت كەسپى بويىچە جەمئىيەتكە يۈزلىنىپ تۈرلۈك كۇرسلارنى ئېچىشىغا، كەسپىي ۋە ئىشتىن سىرتقى سەنئەت تەشكىلاتلىرىدا كەسپىي يېتەكچىلىك قىلىشىغا يول قويۇش، ئىلھاملاندۇرۇش كېرەك. ھەر قايسى تارماقلار نۇقتىئىنەزەرىنى يېڭىلىشى، نوقۇل ھالدىكى مۇلازىمەت رامكىلىرىنىڭ ئاسارىتىنى بۇزۇپ تاشلاپ، ھەقلىق مۇلازىمەتنى دادىل ھالدا يولغا قويۇشى، ئۆز ئورنىنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ ئىش كۆرۈپ، يوشۇرۇن كۈچلەرنى قېزىپ، ئىگىلىك باشقۇرۇشقا ماھىر ئىختىساس ئىگىلىرىنى دادىللىق بىلەن ئىشقا قويۇپ، ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى ئاشۇرۇشى لازىم.

(7) ھەر قايسى مەدەنىيەت كەسپىي ئورۇنلىرى ئىدىيىنى دادىللىق بىلەن ئازاد قىلىپ، ئاساسىي كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىش، دائىملىق كەسپىي خىزمەتتىكى نورماللىقنى ساقلاپ قېلىش شەرتى ئاستىدا، بىر قىسىم كۈچلەرنى كۆپ خىل ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللىنىشقا ئاجرىتىش كېرەك. بېكىنمىچىلىكتىن ئېچىۋېتىشكە، ھەقسىز مۇلازىمەتتىن ھەقلىق مۇلازىمەتكە ئۆتۈپ، كىرىم يوللىرىنى راۋانلاشتۇرۇپ، ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى ئۆستۈرۈپ، تۈرلۈك مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى كۈچلۈك ماددىي كاپالەتكە ئىگە قىلىشى لازىم.

ئىسلاھاتتا ئەزەلدىن تەييار يول، ئەندىزە بولغان ئەمەس. ئىشلىرىمىزنىڭ تەرەققىياتىغا پايدىلىقلا بولىدىكەن، يېڭىلىق يارىتىشقا جۈرئەت قىلىشىمىز، يېڭى چارە - تەدبىرلەرنى تېپىپ چىقىپ، دادىللىق بىلەن سىناق قىلىشىمىز، دادىللىق بىلەن بۆسۈشىمىز، خىزمەتتە سەۋەنلىك كۆرۈلسە، ئەمەلىيەت جەريانىدا تۈزىتىشىمىز،

مۇكەممەللەشتۈرۈشىمىز لازىم. ئىدىيىنى ئازاد قىلىشنىڭ ئەڭ ياخشى چارىسى، ئاممىا ئارىسىغا بېرىش، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىش ئەمەلىيىتىگە چۆكۈشتۇر. ھازىر ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرى ئىسلاھات ئېلىپ بېرىشنى، تەرەققىي قىلىشنى جىددىي ئارزۇ قىلماقتا. ئۇلارنىڭ ئاكتىپلىقى كۈنسايىن يۇقىرى بولماقتا. ۋەزىيەتنىڭ تەرەققىياتى كىشىنى ناھايىتى ئىلھاملاندۇرىدۇ. رەھبەرىي كادىرلار بيۇروكراتلىقتىن، شەكىلۋازلىقتىن، يۇقىرىدا لەيلەپ يۈرۈشتىن ساقلىنىپ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىش ئەمەلىيىتىگە چۆكۈپ، ئاممىا ئارىسىغا بېرىپ، ئاممىا ياراتقان يېڭى، ئۈزلۈك تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەش ۋە كېڭەيتىش، نەزەر دائىرىسى، پىكىر قىلىش يوللىرىنى كېڭەيتىپ، ئەمەلىيەتنى ئاساس قىلىپ، ۋاقتىدا قەدەم بىلەن ئىلگىرىلەپ، بارلىق ئاكتىپ ئامىللارنى ئىشقا سېلىپ، دېموكراتىك، ئىتتىپاق، ئىناق بولغان ۋەزىيەتنى مۇستەھكەملەپ ۋە راۋاجلاندۇرۇشى، ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشنىڭ ھەقىقىي باشلامچىلىرىدىن بولۇشى كېرەك.

ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىش قەدىمىنى تېزلىتىپ، شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشىنى يۈكسەلدۈرۈش — تارىخ يۈكلىگەن مۇقەددەس ۋەزىپە. ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرى يولداش جياڭ زېمىن يادرولۇقىدىكى پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەتراپىغا زىچ ئۇيۇشۇپ، ئەدەبىيات - سەنئەتتە خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇپ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ مەنپەئەتى ۋە ئارزۇسىنى تولۇق گەۋدىلەندۈرۈپ، تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇش شەرتى ئاستىدا ئىدىيىنى دادىل ئازاد قىلىپ، كۆز قاراشنى يېڭىلاپ، باتۇرلۇق بىلەن ئىزدىنىدىغان ۋە يېڭىلىق يارىتىدىغان جانلىق كەيپىياتنى تىرىشىپ يارىتىپ، زېھنىي كۈچىنى مەركەزلەشتۈرۈپ، قايىنام - تاشقىنلىق ئىسلاھاتقا ئاتلىنىپ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىش ۋە ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدىغان، دەۋر روھىغا ۋە مىللىي ئۇسلۇبقا ئىگە، خەلق ئاممىسى ياقتۇرىدىغان ئەدەبىيات - سەنئەت ئەسەر (نومۇر) لىرىنى بارلىققا كەلتۈرۈپ، مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ گۈللىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت - سەنئەت ئىسلاھاتىدا يېڭى ۋەزىيەت يارىتىش ئۈچۈن، باتۇرلۇق بىلەن كۈرەش قىلايلى!

(ھېكايە)

سەبرى

1 - باب

يازغۇچى كۆيۈپ كەتتى، شۇڭا ئاداش، يازغۇچى بولماق تەسلىشىپ كەتتى. بىر-ەر ۋەقەلىكنى ئەمدىلا ئويلاپ پىشۇرۇپ قەلەم ئالاي دېگۈچە ئۇ ۋەقەنى باشقا بىرسىنىڭ ئەسىرىدە كۆرۈپ بولىمەن دېگىنە؛ خىيال بىلەن يازغۇچى بولىدىغان چاغ ئۆتۈپ كەتكەن ئوخشايدۇ ... ئاخىر ئايالىمنىڭ تەنىسىگە ئۇچرىدىم. ئۇ ماڭا:

— ئۆيدە تۇرۇۋېلىپ ئولتۇرۇۋالغىچە (ھېلىقى تەيۋەنلىك يازغۇچى لىۋيۈۋىندەك①) جەمئىيەتكە ئارىلىشىڭ، قىزىق ئىشلار سامانىنىڭ نەرقى. ئابلا ئۇستامنى يېزىڭا، تېخى ھېچكىمنىڭ خىيالىغا كەلمىگەن ئادەم مانا شۇ. ئۇ ئادەم تازا يېڭى قەھرىمان!

— قايسى ئابلا ئۇستام؟ ھە، ئاۋۇ مەشچىلىك كارخانىسىنىڭ خوجايىنىما؟ ئۇ ئادەم ئېشەك ھارۋىسىدا يېنىچە يېتىۋېلىپ سەييارە تاماشا قىلىدىغان بىكارچىغۇ؟

— سەييارە مال ساتقۇچى ئۇ. يادىڭىزدىمۇ،

---

① تەيۋەننىڭ «قارشى قىرغاق» ناملىق تېلېۋىزىيە فىلىمىنى دېمەكچى.

www.uyghurkitap.com

مەدەنىيەت ئىنقىلابى يېڭىدىن باشلانغاندا بىرىنچى بولۇپ «خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلايلى» دېگەن ئۇيغۇرچە خېتى بار ئەزناكىنى ئون تىيىندىن سېتىپ نۇرغۇن پۇل تاپقان ئادەمچۇ؟ ھە، شۇ ئادەم مۇشۇ ئابلا ئۇستام، ئوتتىنىڭ ئىچىدە پۇل تاپالىغان ئادەم ئۇ.

— ئۇنىڭ نېمىسىنى يازارمەن، ئۇنداق ساختىپەزلەرنىڭ ئوبرازى ھەر قانداق بىر ژۇرنالنى ۋاراقلىساڭ ئونلاپ تېپىلىدۇ. يېڭىچە ۋەقە، ئالاھىدە خاراكتېرى بار ئادەم بولسىدى.

— ئۆزىڭىزنى يېزىڭ ئەمەسە؟

— نېمە دېمەكچىسەن؟

— تىنىچ مۇئەللىمچىلىكىڭىزنى قىلماي پۇلنىڭ كەينىگە كىرىپ يەتتە - سەككىز يىلدىن بۇيان ئىچكىرىگە — چوڭ شەھەرلەرگە چاپتىڭىز. ئەمدى لاتا - پاتىنىڭ بازىرى كاساتلىشىۋېدى، ئۆزىڭىزنى «كەسپىي يازغۇچى» دەۋالدىڭىز، سىزنى ئۆزىڭىزدىن باشقا كىم يازغۇچى دەپ ئېتىراپ قىلىدۇ. سىز بىر دونكىخوت، سىز بىر ئاكىيۇ، ئالاھىدە خاراكتېر دېگەن مانا مۇشۇ.

— ھى - ھى - ھى ... ئۇنداق بولسا مەنمۇ كونىكەنمەن. دونكىخوت بىلەن ئاكىيۇنى دۇنيا بىلىدۇ. ئېيتقىنا، ئابلا ئۇستام دېگەننىڭ ئېشەك ھارۋىدا يېنىمچە يېتىپ يۈرۈپ قانداقسىغا مال ساتقىدەك؟

— چىلاپچا، چۆگۈن، داس، كاناي، چۈمۈچ، ئەخلەت ئالغۇچ دېگەندەك قەلەيدىن پۈتىدىغان نەرسىلەرنىڭ يېڭى نۇسخىلىرىنى ھارۋىسىغا سېلىۋېلىپ ئارقا كوچىلاردا يۈرۈپ ئاياللارغا كۆرسىتىدىكەن. يېڭى نەرسە بولسىلا بىز خوتۇن خەقنىڭ ئالغىمىز كېلىدۇ. بىرىمىز ئالساق ھەممىمىزلا ئالىمىز. شۇڭا، بىز خەي بەسلىشىپلا دۇنيادىن ئۆتىمىز. ئاۋۇ چىلاپچىنىمۇ مەن ئاشۇ قىزىق بازاردا ئالغان. بىر چايدا مۇشۇنداق چىلاپچىدا قولىمىزغا سۇ بېرىدۇ؛ ئەتىسىلا پۈتۈن شەھەردىكى خوتۇنلار چىلاپچا ئىزدەپ كوچىغا چىقىشتۇق. گۈلگە سۇ پۈركۈيدىغان ئاجايىپ چىرايلىق چۆگۈنلىرىچۇ تېخى. مودا قوغلىشىشتىمۇ ھېچكىم ئابلا ئۇستامغا يېتەلمەيدۇ. شەھەر بويىچە بىرىنچى بولۇپ كاستۇم - بۇرۇلكا، شىلەپە كىيگەنمۇ، ئۆيىگە ساپا قويغانمۇ، تېخى ۋىلكا - ئارىلار بىلەن تاماق يەپ باققانمۇ ئاشۇ ئادەم.

— ھە، ئەمدى يادىمغا كەلدى. مەن روزى ھېيتتا ئۇنىڭ بىلەن قىزىرىشىپ قالغان ئەمەسمىدىم راست. ناۋات سۈيى سېتىۋاتقان ئىكەن، قارىسام ناۋات سۈيى ئەينەك كومزەكنىڭ ئىچىدە بۆزلۈكتىن يۇقىرىغا ئېقىپ چىقىپ ناۋاتنىڭ ئۈستىگە چۈشىدىكەن، تىكلەپ قويغان يوغان ناۋاتنى يۇيۇپ چۈشكەن سۇ تۆۋەنگە چۈشىدىكەن، ئۇنى جۈمەكتىن ئېلىپ بىر ئىستاكاننى ئون تىيىندىن ساتقىلى تۇرۇپتۇ. خەق بولاپ - تالاپ ئىچىۋېتىپتۇ. مەنمۇ ئىچىپ باقتىم، ناۋات تەممۇ يوق، خۇدانىڭ سۈيى. شۇنىڭ بىلەن ...

— ئون نەچچە يىلنىڭ ئالدىدىكى گەپقۇ ئۇ. ھازىر ئۇ ئادەم قالتىس ئىش قىلىۋاتىدۇ. ئۇ ئادەمنىڭ قىلىۋاتقان ئىشىنى يازسىڭىز «روبىنزون كىروزۇ» دەك ئەسەر چىقىدۇ.

— نېمە ئىش قىلىۋاتىدۇ، يەنە شۇ ساختىپەزلىكمۇ؟

— بېرىپ كۆرۈپ باقمامسىز، ساختىپەزلەردىن قەھرىمان چىقمامدىكەن؟ تېخى بۇرناكۈنلا ئۇ ئادەم ئېشەك ھارۋىسىدا يېنىمچە يېتىپ مەشەدىن ئۆتتى. مەزىن ئاخۇنۇم ئابلا ئۇستامغا:

— ھاۋا يېڭىلىغىلى ماڭدىڭمۇ؟ — دەپ

چاقچاق قىلىۋېدى، ئابلا ئۇستام:

— پوشكال يېگىلى ماڭغاندىن ياخشى! — دەپ تولۇقلىدى.

مەزىن ئاخۇنۇم يەنە:

— ھاۋا دېگەن ساختىپەزلىك قىلغانغا يېگىلىمايدۇ جۇمۇ! — دېۋىدى، ئۇستام:

— ئەزەن ئېيتىش بىلەن تېخىمۇ يېگىلەلمايدۇ — دە! — دەپ قاقاقلاپ كۈلدى، بىزمۇ كۈلۈشتۇق.

— ھاۋا يېگىلىش دېگىنى نېمىسى؟ قېرىندىشلارنىڭ يوشۇرۇن چاقچىقىمۇ؟

— ياق، تېخى بىلمەيدىكەنسىز-دە. ئابلا ئۇستام بۇلغانغان ھاۋانى يېگىلەيمەن دەپ 40—50 مىڭ سوم پۇلىنى خەجلەپ بوپتۇ. شۇڭا چوڭ ئوغلى بىلەن ئارازلىشىپ قاپتۇدەك.

— نېمىلەرنى دەۋاتىسەن خوتۇن، ئۇ ئادەم ساقمۇ يا ئېلىشىپ قالغانمۇ؟

— قانداق، قىزىقىمىكەن؟ دېدىمغۇ. لۇيۇۋېندەك ئۆيگە قامىلىۋېلىپ يازىۋەرمەي ئابلا ئۇستامنىڭ كەينىگە كىردىڭ، ئۇ ئادەمنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىنى يېزىۋېرىدىڭ، مەيلى رومان دەڭ، مەيلى پوۋېست دەڭ، نېمىدەپ يازسىڭىزمۇ چىقىۋېرىدۇ. قاراڭا، نېمىلەرنى يازدىڭىز، ئوقۇپ باقتىم، كۆچۈرمىچىلىككە قارشىمەن دېگىنىڭىز بىلەن يازغانلىرىڭىزدا بىرمۇ يېڭىلىق يوق. ساپلا مەن ئوقۇغان رومانلارنىڭ ۋەقەلىرى، ناھايىتى باشقا مىللەتنى ئۇيغۇر قىپسىز. باشقا شەھەرلەرنى غۇلجا، ئۈرۈمچى، قەشقەر قىلىۋاپسىز. بۇنداق كۆچۈرمىچى يازغۇچىلار ئازمىدى، ئۇلارنى كۆپەيتىپ نېمە قىلىسىز؟

— ئايالىمنىڭ سۆزىنى ئاچايىپ ئاڭلايمەن-دە، ئۇ ئالتە بالىمىنى رومان ئوقۇپ يۈرۈپ چوڭ قىلغان. 10-سىنىپنى تۈگىتىپ ئۆيدە ئولتۇرۇپ قالغىنى بولمىسا جەمئىيەتتىكى كادىر، مۇئەللىم ئاياللارنىڭ ھېچقايسىسىدىن كەم ئەمەس. ئۆيگە كىرسىڭىز شۇڭلا بىزنىڭ كىتابخانىمىز مېھمانخانىمىزدىن چوڭ، گۆش-ياغ، سەي-كۆكتاتقا قارىغاندا، كىتابقا جىقراق پۇل خەجلەيمىز. ئالتە قىزىمىزنىڭ ھەممىسىلا ئەدەبىيات ھەۋەسكارى. ئايال بىلەن ئىككىمىزنىڭمۇ مەستانىسى. مەن يازغۇچى بولۇش ئۈچۈنلا ئانچە چىرايلىق بولمىسىمۇ مۇشۇ ئايالىم بىلەن توي قىلغانمەن. تويىمىز بولغىلى مانا بۇ يىل توپتوغرا يىگىرمە يىل بولدى. چوڭ قىزىمىز ئون توققۇز، ئەڭ كىچىكى توققۇز ياشقا كىردى. ئالتە قىزنىڭ ئاتا-ئانىسى بولغىچە نېمە جاپا-مۇشەققەت كۆرمىدۇق؟ لېكىن ئەدەبىياتتىن ۋاز كەچمىدۇق، ئون ئىككى يىل سودىگەرچىلىك قىلىپ پۇل تاپتىم. ھازىر ئىككى يەردە دۇكىنىم، تۆت خىزمەتچى، بىر ماشىنا، ئالتە ئېغىزلىق يېڭىدىن سالغان ئاستى-ئۈستى تاختايلىق ئۆيۈم بار. مەن ئەمدى تىجارەتتىن قول ئۈزۈپ بۇلتۇردىن باشلاپ يازغۇچىلىق كەسپىنى تاللىۋالدىم. ئايرىم خانىدە چىرايلىق ئۈستەل، ئېسىل ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ بىر يىلدىن بېرى يېزىۋاتىمەن. پۇلنىڭ، مېھمان قىلىشنىڭ كۈچى بىلەن ئارانلا ئىككى پارچە ھېكايەم ژۇرناللاردا بېسىلدى. ئەدەبىياتچىلار مېنىڭ دائىملىق مېھمانلىرىم، ئۈرۈمچىدىن بىرەر يازغۇچى كەپتۇ دېسەلا ئىزلەپ تېپىپ ئەتراپىدا پەرۋانە بولىمەن. ئۇلار نېمە دەپ ئويلىسا ئويلىسۇن، بۇ مېنىڭ ئادىتىم، خۇشاللىقىم. ئەدەبىياتقا بولغان مۇھەببىتىم. پاھ، دۇنيادا ئەدەبىياتتىنمۇ لەززەتلىك نەرسە بار دېسە ئىشەنمەيمەن. ئايالىم بىلەن ئىككىمىزنى «چالىقۇشى» تونۇشتۇرغان. مەن ئايالىمغا

www.uyghurkitap.com

خۇددى ئاتابېك كۈمۈش بىبىگە ئاشىق بولغاندەك ئاشىق بولغانمەن. ئايالىم ئۈچۈن قەھرىمانلىق كۆرسىتىش ئىمكانىيىتى بولمىدى. بىز ئوڭايلا توي قىلىپ ئالدۇق. بولمىسا مەن ئەسەر قەھرىمانى بولۇشقا ئاللىقاچان تەييارلىنىپ بولغانمەن.

«قالتىس گەپكىنا، ھاۋانى يېڭىلارمىش تېخى. بۇنىڭ ئۈچۈن 40—50 مىڭ سوم خەجلەپتۇدەك، نېمىشقا، نېمىگە خەجلىدى؟ مەن 40 — 50 مىڭ سوم تاپماقنىڭ قانچىلىك تەس ئىكەنلىكىنى بىلىمەن. بىر مەشچى ھاۋانى يېڭىلارمىش. ھاۋانىڭ بۇلغىنىۋاتقانلىقى راست. غۇلجا ھاۋاسىدا ئوران، كادمىي، كاربون تۆت ئوكسىدىغا ئوخشاش زەھەرلىك ئېلېمېنتلارنىڭ كۆپىيىۋاتقانلىقىنى بىلىمەن. لېكىن بۇ قېرى قانداق قىلىپ ھاۋانى ياخشىلارمىكىن؟ ھاۋا دېگەن ئۇنىڭ ئىشتىھاسى ياكى مىجەزى ئەمەستە؟...»

— بېرىڭدىك، قىزىققان بولسىڭىز ئۆگىنىپ باقمامسىز. ئاڭلىسام، دەريا بويىغا، ھە، ھېلىقى، بىز ھېلىقى چاغلاردا دائىم بارىدىغان يار بېشىغا ئۆي سېلىپ كۆچۈپ بېرىۋاپتۇدەك، بارسىڭىزلا تاپالايسىز، — دېدى ئايالىم ماڭا مەدەت بېرىپ، — ئۆيدە ئولتۇرۇۋېلىپ نېمىمۇ يازارسىز، بېرىڭ، ئۆگىنىپ بېقىڭ!

شۇنداق، مەن ئابلا ئۇستام بىلەن تونۇشۇش، ئۇنىڭ روھىنى، ئىشىنى ئۆگىنىپ بېقىش قارارىغا كەلدىم:

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، كەلگىن بالام، — دېدى ئابلا ئۇستام مېنىڭ سالىمىمنى يېڭىلا خام كېسەكتە سېلىنغان ئۆيىنىڭ پېشايۋىنى ئالدىدا ئىلىك ئېلىپ، — ئۆيگە باشلايمۇ-يا، مۇشۇ يەردە ئولتۇرۇپ ھوزۇر قىلامسەن؟ شاپتۇل ئەكېلىڭلار ھاي بالىلا.

بۇ يەردە راسا ھوزۇر قىلدىم. ئالدىمغا قارىسام كەڭ دەريا سالاسى — كۈمۈشتەك يالتىراق كەڭ ئېقىن، ئېقىننىڭ ئىككى قانىتىدىكى قايتىدىن ئەسلىگە كېلىۋاتقان توقايلىقلار. ئىلگىرى تال، تاغ تېرەكى، جىگدە، جىغان، زىرىخلار بۈككىدە ئۆسىدىغان بۇ ئىلى دەريا بويىدىكى توقايلىقلار سەيلىگاھ، ئارام - ئىلھام ماكانى بولغان. كېيىن كىشىلەر كۆڭۈل ئېچىشتىن ئۆزىنى قاچۇرىدىغان بولۇپ قالغان چاغلاردا تاپتاقىر سايلىققا ئايلانغان ئىدى. مانا ئەمدى ئېغىر كېسەل تارتىپ ئورنىدىن تۇرغان ۋە ھۆسنى تېپىشقا باشلىغان قىزدەك قايتا كۆرۈنمەكتە. ياپيېشىل ئورمان مەندىن ئىككى مېتىر نېرىدىلا، تۇرغان قويۇق كۆچەتلىكتىن باشلىنىپ، دەريانى قۇچاقلاپ ئۆتۈپ تاكى گىرىمسەن تۇتەك ئارىسىدا قارا كۆك بولۇپ كۆرۈنۈۋاتقان، ئاق بۇلۇتلارغا ئاپئاق تاجىنى تەككۈزۈپ، ھەيۋەتلىك كۆرۈنۈۋاتقان تەڭرىتاغ تىزمىلىرىنىڭ دىلمۇك قاپتاللىرىغا تۇتىشىپ كەتكەن. بەزنى چوڭ قىلغان ئانا تۇپراقنىڭ ئۆز گۈزەللىكىنى ماڭا كۆرسىتىشى قەلبىمدە ئىلھام، ھاياجان پەيدا قىلدى. ماڭا ھەممىلا نەرسە يېڭى، گۈزەل كۆرۈنۈشكە باشلىدى.

— ھاۋانى يېڭىلايمەن دېگەنلىرىڭىزنى نېمە دەپ چۈشەنسەك بولىدۇ، ئابلا ئۇستام؟

— يېڭىلايمىز شۇ.

— قانداقىسىغا؟

— دەرەخ تىكىپ، ئورمان قىلىپچۇ!

بوۋاينىڭ ئاددىي جاۋابىنى ئاڭلاپ كۈلۈپ قويدۇم. ئابلا ئۇستام ئاق كۆڭلەك ئۈستىگە كىيىۋالغان پىنجەكىنى سېلىۋېتىپ قاسقىنىدىن شور ئۆرلەپ كەتكەن شەلپىسى بىلەن ئۆزىنى يەلپۈپ ماڭا قارىدى:

— كۈلمەيسەنغۇ؟ رادىئو ئاڭلىمامسەن،

گېزىت كۆرمەمسەن؟ دەرەخ ھاۋانى يېڭىلايدۇ. ھۆكۈمەت ماڭا دەريا بويىدىكى سازلىقتىن ئىككى يۈز مو يەرنى بەردى. مۇنۇ يار بېشىدىكى يەرلەرمۇ مېنىڭ. مەن بۇ يەرلەرگە ئالما، شاپتۇل، ئۈزۈم تىكىمەن. ئاشۇ ئىككى يۈز مو سازلىقنى شاپتۇللۇق قىلىمەن. ئاۋۇ يەرگە كۆل كولىتىمەن. بەش مو يەردىكى كۆل، ئىككى يۈز مو يەردىكى باغ قانچىلىك ھاۋانى يېڭىلايدۇ؟ بىلەمسەن، ھاۋا دېگەن سۇدا يۇيۇلىدۇ، دەرەخ يوپۇرمىقىدا سۈزۈلىدۇ.

— ھا-ھا-ھا! — ئىختىيارسىز قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتىم.

— نېمىگە كۈلىسەن، بىلمىگەن بولساڭ بىلىۋال.

مەن بىردىنلا بوۋاينى ياخشى كۆرۈپ قالدىم. ئالدىمدا ئۆزىنى يەلپۈپ ئولتۇرغان چابۇرۇت، ساقالسىز، يۈزلىرى قورۇق، بادام قاپاقراق، كۆزلىرى ئۇيقۇسىراپ تۇرىدىغان ئادەم ماڭا ئەسەرگە قەھرىمان بولالايدىغان ئالاھىدە خاراكتېرلىك پېرسوناژ بولۇپ بىلىنىشكە باشلىدى.

ئاۋغۇست ئېيىنىڭ تىنجىق چۈشلۈكىدە دەرەخلەر، قۇشلار ئۇخلاشقان. سۇۋادان تېرەكلەرنىڭ ئۇچىدىكى يالتىراق يوپۇرماقلارمۇ قېتىپ قالغاندەك جىم. پەقەت يىراقتىكى ئىلى دەرياسىلا ئاستا، سورلۇك ھەرىكەت قىلاتتى.

— كۆردۈڭمۇ، — دېدى بوۋاي ئۇيقۇسىرىغان كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ قويۇپ، دەريا تەرەپكە قولىنى سوزۇپ، — دەريانى كۆرۈۋاتامسەن، ئۇ شۇ تاپتا ھاۋانى يۇيۇۋاتىدۇ. دەريا بويىنىڭ ھاۋاسى تازا، ھەممە مەينەتچىلىك ئاشۇ قاسماق بازاردا. ئېشىكىممۇ بازاردا تۇرۇشنى خالىمايدۇ جۇمۇ، شەھەرگە كىرگەندە بىردەم باغلاپ قويسام كۈنگەيگە قاراپ ماڭىدۇ. جانىۋارنىڭ بېشىنى شەھەرگە قاراتسام قەددىنى ئاستىلاپ، موڭگەكلەپ ماڭىدۇ. دەريا بويىغا شۇنداقلا قاراتسام بارمۇ، بېشىنى ئىگە بولالمايمەن، ئوكۇرەك تاشلاپ ماشىنىلاردىنمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ.

بوۋاينىڭ گەپلىرى تولىمۇ قىزىق، ئوبرازلىق ئىدى. مەن خاتىرەمگە «موڭگەكلەپ»، «ئوكۇرەك تاشلاپ» دېگەن سۆزلەرنى يېزىۋالدىم.

— نېمىنى يېزىۋاتىسەن، شەھەرنى تىللىدى، سوتسىيالىزمغا قارشى ئۇنسۇر، دەپ گېزىتكە يېزىپ يۈرمە يەنە، — دېدى ئۇ چاقچاق قىلىپ، — قەلەيدىن سەرەڭگە قېپى ياساپ ساتتى، ماشىنا پەيجاۋلىرىدىن تۇۋاق، شازا ياساپ سېتىپ، يىگىرمە تىيىنلىق قەلەيدىن ئىككى سوم پايدا تاپتى، دەپ تەنقىد قىلغانلىرىڭچۇ؟ مەشچى بولغاندىكەن ياسىماي نېمە قىلاتتىم. كاپىتالىزم دەيدۇ تېخى. نېمە ئۇ كاپىتالىزم دېگەن، جان بېقىۋاتىمەن، جان. دېسەم ھېلىقى تولا سۆزلەيدىغان كادىر، سوتسىيالىزمدا ئاچ قالغان ئادەم بارمىدى، دەپ، ئۆرە تۇرۇۋېلىپ قويغان. توخۇمدىن تۈك ئۈندۈرىدىغان ئادەملەر تولا، شۇلارنىڭ بىرسى بولۇپ قالمىسۇن دېسەمنا!

— مەن سىزنىڭ ھاۋانى يېڭىلايمەن دېگەن سۆزىڭىزگە قىزىقىپ قانداق يېڭىلايدىكەن، ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرەي دەپ بۇ ياققا كېلىشىم. دائىم كېلىپ قىلىۋاتقان ئىشىڭىزنى بىلىپ تۇرسام خاپا بولماسسىز — ھە؟

— بىلگىڭ كەلگەن بولسا، مانا ھازىرلا ساڭا كۆرسىتەي، جۈر ئەمىسە.

ھاۋا ئىسسىق، ئورمانلىق تىنجىق. مەن بوۋايغا ئەگىشىپ بىردە ئويمان - دۆڭ، چاڭ - توزان، بىردە سازلىق - پاتقاقلىق،

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بىردە يولسىز - چاتقاللىق يەرلەردە بىر دەم يىول ماڭدىم: بىر نەچچە مو يەرنى بىر توپا ئىتتەرۈش ماشىنىسى كولىماقتا. كەڭلىكى ئىككى يۈز، ئۇزۇنلۇقى ئۈچ يۈز، چوڭقۇرلۇقى ئۈچ مېتىردىن بەش مېتىرغىچە بولغان بىر كۆل ياساپ بېلىق باقارمىش. بۇ يەرنى يىگىرمە مىڭ سومغا كۆتۈرە بېرىپتۇ. دۆڭدىن سازلىققا قارىتىپ سېمونت ئېرىق ئاپتۇ. بۇ ئېرىقنىڭ پىلانىنى شەھەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ بىر تېخنىكى تۈزۈپتۇ. بوۋاي تېخنىككا بىر مىڭ ئىككى يۈز سوم «مۇكاپات» بېرىپتۇ. ھازىر ئۇ يەرنى ناتونۇش بىرسى ياساۋېتىپتۇ . . . دەرەخلىرى قىرىلىپ، ئوت - چۆپلىرىلا قالغان ئىككى يۈز مو سازلىقنىڭ چۆرىسىنى تىكەنلىك سىم بىلەن قاشالاپتۇ. ئۇ يەرگە تىكىلگەن كۆچەت، كولانغان ئورەك، قىلىنغان ئەمگەك ھېسابسىز ئىكەن. بۇ يەردە تاللار، جىگدىلەر بۈك - باراقسان بولۇپ ئۆسسە، بىرىنچىدىن، دەريانىڭ يەرلەرنى سوقۇپ كېتىشىدىن مۇداپىئە قىلغىلى، ئىككىنچىدىن، ئويۇن - تاماشىغا ئامراق ئىلى خەلقى ئۈچۈن يېڭى بىر ئارام بېغى ياسىغىلى بولارمىش، تېخى بۇ يەرگە كىرىش بېلىتى ساتارمىش، پۈتۈن بۇلبۇل - كاككۇكلارنى بۇ يەرگە يىغىپ سايرىتارمىش، نەچچە مىڭ تۈپ شاپتۇل، نەچچە مىڭ تۈپ ئالمىنىڭ كىرىمى بىلەن بۇ يەرنىڭ يوللىرىغا قارىماي ياتقۇزۇپ، يەتتە ئىقلىمدا بار دەرەخنىڭ ھەممىسىنى بۇ يەردە كۆكەرتىپ، ھەممە مېۋىدىن ھوسۇل ئالارمىش . . .

بوۋاي ماڭغانسېرى جانلىناتتى، سۆزلىگەنسېرى ھاياجانلىناتتى. ئۇ ماڭا بېقىۋاتقان توخۇ، ئۆردەك - غازلىرىنى، بېقىلىۋاتقان كالا - قوي ۋە قوتانلىرىنى ھەتتا ساسلىقتا ئۆسۈدىغان مەسىل كوكاتىدا سىلوس ياسايدىغان ئورەكلىرىنى قويماي كۆرسەتتى.

— بىر قەۋەت مەسىل، بىر قەۋەت تۇز چېچىپ دۈملەيمىز. قىشتا مالغا پولو بولىدۇ بۇ، — دېدى بوۋاي مەسىل ئەسىلىك كوكاتىنى چاينىپ تۇرۇپ، — كۆردىسەن بالام، مەن ھاۋانى يېڭىلايمەن، يەرنى يېڭىلايمەن، سۇنى يېڭىلايمەن. بېغىمدا بۇلبۇلنىڭ سايرىغىنىنى ئاڭلاپ يېتىپ كۆزۈم يۇمۇلسا، دۇنيادىن ئارمانسىز كېتىمەن - دە، بالام.

يازغۇچى بولۇپ قالسام ئەجەب ئەمەس جۇمۇ، بوۋاينىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ھاياجانلاندىم. ھېسسىياتلىق بولۇش يازغۇچى بولۇشنىڭ بىر شەرتى دېيىشىدىكەن. مېنىڭ ھېسسىياتىم مانا كۆزى ئېچىلغان بۇلاقتەك بۇلدۇقلىماقتا. ھېسسىياتى، ھاياتى، خاراكتېرى ئۆزگىچە ئادەم، ئاجايىپ ئىشلار ئالدىمدا تۇرۇپتۇ، مەن گويا يازغۇچى بولۇپ داڭ چىقارغاندەك خۇشالمەن.

تۇۋا، ئاخىر مۇنۇ كېپى تولۇق، ئۆزۈمچىل، تەرسا بوۋاينى ياخشى كۆرۈپ قالدىم. مەن ۋېلسىپىت بىلەن ئۇنىڭ ئىشكى ئالدىدا ئەتىگەنلىكى پەيدا بولغىنىمدا ئۇ بىر بولسا پالتىسى بىلەن تېرەك شۇڭگىلىرىنى توغراۋاتقان، بىر بولسا ئېشىكىنىڭ ساغرىسىنى سىلاپ ئەركىلىتىۋاتقان، ياكى تېرەك بېشىدىكى قاغىلارنى بېزەپ تىللار بىلەن تىللاۋاتقان بولىدۇ. ئۇ مېنى كۆرۈپ ئاۋۋال ئالىيىپ قارايدۇ، ئاندىن كېيىن قوپال چاقچاق قىلىدۇ:

— كەل ئىشپىيون، — دەيدۇ ئۇ ئاغزىنىڭ يېرىمىدا گەپ قىلىۋاتقاندەك لەۋلىرىنى قىمىسايتىپ، — دېسەم - دېمىسەم سەن مېنى چاقىسەن، بولمىسا نېمىشكە دەپتىرىڭگە يازغانلىرىڭنى ماڭا ئوقۇپ بەرمەيسەن؟

ئۇ ھازىرغىچە مېنىڭ ئىسمىمنى، نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىمنى سوراپمۇ قويمىدى. مېنىڭ دەپتىرىمدىن باشقا ھېچنەرسە ئۇنى قىزىقتۇرمىسا كېرەك.

مانا ئۇ ئۈن - تىنسىز ياربېشىغا قاراپ ماڭدى. مەن ئۇنىڭ سايىسى. يار بېشىدىن سازلىققا قاراپ سىرغىپ ئېقىۋاتقان سۇنىڭ يېنىدا توختاپ كىمنىدۇر تىللاشقا باشلىدى:

— سۇ دېگەن تاماكىنىڭ كۆلى بولمىغاندىكىن، كەلسە - كەلمەس چۈشۈرۈۋېرىدىغانغا، نېمىشقا بىر قىنىدا ئاقمايدۇ بۇ سۇ. تۈنۈگۈن ئاۋۇ يەردە ئاققان، بۈگۈن مانا بۇ يەردە. دەريا بويىدا نېمىشقا يار تولا؟ مۇشۇنداق قىناقسىز سۇ تولا.

بىز چىغىر يول بىلەن تۆۋەنگە چۈشتۇق. سېمونت ئېرىق ياساۋاتقان ئادەم ھاندۇۋدىسىنى تۇتقان پېتى بوۋايغا سالام بەردى:

— تۇردى تېخنىك قېنى؟ — دېدى بوۋاي قاپىقىنى تۈرۈپ، — ئۇ ساڭا بۇ ئىشنى كۆتۈرە بەردىمۇ، ۋاي پۇلغا دوم چۈشكەن خۇمسى. ئۇ دېگەن ھۆكۈمەتتىن مائاش ئالىدىغان تېخنىك، مەن ئۇنىڭغا مۇكاپات بەرگەن پۇلغا ئادەم ياللىغىنى نېمىسى؟

— بىلمەيمەن ئۇستام.

— قانچىگە كۆتۈرە ئالدىڭ؟

— يەتتە يۈز سوم.

— بەش يۈز سوم قايرىپتۇ - دە، بۇ كادىر دېگەننىڭ قاقتى - سوقتى قىلمايدىغىنى بارمىكىنتاڭ. بىز بەش يۈز سومنى چېلەكلەپ تەرتۆكۈپ تەستە تاپىمىز، بۇ خۇمسىلار ئېغىزىنىڭ يېلى بىلەنلا تاپىدۇ. خۇدايىم كادىر قىلمىغىنىڭغا مىڭ شۈكرى. ھەي سېمونتچى، ئېتىڭ نېمە، ھەمرا دېدىڭما؟ ھە، ھەمرا كەچتە ئۆيگە كىر، قورقما، يەتتە يۈزنى تارتىپ ئالمايمەن، مىڭغا توغرىلاپ قويىمەن.

بوۋاينىڭ گەپلىرى ئاشۇنداق قىزىق، ئوبرازلىق، ئۈنئالغۇغا ئېلىۋالساڭ ھېكايە تىلىنىڭ ئۆزىلا. مەن ئەمدى يېنىمغا كىچىككىنە ئۈنئالغۇ سېلىپ يۈرىدىغان بولدۇم، بوۋاينى كۆرۈش بىلەنلا ئۈنئالغۇنى ئېچىپ قويىمەن.

تۇردى تېخنىك توغرىسىدا شەھەرلىك ھۆكۈمەتتىكى ئاغىنەمدىن ئەھۋال ئۇقۇشتۇم. شەھەرلىك پارتكومنىڭ مۇئاۋىن سېكرېتارى بوۋاينى قوللايدىكەن، ئۇنىڭغا سازلىق ۋە يار بېشىدىن يەر بەرگەنمۇ، ئۇنىڭ سېمونت ئېرىقى ئۈچۈن تېخنىك ئەۋەتكەنمۇ شۇ سېكرېتار ئىكەن.

تۇردى تېخنىكنىڭ قاقتى - سوقتى قىلغانلىقى تېزلا سېكرېتارنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. سېكرېتار ئۇنى چاقىرىپ بوۋاينىڭ پۇلىنى قايتۇرغىن، تەكشۈرۈش ياز، دەپتۇ. تۇردى تېخنىك بىر مىڭ ئىككى يۈز سومنى خەقتىن قەرز ئېلىپ بوۋايغا قايتۇرۇپ بەرمەكچى بوپتۇ، مەن كەچتە بۇ ئەھۋالنى بوۋايغا دەپ بەردىم. بوۋاينىڭ قاپاقلىرى تۈرۈلدى، ئۈنئالغۇمغا مۇنداق سۆزلەر چۈشۈپتۇ:

— نېمىنى تۆلىگىدەك، ھۆكۈمەتنىڭ پۇلىمىدى ئۇ. يەر يۈزىدىكى ئادەملەر چۈمۈلىلەردەك بىر - بىرىسىنىڭ رىسقىنى تارتىۋېلىپ، بىر - بىرىنىڭ بېشىغا دەسسىشىپ، بىر - بىرىنىڭ گۆشىنى يېيىشىپ كۈن ئۆتكۈزىدۇ. دىيانەتلىك بولغان ياخشى ئىش، بەش يۈز سوم ئۈچۈن تەكشۈرۈش يازسا، بەش مىڭ، ئەللىك مىڭ، بەش يۈز مىڭ، بەش مىليون سوم ئۈچۈنچۇ! قېتىق ئىچكەن قۇتۇلۇپ، تاۋاق يالىغان تۇتۇلىدىغان گەپ.

— كىچىكىنى تۇتمىسا چوڭىنى نەدىن

تاپىدۇ ئۇستام؟

— ھا — ھا — ھا . . . بۇ كېپەكلىك ژىلك باستى بالام. ئەمما لېكىن، ھېلىقى تۇردى تېخنىكنىڭ ئۆيىگە بېرىپ كۆرۈپ باقە، مە، مۇنۇ بەش يۈزنى يانچۇقىڭغا سېلىپ قوي، ئائىلە قىيىنچىلىقى بولسا مۇنۇ پۇلنىمۇ بەرگەن. كىم بىلىدۇ، يوقسۇزچىلىقتىن شۇنداق قىلىدىمۇ؟ پۇلنى ماڭا ئەكېلىپ بەرمىسۇن، مەن ئۇ پۇلنى ئۇنىڭغا ياردەم قىلىدىم. سېكرېتار بىلەن ئۆزۈم سۆزلىشىۋالىمەن.

تۇردى تېخنىكنىڭ ئايالى ئىشلىمەيدىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە يەنە ئېغىر ئاغرىق ئانىسى، ئوقۇۋاتقان تۆت بالىسى بار ئىكەن. ئۇ ئىككى يۈز ئوتتۇز سوم بىلەن 7 — 8 جاننى باقىدىكەن. مەن ئۇنىڭ تار بىر كوچىدىكى سوقما تاملىق ھويلىسى ئالدىدا ماشىنامدىن چۈشتۈم. ھويلىدا ئىككى تۈپ ئالما، بىر چۆنەك گۈل، ئىككى تۈۋرۈكلۈك ئۈزۈم بارىكى، زەي سۇپا ئۈستىدە يازلىق ئوچاق، ئىككى ئېغىز كۆك ھاكلانغان ئۆي، بىر ئېغىلدىن باشقا ھېچنېمە يوق. بۇنداق قورۇنىڭ خوجايىنىمۇ، ئىجارىگە ئالغۇچىسىمۇ نامرات بولىدىغانلىقى ماڭا بەلگىلىك . . .

مەن ئۇستام بىلەن كولىنىۋاتقان «كۆل» يېنىدا تۇرغاندا تولىمۇ كونىراپ ـ شالاقشىپ كەتكەن ۋېلىسىپىتقا تايىنىپ، ئورۇق، ۋاقىتسىز قېرىلىق يەتكەن بىر ئادەم يېنىمىزغا كېلىپ سالام بەردى.

— كەلسىلە تۇردى ئاخۇن تېخنىكا — دېدى ئۇستام باشقىچىلا قىزغىنلىق بىلەن، — قارىسىلا، بۇ ئاغىمخانىلىقتا كۆل پەيدا بولۇۋاتىدۇ، يەنە بىر كەلگەندە كۆرىدىلا، بېلىقلار سەكرىشىپ، بۇلبۇللار سايرىشىپ سىلىنى قارشى ئالىدۇ. دەپ باقسىلا، بۇ كۆلگە نەچچە تال بېلىجان سالسام بولار؟ بىدە يەيدىغان بېلىق بارمىش. سازلىقتىكى ئىككى يۈز مو يەرگە بىدە ئورۇقى چاچىمەن، نېمە، شور يەردە ئۆسەلمەيدۇ دېدىلىما؟

— شۇنداق، ئۇستام. شورلۇقتا بىدە ئاينىمايدۇ.

— ئاينىمىسا خىمىيە ئوغۇت چاچىمەن، شورلۇقنى قۇرۇتۇش ئۈچۈن زەيكەش چاپتۇرۇپ شور سۈيىنى دەرياغا قىنايمىز دېسىلە. پىلان چوڭ، بۇ زېمىندا تېخى جىق ئىش پۈتتۈرىمىز. سېمونت يوللار، دەريا بويىدا چىرايلىق بارىگىلىق پىۋاخانىلار، تانسىخانىلار، قويۇق ئورمانلار ئارىسىدا ئورۇندۇقلار، ھەممىلا يەردە قىزىل گۈل، ئەتىرگۈللەر، بۇلبۇل ـ كاككۇك ئاۋازى، ناخشا ـ سازلار، كۈلكە ـ چاقچاقلار پەيدا بولىدۇ تېخى. بالام، ھېلىقى جەننەت ياسىماقچى بولغان ئادەمنىڭ ئىسمى نېمە دېدىڭا؟

— شەددات.

— ھە، شەددات ياسىغان بۇ دۇنيالىق جەننەتنى مەنمۇ ياساپ باقاي دەيمەنا، قانداق دەيلا تۇردى ئاخۇن تېخنىك؟

— ھى ـ ھى ـ ھى . . . قىلالايلا ئۇستام، سىلىنىڭ قوللىرىدىن ھېچنېمە قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ.

ئۇستامنىڭ ماختاشقا ئۇچرىغانلىقىنى بۈگۈن بىلدىم. تۇردى تېخنىكنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ئابلا ئۇستام تېخىمۇ چوڭ سۆزلىگىلى تۇردى:

— دەريانىڭ ماڭا پاسىل بۆلىكىمۇ مېنىڭ، — دېدى ئۇ يىراقتا ئاقىرىپ ئېقىۋاتقان دەرياغا قولىنى سوزۇپ، — دەريانىڭ ئىككى

يۈز مېتىر يېرىدىكى سىم توساق بىلەن توساي-
مەن، تەتۈر سېپۈەتتەك قىلىپ بوغىمەن.
دەريادا بېلىق باقىمەن تېخى. نېمە دەيدۇ،
دەرياغا تۆمۈر كۆۋرۈك ياسىتىمەن، دەريانىڭ
بۇ قېشىنى كۆللەندۈرۈپ بولۇپ، ئۇ قېشىغا
ئۆتىمەن تېخى.

تۇردى تېخىنىڭ نېمىگە كەلگەنلىكىنى
ئېيتالمىدى. چۈشلۈك تاماق ۋاقتىدىمۇ ئۇس-
تام ياسىلىدىغان راۋاق، مەھەللە، كىنوخانا،
مەسچىت توغرىسىدا توختىماي سۆزلىدى.
ئۇنىڭ ئالغۇم بىر چاغدا «چارس» قىلىپ قال-
دى. تۇردى تېخىنىڭ ماڭا گۇمان بىلەن
قاراپ قويدى. مەن ئۇنىڭ ئالغۇ سېلىنغان
سومكامنى ئاختۇرغان بولۇپ، لېنتىنى
ئالماشتۇرۇپ قويدۇم.

تۇردى تېخىنىڭ كەتكەندىن كېيىن ئۇ:

— ھەي بىچارە، ھېلىقى پۇلنى ئانىسىنى
دوختۇرغا ياتقۇزۇش ئۈچۈن ئىشلىتىپتۇ
ئەمەسمۇ. پۇل بولمىسا، دوختۇردا ياتقىلى
بولمىسا . . . نېمە ئامالى بار بىچارىنىڭ.
قارا، باشقا گەپ قىلساڭ يىغلايدىغاندەك.
نېمىگە كەلگەنلىكىنى بىلىمەن، سېكرېتار ئۇنى
ئەپۇ سوراشقا ئەۋەتكەن. مەن سۆزلىگىلى
قويمىدۇم. بىز ئۇنىڭدىن ئەپۇ سورىساق
بولىدۇ. ئىككى يۈز تەڭگە ئۈچۈن قېنى
بىلەن تېرىسىدىن باشقا ھەممە نېمىسىنى
سەرپ قىلىپ بوپتۇ. كۆردۈڭمۇ بالام، كۆزى-
نىڭ خۇنى يوق، چىرايىدا قان يوق، ئۇنىڭ
بېشىدا غەمدىن باشقا ھېچنېمە يوق. غەم
يەپ بوپتۇ ئۇنى. مەن ئۇنىڭغا مۇشۇ يەرگە
ئۆي - جاي سېلىپ بېرىمەن. كۆچۈرۈپ
ئەپچىقىۋالىمەن، خېلى بىر نېمە بىلىدۇ ئۇ.
دەريا بويىغا، ھاۋالىق يەرگە كۆچۈپ چىقى-
ۋالمىسا، پات ئارىدا ئۆلۈپ قالىدۇ ئۇ.

مەن خىجىل، مەنمۇ پۇللۇق ئادەم.
لېكىن ھازىرغىچە ئۆزۈمدىن باشقىنى ئويلى-
غىنىم يوق. مەھەللە مەسچىتىگە ئۈچ مىڭ
سوم بەرگەندىن باشقا ھېچكىمگە ھېچنېمە
بەرگىنىم يوق، ھەتتا مائارىپقا ياردەم قىلى-
سەن دېسىمۇ غودۇڭشىدىم. ئۆزۈم ئەدەبىيات
ھەۋەسكارى بولۇپ تۇرۇپ، ئەدەبىيات فون-
دىغىمۇ بىر تىيىن بەرمىدىم. خىزمەتچىلىرىمى-
نىڭ بەزىلىرى خېلىلا نامرات. ئۇلارغا
ئايلىق ئىش ھەققىدىن باشقا بىر تىيىن
يېگۈزمەيمەن. بىرەرسى تۇرمۇش قىيىنچى-
لىقى سەۋەبىدىن بىر سوراق ئون - ئون بەش
كوي خەجلەپ قويسا، گەپ قىلماي ئىشتىن
ھەيدەيمەن. مېنىڭ بۇ قاتتىقلىقىمنى ئايالىم
بىلىدۇ. ئۇ ماڭا:

— يازغۇچى دېگەننىڭ قەلبى گۈزەل
بولىدىغان. سىزنىڭ قەلبىڭىز بۇلغانغان
قەلب. باشقىلارنى ئويلىمايسىز. ئۇلۇغ
يازغۇچىلار نېمىلەرنى قىلغان، بىلەمسىز؟
تاگور دۇنيادىكى يېتىم بالىلار ئۈچۈن مەك-
تەپ ئاچقان. تولستوينىڭ دېھقانلارغا قىل-
غان ياخشىلىقى، ماۋدۇننىڭ ئەدەبىياتقا پۇل
بېرىپ مۇكاپات تەسىس قىلغىنى، يەنە باشقا
يازغۇچىلارنىڭ ئىنسان ئۈچۈن، باشقىلار
ئۈچۈن ھېچنېمىسىنى ئايىمىغانلىقى كىتاب-
لارغا يېزىلغان، سىززە . . . ھا - ھا - ھا..
بالىلىرىڭىزغا ئون تىيىن بېرىشكىمۇ ئاغرى-
نىسىز . . .

ئايالىمنىڭ كېيىندىنمۇ مۇنۇ ساۋاتسىز
بوۋاينىڭ تۇردى تېخىنىكقا قىلغان ياخشىلىقى
مېنى خىجىل قىلماقتا. ئۇ تۇردى تېخىنىكتەك
يەنە قانچىلارنى يۆلىدى، مەن بۇنى بىل-
مەيمەن. باشقىلارنىڭ دېيىشىچە، ئۇ بالىلىرى
بىلەن مەشىچىلىك قىلىپ خېلى پۇللۇق بوپ-
تۇ. ئاخىر يىگىرمە - ئوتتۇز كىشىلىك مەش-
چىلىك كارخانىسى قۇرۇپتۇ. كارخانىنىڭ

خوجايىننى مۇشۇ ئابلا ئۇستام ئىكەن. لېكىن ئۇ«ھاۋائى يېگىلاش»ئۈچۈن كارخانىدىن چىقىرىۋېلىپ،ئورنىغا ئوغلىنى ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپتۇ. چوڭ ئوغلى دادىسىنىڭ بۇ ئىشىغا قاتتىق نارازى ئىكەن. ھەدېسىلا دادىسى بىلەن پۇلنى بۇزۇپ - چاچتىڭ دەپ جاڭجال قىلىدىكەن. لېكىن بوۋاي دېگىننى قىلىشقا ئادەتلەنگەن ئادەم بولغاچقا، ئوغلى ئۇنى زادى توسىيالماپتۇ. بوۋاي غاز - ئۆردەك بېقىپ ئۇن ئەچچە مىڭ سوم زىيان تارتقاندىمۇ، مال بودايمەن دەپ ئادەم ياللاپ قىشچە ئاۋارە بولۇپ، ئەتىيازلىقى بوداق ماللىرىنى ساتقاندا يەنە پايدا ئالالمىغاندىمۇ چوڭ ئوغلى قاتتىق ۋارقىراپتۇ:

— تەييارنى يەپ، بەش ۋاق نامىزىڭنى ئوقۇپ ياتساڭ بولمىدىمۇ، — دەپتۇ چوڭ ئوغلى، — ساڭا قانچىلىك پۇل لازىم بولسا، مانا مەن تېپىپ بېرەلەيمەن!

— ئەركەكنىڭ ئەسكىسى خەقنىڭ ئالقىنىدىكى ئاشقا قارايدۇ، مەن دېگەن جىك ئەركەك!

— مەن خەقمۇ، سېنىڭ بالاڭمەن دادا، بۇ نېمە دېگىنىڭ؟

— بالامۇ سەن؟ — دەپتۇ بوۋاي ئادىتى بويىچە ئاغزىنى قىيسايتىپ ئاچچىق كۈلۈپ قويۇپ، — ئۇنداق بولسا ماڭا دادامدەك گەپ قىلما، مەن نېمە قىلىمەن دېسەم «ياق» دېگۈچى بولما.

«كۆل» بويىدا مەنمۇ بوۋايغا پىكىر بەردىم:

— ئۇستام، ئازگال يەر بولسىلا كۆل بولۇۋېرەمدۇ، سىز توختىماي بۇ كۆللىرىڭىزدە؟ — دېدىم مەن ئەت تۇيماق يەرنى دەسسەپ تۇرۇپ، — قارىسىلا، پۈت كىرىپ كېتىپ باردۇ يەر تېگىگە، بۇ بىر پورپاق يەردەك قىلىدۇ، تېگىنى چىقىراپ، چۆرىسىنى تاش - سېمونت بىلەن قاتۇرۇپ سۇ سىڭمەيدىغان قىلمىساق بولماس.

— نېمە؟ سايرام كۆلىنى كىم سۇ سىڭمەس قىپتىكەن، ئىلى دەرياسىنى كىم تاش - سېمونت بىلەن قاشالاپتىكەن؟ مەن سېنىڭ چىللاپ كەلمىدىم، سەن كىم سەن زادى، ئېتىڭ نېمىدا؟ سېنىڭكىمەندە پۈتتۈرەلمەيۋاتقان قەرزىڭ بارمۇ؟

ئۇ ماڭا بىردىنلا ئۆچ بولۇپ قالدى. ماڭا خۇددى مىڭ - مىڭ بازاردا مۇرە ئۇرۇشتۇرۇپ ئۇچرىشىپ قالغان ناتونۇش بازارچىغا قارىغاندەك ئالىيىپ قاراپ، ئاغزىنى قىيسايتىپ تىللىدى، — مېنىڭ يېرىمدە سەن نېمىگە پوسۇرلاپ يۈرۈيسەن، ماڭ، ئىشپىيونلۇقىڭنى باشقا يەرگە بېرىپ قىل!

ئاخشىمى ئايالىم ئۇنىڭغۇدىن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ قاقاقلاپ كۈلدى:

— يازغۇچى بولماق ئاسانمىكەن، — دېدى ئۇ كۈلۈپ، — تېخى تاياقمۇ يەيسىز.

— مەن تۆيتۆچى ① ھەيدەشنى بىلمەيمەن. بوۋاينىڭ تۆيتۆجىسىنى ھەيدەشىپ بېرەيمىكىن دەيمەن.

— چاك - توزانغا مىلىنىپمۇ؟ سىز چوڭ - چوڭ شەھەرلەردە مەدەنىي تۇرمۇشقا ئادەتلەنگەن ئادەم، مەينەتچىلىككە كۆنەلمەيسىز، ئادەم ياللاپ بەرسىڭىز بولارمىكىن.

— ياق، بوۋاي بۈگۈنمۇ يول قويمايدۇ. مەن بىر ھەيدەپ باقاي. قارىمامسەن بوۋاينىڭ قالتىسلىقىنى، تۈنۈگۈن بارسام يىگىرمە مىڭ سومغا كۆتۈرە بەرگەن كۆلنىڭ تېخى يېرىمىمۇ پۈتمەپتىكەن، بوۋاينىڭ ئاچچىقى كېلىپ بۇ تۆيتۆجىنى شوپۇرى بىلەن قوشۇپ سېتىۋېلىپ، يەنە بىر شوپۇر ياللىۋېلىپ كېچە - كۈندۈز ئىشلىتىپ، يېرىم ئاي ئىچىدە

① توپا ئىتتىرىش ماشىنىسى

كۆلگە سۇ قىلنايمەن دەپ شوپۇر يېنىدىن بىللە كەتكەن. بۈگۈن ئازسام دېگىنىمنى قىپتۇ. ئەمما تېخى تۆيتۆجى ھەيدەيدىغان شوپۇر يالىماپتۇ. ئۇنىڭغا تۆت يۈز سوم بېرەمەن دېسەممۇ، كۈنىگە 15—20 سوم بېرەمەن دېسەممۇ شوپۇر تېپىلماپتۇ. مەن كۈنىگە ئون سوم بەرسىلە بولدى، تۆيتۆجى ھەيدەشكە رازى، دەپ باقاي.

بىز ئەر - ئايال ئىككىمىز ئېسىل سارديەمىزنىڭ تاختايلىق پولىدا — ئېسىل گىلەملەر، ئېسىل كۆرپىلەر ئۈستىدە ئېغىناپ يېتىپ رومانتىك خىياللار بىلەن تۈننى يېرىم قىلىشتۇق.

پېتەرگە قايىلمەن، روسىيە دېڭىز فلوتىنى تەشكىللەش ئۈچۈن ئەنگلىيىگە بېرىپ، پاراخوت ياساش ئىشچىسى بولۇپ ئېغىر جىسمانىي ئەمگەك بىلەن باشقىلارنى ھەيران قالدۇرغان. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام باللىقىدا باشقىلارنىڭ قويىنى باققان. چىڭگىزخان ئەسىرگە چۈشۈپ قۇل بولغان. سېرۋانتېس «دونكىخوت» نى ئەسىرلىكتە، چېرنىشېۋسكىي «نېمە قىلىش كېرەك؟» نى تۈرمىدە، نېھرۇ «ھىندىستاننىڭ تېپىلىشى» نىمۇ تۈرمىدە يازغان. مېنىڭ بىلىدىغانلىرىم شۇنچىلىك... ئەمما ئۆز غايىسى ئۈچۈن جاپا - مۇشەققەتكە ئۆزىنى ئۇتۇپ بەرگەنلەر سانسىز - ساناقسىز.

مەنمۇ ھازىر خوجايىن. لېكىن مەن ئۆز ۋاقتىدا كېسەكچى، ھاممال، مەدىكار، ئېلىپ - ساتار بولغانمەن. زامانىمىزنىڭ ئالدىنقى قاتاردىكى ياشلىرىدىن بولىمەن دەپ تراكتور ھەيدەشنى ئۆگەنگەن. كېيىن ماشىنا شوپۇرىمۇ بولغان. ھەتتا سېلىسارلىقمۇ قىلغانمەن. مەن ھازىر خوجايىن، ھەر قانداق بىر ئىشتا قولۇمنى ئەگرى قىلمايمەن. مەن بۇيرۇق، يولىيورۇق ۋە ئاغزىمنىڭ يېلى بىلەن بىرنى ئون، ھەتتا بىرنى يۈز قىلالايدىغان خوجايىن. ئەمما ئىنسان ئۆز ئارزۇسىغا يېتىش ئۈچۈن ھەر نېمە بولۇشقا رازى بولىدىكەن. مەن خوجايىنلىقتىن مالاي - ياللانما شوپۇر بولۇش قارارىغا كەلدىم.

مانا ئۆزۈممۇ بۇنداق بولارىنى ئويلاپ يەتمىگەن: مەن بوۋاينىڭ ئىشىغا چىن دىلىمدىن قىزىقىپ قالدىم. تونۇگۈن بوۋاي چوڭ ئوغلىنىڭ ئۈستىدىن ماڭا داد ئېيتىپ بەردى:

— ئالتە بالىنى قاتارغا قاتىمەن دەپ ئادەملەرنى قانچىلىك ئالدىدىم؟ خۇدانىمۇ، ئۆزۈمنىمۇ ئالدىدىم. ئالدامچىلىق بىلەن ھازىرقى مەشچىلىك كارخانىسىنى قۇرۇپ چىقتىم. ئەمدى ئۆلۈش ئالدىدا قىلغان گۇناھىمنى يۇياي دېسەم مۇنۇ پۇشتۇمغا ئاسمى، كىچىكىدىنلا كەدەنكەش، ئالا كۆڭۈل ئىدى، بۇ خۇمىسى. مانا قارا، تېخى بانكىدىكى پۇلنىڭ ھەممىسىنى ئۆز نامىغا ئۆزگەرتىپ ئاپتۇ. مەن ئەمدى ئۇنىڭدىن پۇل سوراپ ئالغىدەكمەن تېخى!

—پۇلدىن قىسىلغان بولسىلىرى...

— قەرز بېرەي دەمسىلا؟ سەن تېخى مېنى بىلمەيسەن، دادامنىڭ ئاخىرەتلىكىگە پۇل يوق بولۇپ قالغاندىمۇ بىرسىدىن قەرز سورىمىغانمەن. مەن بىرسىدىن قەرز سوراشنى بىلمەيمەن. مەن بانكىغا بېرىپ چەكلەرنىڭ ھەممىسىگە ئۆزۈمنىڭ ئىسمىنى يازدۇرىمەن، بانكا باشلىقى مېنى تازا بىلىدۇ. مەن ئۆلمەي تۇرۇپ مېنىڭ ئورتۇمنى تالاشقان بالىنىڭ جاجىسىنى بەرگۈچىلىكىم بار تېخى!

مەن بوۋاينى ياخشى كۆرۈپ قالدىم. ئۇنىڭ قوپال، تىل - ئاھانەت ئارىلاش گەپلىرىنى ئاڭلىغىم كېلىپلا تۇرىدۇ. توۋا، قېرى ئادەم ماختاشقىمۇ ماھىركەن تېخى. مەن

www.uyghurkitap.com

بىرىنچى كۈنى تۈپتۈجى ئۇستىدە ئالتە سائەت تاماق يېمەي، ئۇسسۇزلۇق ئىچمەي ئىشلەپتىمەن. كۆلنىڭ تېگىدىن قىرغىقىغا قاردىتىپ ساپسېرىق سېغىز تۇپىنى تۇرتىدىغان كەپ. رولنى چىڭ تۇتۇپ، تەپكىنى چىڭ بېسىپ ئالدىغا - كەينىگە سانسىز مېڭىپ، ماشىنا بىلەن تەڭ ئىنجىقلايدىغان كەپ. ماشىنىدىن چۈشكەندىن كېيىن ئۆزۈمنىڭ قانچىلىك بوشاڭ ئادەم بولۇپ قالغىنىمنى بىلدىم. ئۆز ۋاقتىدىكى سوتكىسىغا «ستالىن 75» بىلەن ياكى «شەرق قىزاردى 54» بىلەن ئىككى يۈز مو يەرنى ئاغدۇرالايدىغان تراكتورچىنىڭ ئوندىن بىر غەيرىتىمۇ مەندە قالماپتۇ. بەدىنىم ئۈگە - ئۈگىسىدىن ئاجراپ كەتكەندەك ياكى مەن كالتەك يېگەندەك، چىرايىم گۆركاننىڭكىدەك، پۇت - قولۇم باشقا بىرسىنىڭكىدەك... تۈزۈك ماڭالمايمەن، گەپ قىلالمايمەن.

— ۋاي ئاق قوڭ! — دېدى بوۋاي قاقاقلاپ كۈلۈپ، تىزلىرىغا ئۇرۇپ، كۆز يېشىنى سۈرتۈپ بولۇپ، — يارايسەن، بولدى، كۈنىگە ئوتتۇز سومدىن ئال. مۇشۇنداق ھەيدىسەڭ كۆل ئون كۈنگە قالماي پۈتكىدەك. ئاق نانچى ئەمەسكەنسەن، خېلى ئەركەك تۈزۈك قويۇقكەن، ئوغۇلكەنسەن، تاپقان داداڭغا رەھمەت!

— ئاپامغىچۇ؟

— قويە، نېمە تېرىساڭ شۇنى ئالىسەن. خوتۇن خەق دېگەن ھەممىنى تۇغۇۋېرىدۇ، باتۇرنىمۇ، نامىجان - مەجرۇھنىمۇ.

— بۇ گەپلىرى كونىچە!

— ماڭ، يۈيۈن، تاماقيە، يەنە ھەيدەيسەن تېخى!

مەن ئۆيگە يېرىم كېچىدە ئاران كەلدىم. ئايالىم بۇ قېتىم مازاق قىلدى.

— ھەم خوجايىن، ھەم مالايسىز، — دېدى ئۇ غولۇمنى يۇمشاق قوللىرى بىلەن مۇجۇپ تۇرۇپ، — ئېيتىڭا، قايسىسى لەززەتلىككەن؟

— مالايلىقا! — دېدىمەن يۇمشاق كۆرپە ئۈستىدە ماموق ياستۇقنى باغرىمغا بېسىپ دوم يېتىپ، - مالايلىق بولمىسا، خوجايىنلىق نەدىن كېلىدۇ؟ مەن ئۆزۈمنىڭ خوجايىنى بولالىسام ئىدىم...

— بولالايسىز، — دېدى ئايالىم نېمە دېمەكچى بولغىنىمنى چۈشىنىپ، — ياراتقۇچى بولۇش ئۆزىنىڭ خوجايىنى بولغانلىق، راستمۇ؟

— مەسىلەن، ئابلا ئۇستامدەكمۇ؟

— ئۇنىڭدىنمۇ ئۈستۈن، ئاڭلىق ياراتقۇچى - ئىجادكار بولالايسىز، دېمەكچىمەن كەسپىي يازغۇچىمىز!

ئۇ مېنى ئەركىلىتىپ چاچلىرىمنى ئوينىپ قويدى.

ۋاقىت ياراتقۇچى، ۋاقىت بىر تەڭداشسىز كۈچ! تاغلارنى يېمىرىپ تاشلىغانمۇ، قۇمدىن تاش پەيدا قىلالىغانمۇ، چىرىندىلاردىن ئېسىل بايلىق پەيدا قىلالىغانمۇ ۋاقىت. مانا ئىلى دەرياسى بويىدىكى يارلىق ئۈستىدە بىر كۆل پەيدا بولدى. بۇ كۆلدە ھازىر سۇ يوق، لېكىن مېنىڭ تەردىم سىڭگەن بولغاچقا بۇ يەر ماڭا سايرام، باغراش، بالقاشلاردەك بىلىنمەكتە، ھەتتا ئۇنىڭ سۈيى داۋالغىماقتا.

مەجنۇنتاللار سايىسىدا ئابلا ئۇستام ئۆزىنىڭ ئارقا تىرىدىكى - شەھەرلىك پارتكومنىڭ مۇئاۋىن سېكرېتارى بىلەن گەپ تالاشماقتا:

— قىزىقكەنلا شۇجى، — دېدى ئابلا ئۇستام بەدىنىگە ئارام بەرمەيۋاتقان كاستۇم بىلەن گالىستۇكنى سىلكىپ - سىلكىپ قويۇپ، — دەريانىڭ تېگىنى كىم سۇ سىڭمەس قىپتىكەن.

سايرام كۆلىنىمۇ؟ سۇ دېگەن باغلاقتىكى ئېشەك، ئۇ ياققا - بۇ ياققا مېڭىپ قويۇپ توختايدۇ. بىر ئېرىق سۇنىڭ بىر سوتكىلىققىغا ئۈچ باراۋەر پۇل تۆلەيمەن. ئۈچ كۈن ئاقسىلا كۆل توشارمىكىن دەيمەن!

— يار تەرەپ خەتەرلىك، — دېدى سېكرېتار قولى بىلەن كۆلنىڭ جەنۇبىي قىرغىقىنى كۆرسىتىپ، — مەن تېخنىكلارنى ئەۋەتەي، تەكشۈرۈپ چىقسۇن، خەتەرلىك يەرلەرنى چىڭدايلى، تاش - سېمونت بىلەن قاتۇرايلى، ئاندىن كېيىن سۇقىنىساقمۇ بولىدۇ.

— بولمايدۇ دەيمەن سېكرېتار. ھازىرلا قىنايمەن. بۈگۈن كۆلنىڭ پۈتكەنلىكىنى تەبرىكلەپ زىياپەت تەييارلىدىم. دىيەنشىگە ئالىدىغانلارمۇ كەلدى. مېنىڭ ھاۋانى ئۆزگەرتىش پىلانىمنى قۇرۇق گەپ بىلەن قويلامىلا نېمە؟

— بۇ نېمە دېگەنلىرى ئابلا ئۇستام؟ مەن سىلىگە ياخشى مەسلىھەت بېرىۋاتسام؟

— ئىشنى كەينىگە سۈرگەن ئادەمنى يامان كۆرىدىغان ئادىتىم بار، شۇجى. خاپا بولمىسىلا.

— مېنىڭمۇ ئۇستام ناچار ئادىتىم بار. ئىلىمگە ھۆرمەت قىلمىغان ئادەمنى يامان كۆرىمەن. سۇ ئامبىرى، كۆل ياساش بىر خىل ئىلىم، ئۇستام. سۇنىڭ نۇرغۇن سىرلىرى بار دەيمەن.

— خاپا بولمىسىلا، شۇ ئىلىم - ھېكمەتنىڭ سىرلىرىنى كۆزۈم بىر كۆرسۇن زادى، بۈگۈن سۇ قىنايلى!

— ماقۇل، — دېدى سېكرېتار قاپىقىنى تۈرۈپ، — دېگىنىڭىز بولسۇن، ئەمما كېيىن پۇشايمان قىلىپ قالمىسىز.

زىياپەتتە مەن خىلىلا ئىچىپ قويدۇم. ھەتتا ئۇستامنىمۇ ھە - ھۇ بىلەن ئىچۈرۈپ قويدۇق. ئۇستام كەيىپ بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ. كەچقۇرۇن شارقىراپ كۆلگە چۈشۈۋاتقان سۇغا زوق بىلەن قاراپ تۇرۇپ ناخشا ئېيتىشقا باشلىدى. قۇياشنىڭ ئاخىرقى نۇرلىرى ئۇنىڭ تورلاشقان، ئىچىملىكتىن ۋاقتىنچە جانلانغان چىرايىنى يورۇتقان، ئۇنىڭ قىسىلغان كۆزلىرىدە ھاياتتىن رازىمەنلىك - ئىشىدىن پەخىرلىنىش تۇيغۇسى چاقنىغان، ئۇ خۇشال، روھلانغان، بۇ خۇشاللىق بىلەن روھلىنىش ئۇنىڭ ناخشا - قوشاقلىرىغا، تىترەڭگۈرەك چىققان ئاۋازىغا سىڭگەن؛ شۇڭا ئۇنىڭ ناخشىسى مېنى ۋە ئەتراپتىكىلەرنى ھاياجانلاندۇرماقتا ئىدى.

خۇش كۈندۈر بۇرادەرلەر،
كىشى جانانىغە يەتسە.
چېكىپ جەبرۇ - جاپالارنى،
بېرىپ مەستانىگە يەتسە!

— ئۆلمەك ئۇستام!
— ياشاپ كېتىڭ!
— مۇڭ، مۇڭ!

مانا بۇلار بىزدەك مەدھىيىچىلەرنىڭ ئاۋازى. بىز ئۇنى، سۈزۈك سۇ بىلەن تولۇۋاتقان كۆلنى، كۆل بويىدىكى يېڭى بىنا بولغان باغلارنى ۋە دەريا بويىدا ھاياتقا كۆز ئېچىپ تۇرمۇشىمىزنى بېزەۋاتقان ھەر خىل دەرەخلەرنى، ئۆزى دەسسەپ تۇرغان يەرنىڭ ھۆسنى - جامالى بىلەن پەخىرلىنىشنى خۇشاللىق - بەخت بىلىدىغان پاكىزە دىللارنى مەدھىيىلەشكە ھەقلىقمىز.

مەن بوۋاينىڭ بۈگۈنكىدەك خۇشال بولغىنىنى كۆرمىگەن ئىدىم. ئۇنىڭ خۇشاللىقىدا قانداق ھەرىكەتلەرنى قىلىدىغانلىقى، نېمىلەرنى دەيدىغانلىقىنى بىلىۋېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ ھەممە ئىشىغا دىققەت قىلدىم: ئۇ

ئۇيغۇر كىتابلىرى www.uyghurkitap.com

ئىچ كىيىم بىلەن كۆلگە كىردى، تېخى سۇ ئۇنىڭ ئۇششىقىغىمۇ كەلمىگەن تۇرسىمۇ ئۇ كىچىك بالىدەك كۆلنىڭ لاي سۈيىنى يۈزىگە، مەيدىسىگە چېچىپ ئوينىدى.

ـ بېلىقلار بىلەن ئويناشىمەن تېخى، غولاچ تاشلاپ ئۈزىمەن، قولۋاقمۇ سالىمەن، ھا ـ ھا ـ ھا ....!

بىزمۇ ئۇنى دوراپ كۆلگە كىردۇق. يۇقىرىدىن چۈشۈۋاتقان بۇ بىر ئېرىق سۇ بىلەن بۇنچە يوغان كۆل قاچان تولار كىنتاڭ، مېنىڭمۇ بۇ كۆلدە ئۈزگۈم كەلدى.

- پاتقاقتا مىلىشىپ بالىلاردەك ئويناپ ـ كۈلۈپ يەنە داستىخانغا قايتىپ كېلىپ ھاراق ئىچتۇق.

ئابلا ئۇستام ئۆزىنىڭ ياشلىقىدا قىلغان شوخلۇقلىرى، نوچىلىقى، ئارزۇ ـ ئارمانلىرى ھەققىدە نۇرغۇن قىزىقارلىق ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بەردى. مەن بۇ سەپرا مىجەز، قوپال ئادەمنىڭ ئۆز ۋاقتىدا ھېسسىياتچان، قەيسەر يىگىت ئىكەنلىكىنى بىلدىم. ئۇنىڭ ياشلىقىغا دائىر ھېكايىلەرنى ئاڭلاپ، مەندە ئىلھام ـ ئەسەر يېزىش ئىستىكى پەيدابولدى. بۇ ئىستەك مېنى چەكسىز خۇشال قىلدى.

مەن يەنە ئۆيگە كەچ قايتىپ كەلدىم. دەرۋازىنى ئايالىم ئاچتى، ئۇنىڭ كۆزلىرى ئۇيقۇسىراپ خۇمالاشقان، روباشكا ئۇستىگە يېپىنچا قىلىۋالغان پوپايكىسى سېرىلىپ چۈشۈپ كەتتى، مەن ئۇنى مەھكەم قۇچاقلىۋالدىم:

ـ مەن يازغۇچى بولالايدىغان ئوخشايمەن. بۈگۈن ئابلا ئۇستامنى يازغۇچىنىڭ كۆزى بىلەن كۆزەتتىم.

شېردىن نەرسىنىڭ چەكتىن ئېشىشى لاۋزىلىق بولىدىكەن. خۇشاللىقنىڭ چەكتىن ئېشىشى كۆڭۈلسىزلىككە ئاپىرىدىكەن.

ئەتىكەنلىكى شۇم خەۋەر كەلدى. مەن ۋېلىسىپىت بىلەن ئابلا ئۇستامنىڭ ئۆيىگە ئۇچتۇم. بارسام، ئۇستام ئۆيىدە ياتقان ئىكەن، مېنى كۆرۈپ ئارانلا كۆزىنى ئاچتى:

ـ تۈگىدى ...، ـ دېدى ئۇ كەز باغلىغان لەۋلىرىنى ئارانلا مىدىرلىتىپ، ـ بىكار بولدى، ئىستا . . .

مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئاققان ياشلىرىنىلا كۆرەلىدىم. ئەمما ھېچنېمە چۈشەنمىدىم.

ئەھۋالنى بۆلەكچىلا شادلانغان چوڭ ئوغلى مەلۇم قىلدى: بىز كەتكەندىن كېيىن ئۇستام قولىغا قول چىراغ ئېلىپ يەنە كۆلگە بېرىپتۇ. كۆلگە كىرىۋاتقان سۇ ئۇلغايغان، لېكىن كۆل سۈيى يەنىلا ئوشۇقچا كەلمەپتۇ. تاڭغا يېقىن بوۋاي كۆلنى كېزىپ يۈرۈپ يار بويىدىن بىر گوداڭ بايقاپتۇ. سۇ شۇ يەرگە كىرىپ كېتىۋاتقىدەك. ئۇ، گوداڭ كىرۋىكىنى پۇتى بىلەن دەسسەپ باققان ئىكەن، كىرۋەك گۇمۇرۇلۇپ بوۋاي بىر چوڭقۇر ئورىغا چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئۈستىدىن سۇ بىلەن لاي چۈشۈۋېرىپتۇ. ئۇ بىر سائەتتەك لاي بىلەن جەڭ قىلىپ ئۆزىنى قوغداپتۇ. ھېلىمۇ ياخشى ئۇنىڭ چىقىپ كەتكىنىنى كۆرۈپ ئارقىسىدىن ئەنسىرەپ ماڭغان تۆردى تېخنىڭ بوۋاينى ئىزلەپ يۈرۈپ گوداڭ بار يەرگە كېلىپ قاپتۇ، بولمىسا بوۋايمۇ تۈگىشەتتىكەن.

بىز ھەر قانچە قىلىپمۇ كۆلدە سۇ توختىتالمىدۇق. كۆل چوڭ بىر پاتقاقلىققا ئايلاندى. ئۇنىڭ ئۈستىگە كۆلگە كىرىۋاتقان بىر ئېرىق سۇمۇ توختاپ قالدى.

قىرىق نەچچە مىڭ سوم پۇل، شۇنچە ئەمگەك، ئارزۇ ـ ھەۋەسلىرىمىز بىراقلا تۈگىدى. بوۋاي ھەسسىلەپ سەپرالاشتى. ئۇ

قېرىپ، مۈكچىيىپلا قالدى.

—قايتىمدىن تېگىنى چىڭداپ، قىرغاقلىرىنى تاش - سېمونت بىلەن قاتۇرۇپ چىقساق بۇنىڭغا يەنە 30 — 40 مىڭ سوم پۇل كېتىدىكەن، — دېدىم مەن بوۋايغا تەسەللىي بېرىپ، — ناۋادا پۇلدىن قىسىلسىلىرى مەن بۇنچىلىك پۇلنى خەجلىيەلەيمەن.

— نېمە؟ سەن خەجلىمەسسەنا؟ سېنىڭ جۇۋاڭدا تەرلىمەيدىمەنا؟ ھە، راست، سەن ئوغرى سودىگەر كەنسەنغۇ، ئەپلەپ-سەپلەپ مېنىڭ ئېشىمنى ئۆزۈڭنىڭ قىلىۋالماقچىكەنسەن، شۇنداقمۇ؟

— كىم سىزگە شۇنداق دېدى، مەن بىر ...

— ۋاي خوتۇنى تالاق ئوغرى، تېخى شوپۇرمەن دەيسىنا، نەچچە يەردە دۇكىنىڭ، ماشىناڭ، كاتتا قورو-جايىڭ بار ئىكەن، ھەممىنى بىلدىم، سېنىڭ نىيىتىڭنىمۇ بىلدىم. مۇشۇ مەن بىنا قىلغان ئورمان، كۆل، باغلارنى ئەپلەپ - سەپلەپ ئىلىۋالماقچىمسەن، سەن بۇ يەرگە مېھمانخانا، ئاشخانا، تانسىخانا، پاھىشىخانا قۇرماقچىمۇ؟ مەن ھاۋانى ياخشىلاشنىڭ ھەلەكچىلىكىدە، سەنزە بۇلغاشنىڭ كويىدا. ۋاي قان ساتىدىغان، ئادەم ساتىدىغان ئالدامچى - قىزىلكۆز!

— ئىلىمىسىلا دېيەن ئۇستام، مەن سىلىگە مەقسىتىمنى دەپ باقاي!

— ئاناڭغا دە، خوتۇنۇڭغا دە! ماڭ، يوقال. ساڭا ئوخشاش نىيىتى يامانغا دەيدىغان گېپىم يوق، قارايدىغان كۆزۈم يوق، سېنىڭ ئىزىڭ چۈشكەن يەردىن شومبۇيا ئۈنۈپ چىقىدۇ دەيمەن، كۆزۈمدىن تېز يوقال!

مەن غالىلداپ تىترىدىم، لېكىن گەپ ياندۇرمىدىم. بوۋايغا بولغان پۈتۈن ھۆرمەت-مۇھەببىتىم غەزەپ - نەپرەتكە ئايلاندى. مەن چىشىمنى غۇچۇرلىتىپ، كۆزلىرىمنى ئالايتىپ، مۇشتۇملىرىمنى چىڭ تۈگۈپ مۇنۇ بەغەرەز قېرىغا بولغان غەزەپ - نەپرىتىمنى ئىپادىلىدىم. مەن نېمىلەرنى قىلمىغان؟ ئېشەك ھارۋىدا كۆمۈر سېتىپ يۈرگەن چاغلىرىمدا تىل، مۇشتىلىشىش دېگەنلەر مەن ئۈچۈن نان - چاي ئىدى. قايتا تەربىيەدىن قېچىپ كېلىپ خەنزۇ بازىرىدا؟ كاۋاپچىلىق قىلغان چاغلىرىمدىچۇ؟ ماڭا دۈشمەن چاشقان كۆرۈنەتتى، قورقۇمسىز، قارام كوچا لۈكچەكى ئىدىم. يازغۇچى بولىمەن دېگەن بىر ئىرادىنىڭ قولى بولۇپ قالمىغان بولسام، مۇنۇ قېرىنى ئېغىزچىشىمدا چايناپ-پۈركۈپ تاشلىماسمىدىم!

—شۇنىڭغىمۇ خاپا بولامسىز؟ — دېدى ئايالىم مېنىڭ غەزەپتىن دىك - دىك بولغان چاچلىرىمنى سىلاپ تۇرۇپ،— بوۋاينىڭ ئوبرازىنىڭ تەكەممۇللىشىۋاتقانلىقى مانا شۇ سىزنى تىللىشىدا ئىپادىلىنىپتۇ. قاراڭا ئۇنىڭ ئۆز ئىشىغا بولغان مۇھەببىتىنى. سىزدىمۇ يازغۇچى بولۇشقا ئەنە شۇنداق ئىشتىياق بولۇشى كېرەك ئىدى. نېمىشقا سىز بوۋاينىڭ بۇ ھالىتىنى يازغۇچىنىڭ كۆزى بىلەن كۆزىتىپ، يازغۇچىنىڭ كاللىسى بىلەن ئويلاپ باقمايسىز؟ ئۇ نېمىشكە سىزدىن نەپرەتلەندى؟ ئۇ سىزنى چۈشەنمىدى، خاتا چۈشەندى. سودىگەر ئەلۋەتتە بىرسىگە بىكاردىنلا ئىشلىمەيدۇ، پۇل بەرمەيدۇ، بوۋاينىڭ نەزەرىدە سىزنىڭ ھەممە ئىشىڭىز بىر خىل سودا. سىز گويا ئۇنى قىلتاققا دەسسەتمەكچى!

—ئەخمەق قېرى، تەرسا قېرى!

—ياق، ئۇنداق دېمەڭ، سۆيۈملۈك قېرى، ئوبدان قېرى دەڭ. سىز ئۇنى بۇرۇنقىدىنمۇ بەتتەر قەدىرلەڭ، ھۆرمەتلەڭ!

ئايالىمنىڭ دېگەنلىرى بىر ئايدىن كېيىن مېنىڭ پىكرىمگە ئايلاندى.

مەن بۇ قېتىم ماشىنامغا ئولتۇرۇپ «كۆل» بويىغا كەلدىم. كۆزلۈك كۆچەت تىكىش پەسلى ئىدى. بوۋاينىڭ ئادەملىرى كۆلگە شاپتۇل كۆچىتى قويۇۋاتقان ئىكەن. نەچچە مىڭ تۈپ شاپتۇل كۆچىتى ئازگال ـ مۇنبەت يەرگە تىكىلگەن. بوۋاينى كۆرمىدىم، لېكىن قەلبىمدە يەنە ھۆرمەت ـ مۇھەببەت ئۇچقۇنلىدى، ئىلاھىم ئۇچقۇندىن يالقۇن چىقسۇن.

— جاھاننىڭ قوينى شۇنچە كەڭ، ھەي خوتۇنى تالاق، سەن نېمىشقا مېنىڭلا پېيىمدا يۈرىسەن؟

بوۋاي قولىدا كەتمەن، چاڭ ـ توزانغا مىلەنگەن ھالدا ماشىنامنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى. ئۇ ماڭا غەزەپ بىلەن ئالىيىپ قاراپ قويۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— كۆرگەنسەن، شاپتۇللىرىم كېلەر يىلى مېۋىگە كىرىدۇ، ھەممە زىيانلىرىمنى تۆلىۋالالايمەن. مەن ھازىر ئۈچ يۈز مو يەرنىڭ خوجايىنى، دەرەخلىرىم يۈزمىڭ تۈپتىن ئېشىدۇ. قارىغىنا، دەريانىڭ يولىنى توسىدىم. مەن چوڭ خوجايىن. ئەمما سەن خوتۇنى تالاق، مەندىن ئەمەس، مېنىڭ نەۋرىلىرىمدىنمۇ ئالقاندەك يەر ئالالمايسەن!

— مەن يەر ئالماقچى ئەمەس ئۇستام. مېنىڭ مەقسىتىم سىزدىن ئۆگىنىش، سىزنى مەدھىيلەش!

— نېمە، مەدھىيلەش دېدىڭما؟ خۇددى شائىردەك گەپ قىلىسىنا، سودىگەرنىڭ بۇ گېپىنى قىلغىنى قىزىق ـ ھە؟ سەن خەقنى بىلمەمدىمەن؟ سەن خوتۇنى تالاقلارنىڭ چىرايلىق گەپلىرىمۇ مالغا باھا قويغانغا ئوخشاشلا سودا.

— بىز قاچانغىچە بىر ـ بىرىمىزنى چۈشەن-

مەيمىز ئۇستام! — دېدىم مەن ماشىنىمدىن چۈشۈپ، — ئالىمەن دېسەم ماڭا يەر چىق!

— لېكىن بۇندىقى يوق! — دېدى بوۋاي دەرھال گېپىمنى بۆلۈپ، — دەريا، ئورمان، سايراپ تۇرغان قۇشلار، غۇر ـ غۇر شامال... بۇنداق قاملاشقان يەر نەدە بار؟

— مەن بىر نېمە يازاي دەپ...

— يازساڭ ئۆيۈڭدە يازمامسەن، — دېدى ئۇ يەنە گېپىمنى بۆلۈپ، — سېنىڭ نېمە يازىدىغىنىڭنى بىلمەمدىمەن، سەن دېسەم دېمىسەم مېنىڭ ئۇستۇمدىن ھۆكۈمەتكە ئەرز يازىسەن ـ دە!

— نېمىشقا بۇنداق ئويلايلا ئۇستام؟

— نېمىشقا دەمسىنا؟ ھېلىقى لېنتىغا ئېلىۋالغان گەپلىرىمنى قانچىگە ساتتىمەن ئوغرى؟

— قانداق لېنتا، قانداق گەپ بۇ؟

مەن ھودۇقۇشقا باشلىدىم. بوۋاي ئاچچىق كۈلدى:

— مېنى پالەيدۇ دېمە، ھەممىنى بىلىمەن. ئۆزۈڭنى تولىمۇ دانا ھېسابلايدىكەنسەن-دە؟ مەن سەندىنمۇ دانا، ئەكەل ھېلىقى لېنتىلارنى!

مەن دەرھال ماشىنامغا چىقتىم. ھەيرانمەن، مېنىڭ ئۈنئالغۇ بىلەن ماتېرىيال ئۈچۈن توپلىغان سۆزلىرىمنىمۇ بىلىپ بوپتۇ. كىم بۇ ئىشلارنى بوۋايغا يەتكۈزگەندۇر ـ ھە؟ كىمنىڭ يەتكۈزگەنلىكىنى مۇھىممىدى، مۇنۇ بوۋاينىڭ مېنى چۈشىنىشنى خالىمىغانلىقى ئەلەم قىلىدۇ.

پۈتۈن ياز، كۈز پەسىللىرى بوۋاينىڭكىگە قاتراش بىلەن ئۆتۈپ كەتتى. مەن ئۆز تىجارىتىمنى تامامەن ياردەمچىمگە تاشلاپ بەردىم. پۈتۈن ئېسىم ـ خىيالىم ئابلا ئۇستامدىلا بولۇپ قالدى. بەزى كۈنلىرى: «نېمە

قىلاي، بۇ ئالىجوقى قېرىنىڭ كەينىگە كىرىپ، ئۇ بىر 90 - يىللارنىڭ دونكىخوتى، يازىمەن دېسەم ئادەم بىلەن ۋەقە دېگەن ساماندەكقۇ، بولدىلا، باشقا ئىش قىلاي» دەپ ئويلاپ ئۆزۈمگە تەسەللىي بېرىسەن، لېكىن بۇنىڭ بىلەن بىللە ۋەسۋەسىدىن قۇتۇلالمىدىم. ئايالىمنىڭمۇ ئىچى پۇشۇپ تېرىكىشكە باشلىدى:

— ئۇنىڭ ئىشىنىڭ ئاخىرىنى بىلمىسىگىز نېمە بولاتتى، توۋا، كۆرۈدىگىزغۇ، كۆلئورنىغا شاپتۇللۇق پەيدابوپتۇ. نېمىلا بولمىغۇنى يېگىلاپتۇ ... ها - ها - ها... باشقا ئىش قىلمىڭ ئەمدى! — دېدى.

— ئۇنىڭ ھاۋا يېگىلاش پىلانىنىڭ مەغلۇب بولۇشى تولىمۇ ئېچىنىشلىق!

مەن قىشنى ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن تىجارەت بىلەن گۇاڭجۇغا كەتتىم.

2 - باب

غەلىتە بولۇپ قالدىم: ھەممىلا ئادەم ماڭا سۈنئىيدەك، ھەممىلا ئىش توقۇلمىدەك تۇيۇلىدىغان بولۇپ قالدى. بەزىدە ئۆزۈمنىمۇ كىتابلاردىكى بىر «پېرسوناژ» دېگىم كېلىدۇ. كىتابنى كۆپ ئوقۇغانلىقىمدىنمۇ ياكى تۇرمۇشقا «يازغۇچىنىڭ كۆزى» بىلەن قاراشقا ئادەتلىنىۋاتقانلىقىم ئۈچۈنمۇ، ئەشقىلىپ بۇنىڭ سەۋەبى ماڭا بەلگىسىز...

مەن «ئالاھىدە خاراكتېرى بار» ئادەملەرنى كۆپرەك ئىزدەيمەن. ھەمىشىلا تۇتۇلۇپلا يۈرىدىغان سامسىچى ئۇستامىمۇ، تومەنلەپ پۇل زىيان تارتسىمۇ ھىجاراپ كۈلۈپلا يۈرىدىغان جامال ۋاسكىچىمۇ، جېدەل - ماجرانى ئىزلەپلا يۈرىدىغان، شۇڭا يۈزىدىن يارا بىلەن كۆك يوقالمايدىغان تۇرسۇن جودامۇ، شەيتاننىمۇ ئالدىيالايدىغان، شۇڭا ھېسابسىز بېيىپ كەتكەن يارى شەيتانمۇ «ئالاھىدە خاراكتېرلىك» ئادەملەر،

لېكىن ئۇلارنى ئەسەر قەھرىمانى قىلغىلى بولاتتىمۇ؟ مەسخىرە قىلىپ يازسام ئۇلار مېنى ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ. شۇڭا، مەن بۇ يەردىكى تىجارەتچىلەر ئىچىدىن ئەسەر ئۈچۈن «قەھرىمان» ئىزلەشكە قىزىقمايمەن. يەنە نېمە ئۈچۈن ئەسەرلەر ئىچىدە ياشايدىغاندىمەن، بۇنى ھېچ چۈشىنەلمىدىم. يەنە كېلىپ نېمىلا ئوقۇسام، نېمىنىلا ئويلىسام كۆز ئالدىمغا ئابلا ئۇستام كېلىۋالىدۇ، ئۇ ھازىر مېنىڭ سايەم: ئىسسىق - خىيالىم ئۇنىڭ ئىشىدا، ئۇنىڭ كۆلى، ئورمانلىقى، سوغۇق چىرايى ئويغۇمدىمۇ، چۈشۈمدىمۇ مەن بىلەن بىللە، گويا ئۇ قىز، مەن ئۇنىڭغا ئاشىق يىگىت. ھەر مىنۇت ۋاقتىم ئۇنىڭسىز ئۆتمەيدۇ. بۇ يەردە بۇ قىش ئوقەتتىم ياخشى بولدى. ئالغان پايدام ئارزۇ قىلغىنىمدىن تولىمۇ كۆپ. شىنجىڭ بىلەن گۇاڭجۇ ئارىلىقىدا مەيلى پويىزدا، مەيلى ماشىنىدا ماڭاي، ياپيېشىل باغلار، لۆمشۈپ ئېقىۋاتقان دەريالارنى كۆرسەملا ئۆزۈمنى ئىلى دەرياسى بويىدا، ئابلا ئۇستامنىڭ يېنىدا ھېس قىلىمەن - دە، ئالغان پايدام، يۈرۈشۈۋاتقان ئوقەتتىم يادىمدىن تېزلا كۆتۈرۈلىدۇ - دە، مەن مەنىۋى ھايات ئىچىگە كىرىپ كېتىمەن. ئابلا ئۇستامنى ئەسەر قەھرىمانى قىلىشنىڭ يولىنى ئىزدەيمەن. ئاخىر ئۇزاق قىينىلىشتىن كېيىن مېھمانخانىدىكى ياتىقىمدا ئولتۇرۇۋېلىپ تۇنجى «ئەسىرىم»نى يېزىشقا باشلىدىم. يېزىپ بولسام خىيالىدىن قۇتۇلارمەن دېگەن نىيەتتە ئىدىم، لېكىن يېزىپ بولۇپ، يازغىنىمغا «پوۋېست» دەپ نام قويغاندىن كېيىن ئىشنىڭ چوڭىنى تاپتىم. ئابلا ئۇستام «ھاۋا يېگىلىغۇچى» بولماي قالدى. ئۇ جاپا - مۇشەققەت بىلەن كۈرەش قىلغۇچى بىر قارام شەخس بولۇپ قالدى. قايتا - قايتا ئوقۇساممۇ ئابلا ئۇستام دونكىخوتقا تەقلىد قىلىنغان بىر ئوبراز بولۇپ قالدى.

www.uyghurkitap.com

ئاھ، يازغۇچى بولماق تەسكەن، «قىزغىنلىق، ماتېرىيال بولسىلا يازغىلى بولىدۇ» دېگەنلەر ساۋاتسىزلاركەن. «كۆپ ئوقۇساڭ يازغۇچى بولالايسەن» دېگەنلەرمۇ يازغۇچىنى چۈشەنمىگەنلەر ئىكەن. «يازغۇچى بولمىسام نېمە بولاتتى؟» دەپ ئويلاپمۇ باقىمەن. لېكىن ئۇ چاغدا ئۆزۈمنى ئۆزۈم كۆزگە ئىلمايدىغان، ھاياتتىن ئۈمىدسىزلىنىدىغان بولۇپ قالىمەن. ئۆزۈڭ ياخشى كۆرىدىغان ئىشنى ئۆزۈڭ قىلالمىساڭ، ھەۋەسىڭنىڭ چېچەكلىشىگە سۇ بېرەلمىسەڭ سېنىڭ ياشىغىنىڭنىڭ نېمە پايدىسى؟ سېنىڭ نېمەڭ ئادەم؟ خىلمۇ خىل سوئاللار مېنى ئەيىبلەيدۇ.

— بىر چوڭ يازغۇچى كەپتۇ، ھەي مېھمان قىلىۋالساڭچۇ؟

— ماقۇل، ئاداش. نەگە چۈشۈپتۇ؟

— مۇسۇلمان مېھمانخانىسىغا، — دېدى يارى شەيتان كۆزلىرىنى ئوينىتىپ، — بۈگۈن كەچكە باشلاپ كېلەيمۇ؟

— ياق، جۇر ئاداش، ھازىرلا!

بىز تاكسى بىلەن يېرىم سائەتكە قالماي يازغۇچىنىڭ ياتىقىغا كەلدۇق، يازغۇچى راستلا مەن چوقۇنىدىغان ھېلىقى يازغۇچىنىڭ ئۆزى. مەن ئۇنى «جەنۇب رېستورانى»نىڭ بىر كۈنلۈكى بىر يۈز ئاتمىش سوملۇق بىر ئۆيىگە ئەكېلىپ ئورۇنلاشتۇردۇم: «شۇنچە پايدا ئاپتىمەن، مىللىتىمىزنىڭ بۇ غورۇرىغا ئىككى - ئۈچ تۈمەن خەجلىسەم نېمە بولاتتى» دېسەم، يارى شەيتان قاقاقلاپ كۈلۈپ: /

— مەردلىككە مەيدان تېپىلدى، ئاداش زىياپەتلەرنى ئۆزۈم ئورۇنلاشتۇرىمەن، ئىككىنچى دەرىجىلىك كۈتۈلەمدۇ، بىرىنچى دەرىجىلىكمۇ، ھا - ھا - ھا، — دەپ كۈلدى.

— سۆھبەت، غىزا ياخشى بولىدۇ، ئەمما لېكىن ھېلىقىدەك سەتەڭلەر يېقىن يولى-

سۇن، — دېدىم مەن ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى بولغىنىنى چۈشىنىپ.

بىرىنچى كۈنىلا مەن يازغۇچىغا قولىيازمامنى بەردىم. ئۈچ كۈندىن كېيىن يازغۇچى ماڭا جاۋاب بەردى:

— مېھمان قىلغىنىڭىزغا چۈشلۇق ماختىسام، ھەتتا ئەسىرىڭىزنى تۈزەپ - ياماپ بىرەر ژۇرنالغا چىقىرىشقا ۋەدە بەرسەم خۇشال بولىسىز، لېكىن...

— ماڭا كېرىكى ئاشۇ «لېكىن»دىن كېيىنكىنى كېپىڭىز، ئاكا.

— ئۇنداقتا، سىز ھەۋەس باسقۇچىدا ئۇزاقراق تۇرىدىغان ئوخشايسىز.

— بىر ئۆمۈر تۇرۇشقىمۇ رازىمەن.

— يارايسىز ئۇكام. يازغۇچى ئۈچۈن ئەڭ بىرىنچى شەرت ئۆزىنى بىلىش. يەنى ئۆز ئورنىغا ئۆزى توغرا باھا بېرىش. مەن سىزگە يۈزە تەسىراتىم بىلەن باھا بېرەلمەيمەن، قارىسىغا ئېيتاي: سىز ھەۋەستە ئەسىرى ئېلان قىلىنىۋاتقان نۇرغۇن ھەۋەسكارلاردىن، ھەتتا ئۆزىنى يازغۇچى دەپ ئاتىۋالغان بەزى كۆزگە كورۇنگەنلەردىن كۆپ ئۈستۈنسىز. لېكىن ماھارەت، تالانتتا تېخى خام ئىكەنسىز. سىز ماڭا ئابلا ئۇستام توغرىسىدا سۆزلەپ بېرىڭ، مەن ماتېرىيال بىلەن ئىجادىيەت ئوتتۇرىسىدىكى پەرقىنى بىلىپ باقاي.

مەن يازغۇچىغا ئابلا ئۇستام توغرىسىدىكى ھەممە «ماتېرىيال»لىرىمنى سۆزلەپ بەردىم.

— ياخشى ئىشلار دۆۋىسى! — دېدى يازغۇچى بېشىنى سىلاپ كۈلۈپ تۇرۇپ، — ئۇستامنىڭ قەلبىدىكى نازۇك سىرلارنى تېخى ئىگىلىمىگەن ئوخشايسىز. ئايالىڭىز سىزگە قارىغاندا بۇ تەرەپكە دىققەت قىپتۇ.

«راست يازغۇچىكەن» دېدىم مەن بۇ ئادەمگە قايىل بولۇپ.

مەن يازغۇچى بىلەن ئون كۈن بىللە يۈردۈم.

ۋاقىت تېز ئۆتتى، مەن «تېز» ۋاقىت ئىچىدە ئۆزۈمنى ياخشى بىلىۋالدىم. مەن يازغۇچى بولۇشقا قايتىدىن بەل باغلىدىم.

— ھەر كۈنى ھېچ بولمىسا يېزىق ئۈستەلىگىمىزدە ئىككى - ئۈچ سائەت ئولتۇرۇشىمىز كېرەك! — دېگەن ئىدى يازغۇچى قايسىبىر مەشھۇر يازغۇچىنىڭ سۆزىنى نەقىل قىلىپ.

مانا گۇاڭجۇدىكى ياتىقىمدا ھەر كۈنى ئىككى — ئۈچ سائەت يېزىش بىلەن ۋاقىت ئۆتكۈزۈۋاتىمەن. يازغانلىرىم خاتىرە. بۇ خىل خاتىرىلەردىن يازغۇچىلار رومان - پوۋېستلارنى پۈتتۈرىدىكەنغۇ.

بۈگۈن ئۆيدىن خەت كەلدى. ماڭا ئۆزىنى بېغىشلىغان سۆيۈملۈك ئايالىم ھامان مېنىڭ غېمىمدە. ئۇ، خېتىدە يەنە شۇ مەن قىزىقىدىغان ئىش — ئابلا ئۇستامنىڭ «ھاۋا يېڭىلاش» ئىشى توغرىسىدا يېزىپتۇ. ئۇنىڭ خېتىدىن ئابلا ئۇستام توغرىسىدىكى قۇرلارنى خاتىرەمگە كۆچۈرۈپ قويدۇم:

يەكشەنبە كۈنى قىزلىرىمنى باشلاپ ئىلى دەرياسى بويىدىكى ئىستىراھەت بېغىغا سەيلىگە باردىم. كۆۋرۈك يېنىدا باغقا كىرىشكە يىگىرمە تىيىندىن بېلەت سېتىلىۋاتقان ئىكەن. مەن بېلەت ئېلىپ قىزلارنى باغقا باشلاپ كىردىم. باغ دېگىنىمىز ھېلىقى ئابلا ئۇستامنىڭ كۆتۈرە ئالغان ئورمانلىقى. ئۇ يەردە ھازىر تال، قارىياغاچ، جىگدىلەر بۈك - باراقسان بولۇپ كېتىپتۇ. يول - يول تىكىلگەن ھەر خىل دەرەخلەر ئارىسىغا ئورۇندۇقلار قويۇلغان. بولۇپمۇ دەريا بويىدىكى مەجنۇنتاللارنىڭ ئاستىغا قويۇلغان ئورۇندۇقلاردا ئولتۇرۇش تولىمۇ راھەت ئىكەن. قىزلىرىم بىلەن يەرگە ئەدىيال سېلىپ، يېمەك - ئىچمەكلىرىمىزنى يېيىپ ئولتۇرۇپ يەكشەنبىنى كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزدۇق. توۋا، دەريا بويىنىڭ ھاۋاسى راستتىنلا ئاجايىپ ياخشى ئىكەن. ئىس، قۇيقا ھىدى يوق، چېچەك ۋە ئەتىر ھىدى بار. بۇلبۇللارنىڭ سايراشلىرىچۇ تېخى؟ دەريا بويىنىڭ بۇلبۇللىرى بىزنىڭ باغنىڭكىدىن خۇشناۋا ئىكەن. بۇ يەردە ئادەم شۇنچىلىك تولا، ناخشا - كۈلكە، ئۇسسۇل-ساز ئادەمنىڭ روھىنى كۆتۈرىدۇ. مېنىڭ شېئىر يازغىم كەلدى. گۈلباھار بىلەن سەنەممۇ شېئىر يازدى. گۈزەل بولسا دەريادا كېتىپ بارغان سالچىلارنى قوشۇپ مەنزىرە رەسىمى سىزدى. بىزگە ئىلھام بەرگەن بۇ باغنىڭ ساپ ھاۋاسى، بۇ باغنى بىنا قىلغان ئەلۋەتتە ئابلا ئۇستام - دە. مەن ياناشىمىدا ئابلا ئۇستامنىڭ شاپتۇللۇق ئارىسىغا ياسىۋالغان كەپىسىگە كەلدىم. بوۋاي تۆت تال تېرەك تۈۋرۈك بىلەن ياسالغان قوپال كەپىسىگە ياغاچ كارىۋات قويۇپ كىلەم ئۈستىدە يالىڭاياغ پېتى بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇرغان ئىكەن. مېنىڭ سالىمىمنى ئىلىك ئالدى ۋە ماختىنىشقا باشلىدى:

— كۈنىگە 2 — 3 يۈز سوملۇق بېلەت سېتىلماقتا. پۇلغۇ چاغلىق گەپ. ئادەملەرنىڭ بۇياققا قاراپ ئاقىقىنىنى دېمىنە. 200 مونى كېلەر يىل ئەتىيازغىچە 500 مو قىلىمەن. قەشقەرنىڭ ئىمارەتچىلىرىنى ئەكېلىپ راۋاق ياسىتىمەن. يولنىڭ ئىككى قانىتىنى قارىغاي-ئارچا، قىزىلگۈل - ئەتىرگۈلگە كۆمىمەن. بالىلارنىڭ ئويۇنچۇقلىرى، دەرياغا ماتورلۇق قېيىق سالىمەن. مېۋە - چېۋە دۇكانلىرى، كاۋابخانا، چايخانىلارنى قۇرىمەن. يەكشەنبە بولسا شەھەردە ئادەم قالمايدىغان قىلىۋېتىمەن. پاكىزە ھاۋاغا كىم ئۆزىنى ئاتمايدىكەن؟...

ئايالىمنىڭ خېتىنى خاتىرەمگە كۆچۈرۈۋېتىپ ئەتىلا يۇرتۇمغا ماڭغىم كەلدى. يۇرتۇمغا بېرىپ ئابلا ئۇستامغا مەسلىھەت بەرسەم، گۇاڭجۇ، خاڭجۇ، شاڭخەي، سۇجۇ، بېيجىڭلاردىكى ئاجايىپ باغلارنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىنى

www.uyghurkitap.com

سۆزلەپ بەرسەم، باغلارنىڭ چوڭقايتىلغان مەنزىرە كۆرۈنۈشلىرىنى كۆرسىتىپ، ئىلى دەرياسىنىڭ ئىككى قاسنىقىنى قىش - ياز ئادەم ئۆكسىمەيدىغان سەيلە - ئارام ماكانى قىلىپ چىقىشقا كۈچ چىقارسام، تاشلىق يەرگە بىنا بولغان ئاشۇ باغنىڭ پەيدا بولۇش جەريانىنى كۆزۈم بىلەن كۆرۈپ، ئىنسان ئەجرىنىڭ شاراپىتىدىن ئىلھاملىنىپ خەلقىم ئۈچۈن ئۆلمەس ئەسەر يازالىسام، دەپ ئارمان قىلىمەن. ھېلقى يازغۇچى توغرا ئېيتىدۇ: ئۆلمەس ئەسەر ھاياتقا بولغان ئوتلۇق مۇھەببەتنىڭ ئاشكارىلىنىشى، يازغۇچى ئۆزىلا بىلگەن ۋە ئىپادىلىمىسەم بولمايدۇ دەپ قارىغان ھايات كۆرۈنۈشىنىڭ پاكىزە قان ۋە ھالال ئەجردە سەنئەت يولى بىلەن قايتا پەيدا بولۇشى. بۇ خىل پەيدا بولۇش بىلەن قاقاس يەردە باغ پەيدا بولۇش ئوتتۇرىسىدىكى پەرق نەدىكىن، ئۇنى ئېنىق دەپ بېرەلمەيمەن. ئەمما ئوخشاشلىق بىرلا: ئۇ ساختىلىق ۋە ھىيلە - نەيرەڭنى يات بىلىدىغان ھالال ئەمگەك، ئوتلۇق مۇھەببەت. ئۇنىڭسىز لەززەت، گۈزەللىك، مەڭگۈلۈك ھايات مەۋجۇت بولالمايدۇ. ئەجرە بىلەن مۇھەببەتنى ئۆزىگە بىر جۈپ قانات قىلغان ئادەملا قەدىر - قىممەت بىلەن دۆشمەنلىكنىڭ يۇقىرى پەللىسىدە تۇرالايدۇ. قەدىر - قىممىتىنى ئېتىپ دۆشمەنلىرىك چوڭقايمىسا ھايات تەڭپۇڭلۇقىك بۇزۇلىدۇ. غالىبلار شۇنىڭ ئۈچۈن كىشىلەر قەلبىدىن ئورۇن ئالالايدۇ، ئۇلار دۆشمەنلىرىنىڭ داد - پەريادلىرى ئۈستىدىن كۈلەلەيدۇ. دۆشمەنسىز يۈرەك توختام سۇ، ياكى ئۈمىدسىز ياتقان قەبرى ئىت. مۇنداق يۈرەكنىڭ سادىسىمۇ پاقىنىڭ كۇركىرىشىغا ئوخشايدۇ...

مەن تەپەككۇر جەۋھەرلىرىنى ئوقۇپ تەقلىدكە بېرىلىپ يۇقىرىقىدەك سۆزلەرنى يېزىۋاتقاندا مېنى ئۆزىگە دۆشمەن ھېسابلىۋالغان ئابلا ئۇستامنى يەنە ئەسلىدىم. ئۇنىڭ مېنى كۆرۈپ خۇددى ئەمەن ئېپايىنىۋالغاندەك چىراي ئۆزگەرتكىنىنى كۆرگەندەك، يەنە ئۇنىڭ:

— مەن ھاۋانى ياخشىلاش ھەلەكچىلىكىدە، سەنزە بۇلغاشنىڭ كويىدا. ۋاي قان ساتىدىغان، ئادەم ساتىدىغان ئالدامچى، قىزىلكۆزلا — دەپ ۋارقىرىغان ھاقارەتلىك ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك بولدۇم. شۇ چاغدا غەزىپىمنى قوزغىغان بۇ چىراي بىلەن ئاۋاز ھازىر ماڭا سۆيۈملۈك ۋە قىممەتلىك بىلىنمەكتە. مەن بوۋايىنى سېغىندىم. ئۇنى كۆرۈشنى، ئۇنىڭغا مەقسىتىمنى چۈشەندۈرۈشنى تولىمۇ ئارزۇ قىلىمەن: مەن ئۇنىڭ دۈشمىنى ئەمەس، ئۇ ھەم مېنىڭ دۈشمىنىم ئەمەس.

— مېنىڭ بۇ سۆزلىرىم باشقىلارغا سۈنئىي ۋە رومانتىك ئارزۇ بولۇپ تۇيۇلۇشى مۇمكىن. لېكىن بۇ سۆزلەرگە مېنىڭ قەلب تەشنالىقىم سىڭگەن.

يازغۇچى بولماق يالغۇز يېزىش ئىستىكى بىلەن مەست بولۇش بىلەنلا چەكلەنمەيدىغان ئوخشايدۇ. كىشى بىرەر خىيالىي دۇنياغا كىرىپ يات بىر ھاياتقا، يات بىر ئادەملەرگە ئاشىق بولىدىغان ئوخشايدۇ. بۇ ھايات پۈتۈنلەي خىيال، بۇ ئادەملەرمۇ ساڭا يوچۇن بولىدىغان ئوخشايدۇ. ماڭا ئاجايىپ بىر ئىستەك ياماشتى: مەن سودا - سېتىقتىن نۇرغۇن پايدا ئالدىم. تۈنۈگۈن مېنىڭ خىزمەتچىم كىرىپ شىنجاڭدىن گۇاڭجۇغا يۆتكىگەن ئالتە ماشىنا رەختتىن بىر نەچچە تۈمەن پايدا قالغانلىقىنى، شىنجاڭغا يۆتكەلگەن رەختلەرنىڭمۇ پويىزغا چىقىپ بولغانلىقىنى مەلۇم قىلدى. بۇ دېمەك ئۈرۈمچى، غۇلجىلاردا يەنە بىر نەچچە تۈمەن پايدا بىزنى كۈتۈۋاتقانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. يېرىم يىل ئىچىدىلا بايلىقىم نەچچە ئون تۈمەن ئاشتى. بىكاردىن كىرگەن پۇلنى نېمىشقا ئابلا ئۇستامنىڭ بېغىغا خەجلىمەيمەن؟

مەن پۇل خەجلىمەكچى بولۇپ بىر گۈزەل باغچىنىڭ خەرىتىسىنى سىزىپ چىقتىم. كۆڭگ- جۈدىكى بۇ باغچىدا بۇ يەرگە ئىسلام دىنىنى ئەكىرگۈچى سەيدۋاققاس ئىسىملىك ئەرەبنىڭ ئىسمى تاشقا ئويۇلغان. مەن ئىلى دەرياسى بويىدا پەيدا بولغۇسى بۇ گۈزەل باغنىڭ ئوتتۇرىسىغا نېمىشقا ئابلا ئۇستامنىڭ ھەيكىلىنى تۇرغۇزالمىغىدەكمەن. ئەلۋەتتە بىزدە ھەيكەل قاتۇرۇش ئومۇملاشمىغان. مەشھۇر ئادەملەرنىڭلا ھەيكەللىرى بار، ئادەتتىكى تۆھپىكارلارنىڭ ھەيكىلى تېخى يوق (ياكى ئاز). ئابلا ئۇستامدەك بىر مەشچىنىڭ جەمئىيەتتىكى ئورنى ھاياتىنىڭ ئەڭ تۆۋەن قاتلىمىدا. لېكىن ھايات قاتلىمىنىڭ يۇقىرىسىدا تۇرۇۋېلىپ، ئەڭ ناچار ئىللەتلىرى بىلەن باشقىلارغا ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقان تەييارتاپلاردىن بۇ ئادەم ئۇلۇغ ئەمەسمۇ؟ بۇ ئادەم «ھاۋا يېڭىلايمەن» دېسە، ھېلىقى يۇقىرى قاتلامدىكىلەر «ئۆي يېڭىلايمەن»، «ماشىنا يېڭىلايمەن»، «مەنسەپ يېڭىلايمەن»، «خوتۇن، يارۇ - بۇرادەر يېڭىلايمەن» دېيىشىدۇ. بۇ ئېنىق سېلىشتۇرمىنى ھېس قىلىدىغانلار كۆپ، لېكىن خەلققە ئاۋازلىق ئېيتىپ بېرەلەيدىغانلار ئاز. دۇنيادا ئۆلمەس كەشپىيات يارىتىپ دۇنيانىڭ بىر ئازمۇ راھىتىنى كۆرمىگەن ئۇلۇغلارنىڭ تولىسى ئاددىي، تۆۋەن قاتلامدىكىلەر. ئابلا ئۇستام ئۆمۈر بويى قەلەي، بولقا بىلەن ھەپىلىشىپ ھاياتىنىڭ ئاخىرىدا پۇت - قولىنى سۇنۇپ يېتىپ لەززەت سۈرۈشنىڭ ئورنىغا «ھاۋا يېڭىلايمەن» دەپ ئۆزىگە - ئۆزى جاپا تېپىپ يۈرۈۋاتقان مۇشۇ كۈنلەردە ئۇ ئۆزىنىڭ شۇ «يېڭىلانغان» ھاۋادىن بەھرىمەن بولالمايدىغانلىقىنى ئويلامدىغاندۇ؟ ياق، ئويلىمىسا كېرەك. ئۇ ئادەممۇ ھېلىقى ھۆرمەتلىك يازغۇچىدەك، ھايات لەززىتى ئۇنىڭ خىيالىدا يوق. مەن يازغۇچى بولۇشقا بەل باغلىغان ئىكەنمەن، ئىنسان قەلبىدىكى ئەڭ يوشۇرۇن سىرلارنى بولۇپمۇ ئەڭ گۈزەل سىرلارنى بىلىشىم، يېشىشىم كېرەك. سىرلارنى يېشىش ئەلۋەتتە تەس. چوڭ گەپ قىلماققا قارىغاندا، ئەلۋەتتە نەچچە مىڭ ھەسسە تەس. لېكىن تەس نەرسىنى ئىزدىگەن ئادەملا ھەقىقىي ئادەم...

مۇنۇ ئەركە - تايتاڭ قىزلار بەدىنىنى ئارقىلىق پۇلغا ئىگە بولۇشنىڭ كويىدا. ئاۋۇ چىمەنلىكتە يېتىشقان بولاكچىلار باشقىلارنىڭ ئەمگەك ھەققىنى ۋەھشىلىك بىلەن تارتىۋېلىشنىڭ ھەلەكچىلىكىدە. ئاۋۇ تاماكىسىنى قىڭغىر چىشلەپ ماشىنىغا كۆرەڭلەپ كىرىۋاتقان چىرايلىق يىگىت ھەمراھلىرىنى ئالداشنىڭ كويىدا... بۇ ئادەملەرنىڭ ھەممىسىلا ھاياتتىن كۆپرەك لەززەت تېپىش خىيالىدا. ئۇلارنىڭ خىيالىدا ئۇنىڭدىن باشقا ھېچنېمە يوق. ئۇلار ھەتتا ئۆزىنىڭ قېرىندىشى بىلەن ئاتا - ئانىسىنىمۇ ئۆز لەززىتىگە شېرىك قىلمايدۇ. مانا مۇشۇلارمۇ ئۆزلىرىنى ئادەم ھېسابلايدۇ. مەن ئۇلارغا: سىلەر ئىنسانىي پەزىلەت قاتلىمىنىڭ ئەڭ تۆۋەن قىسمىدا تۇرۇۋاتىسىلەر، سىلەر ھايۋانلارغا ئەڭ يېقىن، دېسەم ئۇلار بۇ راست گېپىمنى ھاقارەت، تۆھمەت دەپ چۈشىنىپ مېنى ئەشەددىي دۈشمىنى ھېسابلىشىدۇ. ئابلا ئۇستام ئۆزىنى بەلكى ھېچكىم بىلەن سېلىشتۇرۇپ باقمىغاندۇ. مەن ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر نەچچە ئېغىز لىللا گەپ قىلاي: ئۇستام سىز مەندىنمۇ يۈكسەك ئورۇندا، سىزنىڭ تىل - ئاھانىتىڭىز مەن ئۈچۈن مۇكاپات!

دۇرۇس سىز چوڭ گەپ، قۇرۇق نەزەرىيە ساتمايسىز، سىزنىڭ ئەڭ چىرايلىق گېپىڭىز ئاشۇ: «ھاۋا يېڭىلايمەن» دېگەن بىر جۈملە سۆز. بىلىم ئىپادىڭىزمۇ، ھايات قارىشىڭىزمۇ، ئەخلاق - پەزىلىتىڭىزمۇ مۇشۇ بىر جۈملە سۆز بىلەن ئىپادىلەنگەن. سىزنى ئۆز قەلبىنى سۆزلەر دۆۋىسى بىلەن چۈشەندۈرۈشكە

www.uyghurkitap.com

ئامراق ئادەملەرگە سېلىشتۇرسام، ئۇلارمۇ ھېلىقى قىزلار، بولاقچىلار، تەكەببۇر، ئالدامچىلاردىن ئانچە پەرقلىق ئەمەس. ئۇلارنىڭ ھەممىسى باشقىلاردىن ئۈستۈن كۆرۈنۈش كويىدا، ئەمما ئۇسۇللىرى ھەر خىل. سىز بولسىڭىز شۇنچە ئاددىي، شۇنچە ئۇلۇغ. ئاڭلىسام تۇردى تېخىنىڭ سىزنىڭ ئەڭ ئىشەنچىلىك ياردەمچىڭىز بولۇۋاپتۇ. ئۇنىڭ سىزگە قىلغان ياردىمى چوڭ بولۇشى مۇمكىن. لېكىن نېمىلا قىلمىسۇن سىزنىڭ ئۇنىڭغا قىلغان ياردىمىڭىزگە يەتمەسلىكى مۇمكىن...

«ئەسەر قەھرىمانلىرىنى ئالدىنئالا ئىجابىي، سەلبىي دەپ بېكىتىۋالماسلىق كېرەك، ئادەملەرنى شۇنداق زېئال، شۇنداق خاسلىقى بىلەن راست يېزىڭ، — دېگەن ئىدى ھېلىقى يازغۇچى، — كىتابخانلار ئىجابىي، سەلبىي نەرسىلەرنى ئۆزلىرى تاللىۋالسۇن. بەلكى سىز مەدھىيىلىگەن ئادەملەردىن بەزى كىتابخانلار يىرگىنەر، سىز نەپرەتلىنىپ يازغان بەزى پېرسوناژلار بەزى ئادەملەرنىڭ ھېسداشلىقى بىلەن ھۆرمىتىنى قوزغاپمۇ قويار. بىر پېرسوناژنىڭ ئىجابىي تەرەپلىرى كۆپرەك، يەنە بىرسىنىڭ سەلبىي تەرەپلىرى كۆپرەك بولۇشى مۇمكىن، كىتابخانلارنىڭ كىملەرنى سۆيۈپ، كىملەرنى يامان كۆرۈشىنى ھېچقاچان ئاپتور بەلگىلەپ بېرەلمەيدۇ. مەن ‹تىنچ دون›دىكى گرىگورىي بىلەن ئاكسىنىيىگە ھېسداشلىق قىلىمەن، لېكىن ئۇلارنىڭ ئىجابىي ئىشلىرى ۋە ئىجابىي تەرىپىنى دەپ بېرەلمەيمەن...»

مېنىڭ ئەسىرىمنىڭ قەھرىمانى ئابلا ئۇستام كونكرېت ئادەم. ئۇنىڭ ئاشۇ بىر جۈملە «ھاۋا يېغىملايمەن» دېگەن سۆزى بىلەن بۇ سۆزنى رېئاللىققا ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن قىلغان سۆزلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئۇنىڭ قىلمىش - ئەتمىشى بىلەن سۆزلىرىدىن باشقىلارغا ئۈلگە بولالىغىدەك نېمىلەرنى تاپ-

قىلى بولارمۇ؟ لېكىن مەن بۇ ئادەمنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم (گەرچە ئۇ ئادەم مېنى تىللاپلا تۇرسىمۇ). مەن يازغۇچىنىڭ پىكرى بويىچە بۇ ئادەمنى پەدەزلىمەستىن، سەنئەت يولى بىلەن قايتىدىن ئىپادىلىيەلىسەملا مېنىڭ ئەسىرىم ئا. تولستوينىڭ «رۇس خاراكتېرى» دېگەن ئەسىرىدەك ياكى تۋاردوۋسكىينىڭ «ۋاسىلىي چيوركىن» دېگەن داستانىدەك تەسىرچان ئەسەر بولۇپ چىقارمىش. يازغۇچىغا دېمەك ئاسان، لېكىن ماڭا يازماق تەس. مەن يازغۇچىنىڭ پىكرىدىنى ئالمىغان بولسام، بەلكى خالتا كوچا بىلەن ئىچكىرىلەپ كېتىۋەرگەن بولاتتىم. بۇ يەردە مەن سۆيۈملۈك يازغۇچىمنىمۇ ئىككى ئېغىز قۇرۇق سۆز بىلەن ماختاپ قوياي: سىز ماڭا يازغۇچى بولۇشنىڭ يېڭى يولىنى كۆرسەتتىڭىز. يازغۇچى ھاياتقا باشقىلارنىڭ كۆزى بىلەن قارىغۇچى ئەمەسكەن، بەلكى ھاياتقا ئاشىق — مۇھەببەت ئەھلىنىڭ كۆزى بىلەن قارىغۇچى ئىكەن. ئۇ يەنە ھاياتنىڭ ئۆگزىسىدە تۇرۇپ كۆزەتكۈچى ئەمەسكەن، بەلكى ھايات بېغىدا تەر تۆككۈچى ئىكەن. مۇھەببەت ئەھلى بىلەن تەر تۆككۈچىنىڭ بىرىكىشى يازغۇچىنىڭ ۋۇجۇدى ئىكەن...

گۇاڭجۇدىن شاڭخەيگە كېتىۋېتىپ ئايروپىلاندىن يەرگە قارىدىم: يېشىل يەر، كۆپكۆك سۇ ئاۋۇ سانسىز شەھەرلەرنى باقماقتا، دەپ ئويلىدىم. لېكىن بۇ شەھەرلەر يېشىل يەرنى دەسسەپ، كۆپكۆك دەريا-كۆللەرنى يۇندا بىلەن بۇلغىماقتا. مۇھىت ئاسراش ساھەسىدىكى ئالىملارنىڭ سۆزلىرىنى تېلېۋىزوردىن ئاڭلىدىم: دۆلىتىمىزدە ھەر يىلى ئوتتۇز تۆت مىليارد توننا پاسكىنا سۇ دەريا-كۆللەرگە قويۇلىدىكەن. جۇڭخۇا مىللىتىنىڭ ئانىسى ھېسابلانغان چاڭجياڭ دەرياسى بويىدىكى 21 شەھەردىن 100 مىڭ زاۋۇت «ئانا دەريا»غا يۇندا تۆكىدىكەن. ھازىر چاڭجياڭ دەرياسى

بېتىدە بەش يۈز كىلومېتىر ئۇزۇنلۇقتا بۇلغىنىش بەلبېغى پەيدا بولغان. شاڭخەيدىكى خۇاڭپۇجياڭ دەرياسىغا 50 مىليون تونىنا يۇندا قويۇلىدىكەن. بىچارە دەريا بىر يىلدا 150 كۈن قاپقارا، قىزىل، قوڭۇر رەڭدە ئاقىدىكەن.

پۇل تېپىش، باي بولۇش ھەلەكچىلىكىدە بەس-بەس بىلەن زاۋۇت قۇرۇپ، كان ئېچىپ ئىگىلىكىنى گۈللەندۈرۈۋاتقان مىليونلىغان ئاق كۆڭۈل ئادەملەر ئىچىدىن ئابلا ئۇستاملاردىن نەچچىسى تېپىلاركىن؟ ئىنساننىڭ نەپسى چەكسىز، لېكىن تەبىئىي گۈزەللىك بىلەن بايلىقنىڭ چېكى بار. دەريالار بۇلغىنىپ، كۆللەر قۇرۇپ، تاغلار يالىڭاچلىنىپ بولغاندا بىز پۇلدارلار نېمىدىن ھوزۇرلىنىمىز، نېمىدىن نەپەس ئالىمىز، نېمىدىن ئوزۇقلىنىمىز، قەغەز پۇل شۇ چاغدىمۇ ھازىرقىدەك گۈزەل كۆرۈنەرمۇ، دەپ ئۆز-ئۆزىگە سوئال قويىدىغانلارنىڭ سانى قانچىكىن؟

مەن بۇلارنى ئويلىسام قورقىمەن، ئۆزۈمنىڭمۇ ئاشۇ بۇلغىغۇچىلار قاتاردا تۇرۇۋاتقىنىمنى ئويلاپ تولىمۇ بىئارام بولىمەن. مانا بۇنداق چاغدا ئابلا ئۇستام ماڭا تېخىمۇ سۆيۈملۈك ۋە ئۇلۇغ بولۇپ تۇيۇلىدۇ.

مەن پۇلنى خەجلەيدىغان ئورۇن تاپالماي يۈرگەن شاڭخەيدىكى باي دوستلۇرۇم بىلەن مەسلىھەتلىشىش نىيىتىدە شاڭخەيدىكى ئەڭ ياخشى رېستوراندا زىياپەت تەييارلاش ئۈچۈن خىزمەتچىلىرىمگە بۇيرۇق بەردىم ۋە مەخسۇس باغاق تەييارلىدىم. باغاقنىڭ ئاخىرىغا، ئىسمىمنىڭ ئالدىغا «كەسپىي يازغۇچى» دېگەن سۆزنى يازدۇردۇم. مېنىڭ باغاقلىرىم بېيجىڭ، تيەنجىن، گۇاڭجۇ، شىنجېنلارغىمۇ ئەۋەتىلدى.

بۇ يۈز كىشىلىك زىياپەتتە مەن نۇتۇق سۆزلىمەكچىمەن. نۇتۇقتا جانلىق مىساللار، سانلىق رەقەملەرنى توپلىدىم: پاھىشە، زەھەرلىنىش، قىمارۋازلىق، يەپ-ئىچىش قا-تارلىقلارغا بىر كۈندە كېتىدىغان پۇل، گۇاڭجۇ قاتارلىق جايلاردا ھەر خىل باھانىلار بىلەن مۇسادىرە قىلىنغان ئومۇمىي پۇلنىڭ سانى، 30-40 مىڭدەك كۆزگە كۆرۈنگەن تىجارەتچىنىڭ بىر كۈندە تاپىدىغان ئومۇمىي پۇلى قاتارلىقلارنى ھېسابلاپ چىقتىم. مىليون-مىليون تاپىدىكەنمىز، مىليون-مىليون چاچىدىكەنمىز. مۇبادا ئون كۈن چاچقىنىمىزنى ئابلا ئۇستامغا تەقدىم قىلساق، ئىلى دەرياسى بويىدا مۇنداق كاتتا ساياھەت بېغى پەيدا بولغىدەك: بۈك ئورمانلىق، رەڭگارەڭ گۈللۈك، سۈنئىي تاغ، كۆللەر، 12 يەردە بىر-بىرىگە ئوخشىمايدىغان شىپاڭ-راۋاق، ئۇلارنى تۇتاشتۇرغۇچى سېمونت يول، يول ئۈستى تۇرپان پاسونىدا ياسالغان تۆمۈر بارىگىلىق تەكچىلەر؛ باغنىڭ دەرياغا تۇتاشقان تەرىپىدە مەجنۇنتال ۋە ئاكاتسىيەلەر قويۇق ئۆسكەن، ئىككى تەرىپى چىمەنلىك ئۇزۇن كارىدور، ئورۇندۇقلار بىلەن تولغان؛ باغ بىلەن يار ئارىسىدىكى تاشلىقتا ئىككى قەۋەتلىك چىرايلىق ئۆيلەر، زاللار ياسالغان. بۇ ئۆيلەر بىلەن زاللار رېستوران، رەسىمخانا، ئويۇنخانا، تانسىخانا؛ دەرياغا ماتورلۇق قولۋاقلار سېلىنغان، بۇ قولۋاقلار ئارقىلىق دەريانىڭ جەنۇبىي قىرغىقىدا پەيدا بولغان مۇشۇ باغقا ئوخشاش يەنە بىر جەنۇبىي باغقا ئۆتكىلى ياكى يۇقىرى تەرىپى جىرغىلاڭ، تۆۋەن تەرىپى زايومكىلارغا بارغىلى بولىدۇ...

بۇ ساياھەت ئورنى شىنجاڭدا بىرلا بولىدۇ. خەينەن ئۆلكىسىنىڭ تۇڭجا شەھىرىدىكى كىچىككىنە تاغ قاپتىلىغا قۇرۇلغان «دەم ئېلىش يېزىسى» ياكى سەنيا شەھىرىدە سېلىنغان مېھمانخانىلارنى نېمىشقا ئىلى دەرياسى بويىدىمۇ سالغىلى بولمايدىكەن؟...

مەن مېھمانخانىدىكى ئازادە ئىشخانامدا خىزمەتچىلىرىم ۋە دوستلىرىم بىلەن ئىلى دەرياسى بويىدا پەيدا بولىدىغان ئاجايىپ

ساياھەت، بېغى توغرىسىدا نۇرغۇن قېتىم سۆزلەشتىم، نۇرغۇن قېتىم پىلان تۈزدۈم. ئاخىر مېنىڭ پىكرىم ۋە يولىيورۇقۇم بىلەن بىر ئۇستا رەسسام بولغۇسى باغنىڭ چوڭ خەرىتىسىنى سىزىپ چىقتى. رەسسامنىڭ تەسەۋۋۇر كۈچىگە ئاپىرىن، سۆزلىرىمىزنى ئەستايىدىل ئاڭلىغان چېغى، مېنىڭ تەسەۋۋۇرۇمدىكى باغ پەيدا بوپتۇ.

ماي ئېيىنىڭ بېشىدا مېنىڭ باغاقلىرىم قولىغا تەگكەن پۇلدار دوستلىرىمنىڭ ئالدى كېلىشكە باشلىدى:

— لاۋبەن (خوجايىن)نىڭ ئورنىغا كەسپىي يازغۇچى دەپ يازغىنىڭ قالتىسقۇ، — دەپ مېنى مازاق قىلدى كۆپلىرى، — يازالمايدىغان يازغۇچى بولغىنىڭدىن پۇل تاپالايدىغان لاۋبەن بولغىنىڭ ياخشى ئەمەسمىدى؟

— يازالمىسامۇ، مازاق قىلساڭلارمۇ لاۋبەننىڭ ئورنىغا «يازغۇچى» دېگەن سۆزنى قوللىنىمەن، — دېدىم مەن پەخىرلىنىپ، — بەزىلەر ئاۋۋال يېزىپ كېيىن يازغۇچى بولىدۇ، بەزىلەر ئاۋۋال يازغۇچى بولۇۋېلىپ كېيىن يازىدۇ. مەن كېيىنكى تىپنىڭ ئادىمى.

زىياپەت بېرىلىدىغان كۈن يېتىپ كەلدى، مەن ئۇن نەچچە كۈن تەييارلىق قىلىپ يېزىپ چىققان قىسقا، مەزمۇنلۇق، ھېسسىياتلىق سۆزۈمنى ئاخىرقى قېتىم ئوقۇپ چىقتىم. سۆزۈم راستتىنلا تەسىرلىك چىققان ئىدى.

لېكىن زىياپەت باشلانغاندا مېنىڭ سۆزۈمدىن تەسىرلەنگۈچىلەر كۆپ بولمىدى. مېنىڭ قول ۋە بويۇنلىرىمدىكى ئالتۇنلىرىمنى كۆز-كۆز قىلىشقا، ئويناق قىزلاردىن ئۆزلىرىگە يېڭى جورا تېپىۋېلىشقا بېرىلىپ كەتكەن دوستلىرىمنىڭ نۇرغۇنلىرى بەش مىنۇتلۇق قەدەھ سۆزۈم تۈگىمەيلا مەست بولۇشۇۋاپتۇ. رېستوران ۋاڭ-چۇڭغا تولدى. مېنىڭ:

— يۇرتىمىزنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن كۆتۈرەيلى! — دېگەن ئاخىرقى سۆزۈمگە ئاۋاز قوشۇپ ئورنىدىن تۇرغانلار ئارانلا 14 كىشى بوپتۇ.

مەن تولىمۇ ئۈمىدسىزلەندىم، روھىم چۈشتى. شياڭگاڭ— ئاۋمېنلىق سودىگەر، كارخانا خوجايىنلىرىغا ئاپىرىن ئېيتقىم كەلدى. ئۇلار يۇرتى، خەلقى ئۈچۈن مىليونلاپ پۇل خەجلىدى، بىزنىڭكىلەر بولسا ئەيشى-ئىشرەت، پايدا-ئابروي كويىدا. مانا مېنىڭ ياخشى نىيەت بىلەن بەرگەن زىياپىتىممۇ مېنى مازاق قىلغۇچىلارغا دەسمايە بولۇپ بەردى. ھەممە يامان گەپلەر ئالدىمغا كەلدى:

—سىياسىي كېڭەشكە ئەزا بولماقچى!

—پارتىيىگە كىرمەكچى!

—گېزىتكە سۈرىتىنى چىقارماقچى!

—ياق، بۇ يەردە بىر چوڭ سودا بار جۇمۇ؟

—50 تىيىنلىق دان چېچىپ 100 سوملۇق خوراز تۇتماقچى!

—شۇنىڭ ئۈچۈن يازغۇچى-دە!

—رومانىنىڭ ماۋزۇسى «دەريا بويىدا غىپ-پاڭ-غىپ» ئىكەن!

—ھا-ھا-ھا...

—ۋەھەي... يازغۇچى...

مەن بۇنداق مازاق قىلغۇچىلارغا ئالدىيمۇ قويمۇدۇم. «خەلقىمىزنىڭ سۈپىتى شۇنچىلىك» دەپ ئويلىدىم، خالاس. لېكىن نېمىلا بولمىسۇن ماڭا ھېسداشلىق قىلىپ پۇل ھەدىيە قىلغۇچىلارمۇ ئوتتۇرىغا چىقتى. ئىككى تۈمەندىن 11 ئاغىنەم 22 تۈمەن تەقدىم قىلدى. مەن يېنىمدىن قوشۇپ 50 تۈمەن بىلەن ئابلا ئۇستامنىڭ يېنىغا بارماقچى، ئۆزۈمنى، نىيىتىمنى ۋە كەلگۈسىنى تونۇشتۇرماقچى بولدۇم.

شاڭخەيدىن ئۈرۈمچىگە، ئۈرۈمچىدىن غۇلجىغا يېتىپ بارغىچە ئايروپىلان ئۇستىدە يەتتە ـ سەككىز سائەت ئولتۇرۇپ ئابلا ئۇستامغا دەيدىغان سۆزلىرىمنى، ئۇستامنىڭ قوپال سۆز ۋە تىللىرىنى ئاڭلىغاندا ئۆزۈمنى قانداق تۇتۇش لازىملىقىنى ياخشى ئويلىۋالدىم. خىيالىمدا ئۇستام بىلەن نۇرغۇن سۆزلەشتىم. ئۇستام مېنىڭ مەقسىتىمنى ئاڭلاپ:

—ۋاي خوتۇنى تالاق، ئەمدى بۇ نوختىنى ياساپ چىقتىڭمۇ؟— دېدى ۋە ئالدىغا قويۇلغان پېچەت-پېچەت نەق پۇلغا قاراپ قويۇپ،— جاھاننىڭ قوينى كەڭغۇ، نېمىشقا باشقا يەرگە ساراي سالماي، مېنىڭ تاپسامنىلا ئەگىسەن؟— دېدى.

— سىزگە تېزراق شان - شەرەپ كەلتۈرمەكچىمەن.

—سېنىڭ پۇلۇڭ بىلەن تاپقان شان-شەرەپ ماڭا زەھەر جۇمۇ، بىلىپ قوي!

—سىلىنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرى تولىمۇ ئۇلۇغ ئىش، ئۇستام!

—شۇڭا تارتىۋالماقچىمەن دېگىنە؟

—ياق-ياق، مەن سىلىگە مەدەت بەرمەكچى، زادىلا ھارام نىيىتىم يوق، ئۇستام.

—سودىگەردە ھارام نىيەت يوق بولسا، يەر يۈزىدە قىزىلكۆزلەر تۈگىگەن بولىدۇ، كۆتەر پېشىڭنى قىزىلكۆز ئوغرى!

مەن ھەر خىل ئۇسۇل بىلەن ھەر خىل تېمىدا سۆزلىشىپ كۆردۈم، لېكىن ئۇستامنىڭ چىرايىدا تەبەسسۇم پەيدا قىلالمىدىم. ئاخىر ئۆز مەقسىتىمنى شەھەرلىك پارتكومنىڭ مۇئاۋىن سېكرېتارى ئارقىلىق دېيىش نىيىتىگە كەلدىم. ئۇستام ئۇنىڭ گېپىنى يىرالمايدۇ، سېكرېتار ئەلۋەتتە بۇ 50 تۈمەن پۇلنى ئۇستامغا بېرەلەيدۇ، ئۇستام مېنىڭ پىلانلىرىمنى سېكرېتارنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىسا چوقۇم قوبۇل قىلالايدۇ...

ئايروپىلان غۇلجا ئايرودرومىغا قوندى، غۇلجىنىڭ ئالما چېچەككە پۈركەنگەن باغرى مېنى قوينىغا ئالدى. ئايرودروم ئەتراپىمۇ ئاپئاق، ھالرەڭ چېچەك. بۇرنۇمغا مەززىلىك چېچەك پۇرىقى ئۇرۇلغاندا كۆزلىرىمگە ياش ئالدىم. كۆز ئالدىمغا ئابلا ئۇستامنىڭ دەريا بويىدىكى بېغى، ھېلىقى «كۆل»گە تىكىلگەن شاپتۇللارنىڭ ئاق ۋە ھالرەڭ چېچەكلىرى، سالقىن شاماللىرى، چىمەنلىكلەر بىرمۇ بىر كەلدى. ئەنە ئابلا ئۇستام ئاق كۆڭلەك سىرتىغا قوڭۇر پىنجەك كىيىپ، قىزىل دوخاۋا بۆكىنى كەجگىسىگە سۈرۈپ قويۇپ، ئىلى دەرياسى بويىدىكى «ئۆزگەرگەن ھاۋا»دىن نەپەس ئېلىپ ھەر بىر تۈپ دەرەخ، ھەر بىر تۈپ گۈل- گىياھقا زوقى بىلەن قاراپ كۈلۈپ مېڭىپ يۈرمەكتە. ئۇنىڭ قويۇق قورۇق باسقان بىغىررەڭ يۈزى پاكىزە قۇياش نۇرىدا نۇرلانغان، ياشاڭغىراپ تۇرىدىغان كۆزلىرى قىسىلغان، لەۋلىرى يېرىلغان ئەمما تەبەسسۇم بىلەن شادلانغان ھالدا غىڭشىپ ناخشا ئېيتماقتا...

ئايرودرومغا چىققان ئائىلەمدىن بىرىنچى سورىغان ئادىمىم ئابلا ئۇستام بولدى.

—خېتىمنى ئالماپسىزدە!— دېدى ئائىلەم بىر قىسما بولۇپ، — سىزگە تېلېگراممۇ بەرگەن ئىدىم.

—نېمە ئىش بولدى؟— كۆڭلۈم بىر كۆڭۈلسىز خەۋەرنى تۇيۇپ دەرھال سورىدىم.

—ئابلا ئۇستام تۈگەپ كەتتى!— ئۇ يەرگە قارىدى.

—نېمە بولۇپ؟— مەن چۆچۈپ سورىدىم.

—ھېچنېمە بولمىدى، دەريا بويىدىكى كەپىسىدە راھەتلىنىپ يېتىپ، ئۇشتۇمتۇتلا جان ئۈزۈپتۇ.

مەن ئۆيۈمگىمۇ كىرمەستىن دەريا بويىغا كەلدىم. كېمە يېنىدىكى كىچىك ئۆيىدىن باغقا كىرىشكە بېلەت ئالدۇق. دەريا بويىدىكى ئۇرمانلىق چېچەكلەرگە پۈركەنگەن. مانا ئابلا ئۇستامنىڭ تۆت تال تېرەك تىۋرۈكتىن ياسالغان كەپىسى، ئۇنىڭ ئىستىگە ھېلىھەم كېگىز سېلىقلىق. ئۇستامنىڭ كەتمەن، پالتا، قايچىلىرىمۇ شۇ يەردىكەن. ماڭا ھەممىلا نېمە ھازىدار، غېرىبسىنغان، كۆز يېشى قىلىۋاتقاندەك بىلىندى. لېكىن باھار شامىلى ماتەمنى بىلمەيدۇ، ئەركىن قۇشلار غەمسىز، چېچەك سۈيى بىلەن تەلۋىلەشكەن ئىلى دەرياسى شادلانغان...

ھايات مانا مۇشۇنداق، ماتەم بىلەن شادلىقنىڭ ئارىلاشمىسى ئىكەن. ئۇستام كەتتى، يېڭى باھار كەلدى. ئۇنىڭ جىسمى يوقالدى، ئەمگەك تەرى كۆلمەكتە...

ئابلا ئۇستام بىلەن بىللە مېنىڭ يازغۇچى بولۇش ئۈمىدىممۇ ئۆلگەندەك، ھەۋەسلىرىممۇ دەپنە قىلىنغاندەك تۇيۇلدى. يەنە ئۆيۈمدە ئولتۇرۇۋېلىپ يېزىشقا كىرىشتىم. يازغۇچى سۈپىتىدە ئەمەس، بىر ئاددىي، ئەمما ئۇلۇغ ئىنساننىڭ ئارزۇ ئۈمىدىنىڭ گۇۋاھچىسى سۈپىتىدە يېزىۋاتىمەن، مانا يېزىپمۇ بولدۇم، بۇ يازغىنىم پوۋېستمۇ، خاتىرىمۇ، ياكى قۇرۇق سۆزلەر دۆۋىسىمۇ؟ مەن بۇنى بېكىتەلمىدىم. يازغىنىمنى ئايالىمغا ئوقۇپ بېرىۋېدىم، ئۇ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى:

—پوۋېست دەپ بېقىڭا، تەقدىرلەر بىر نېمە دەر. مېنىڭچە، ئابلا ئۇستامنىڭ خاراكتېرى خېلى يارىتىلغاندەك تۇرىدۇ. تىرىشىڭ، جەمئىيەتكە كۆپرەك ئارىلىشىڭ، يازغۇچى بولۇپ قالسىڭىز ئەجەب ئەمەس—دېدى.

ئۇنى دېمىسىمۇ پۇل، پۇل دەپلا دۇنيادىن ئۆتسەم تولىمۇ مەنىسىز ياشىغان بولىمەن. بۇمۇ بىر خىل بۇلغانغان ھاۋا، مەنمۇ ئابلا ئۇستامدەك ئازراق بولسىمۇ ھاۋا يېڭىلىمىسام بولمىغىدەك.

—ئەسىرىڭىزگە ماۋزۇ تېپىلدى،— دېدى ئايالىم خۇشال بولۇپ،— يېڭىلانغان ھاۋا، دېسەك بولىدىدەك. قالىلاشمىسا تەقدىرلەر ئۆزگەرتىپ قويىدۇ.

مەن ماقۇل بولدۇم. شۇنداق قىلىپ ئاداش، «يېڭىلانغان ھاۋا»نى ژۇرنالغا ئەۋەتتىم. بۇ مېنىڭ تۇنجى ئەسىرىم، روھىي ھاۋايىمنى يېڭىلاشقا باسقان تۇنجى قەدىمىم.

1992- يىل 13- مارت، ئۈرۈمچى

— 3 - نۆۋەتلىك جۇڭگو سەنئەت بايرىمى توغرىسىدا

جۇرئەت كامىل

ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ نەپىس مەدەنىيەت-سەنئىتىنى نامايان قىلىشنى مۇھىم نۇقتا قىلغان 3 - نۆۋەتلىك جۇڭگو سەنئەت بايرىمى 2 - ئاينىڭ 18 - كۈنىدىن 3 - ئاينىڭ 3 - كۈنىگىچە ۋەتىنىمىزنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى يۈننەن ئۆلكىسىنىڭ مەركىزى كۈنمىڭدا ئۆتكۈزۈلدى. بۇ ئېلىمىز خەلقىنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىدىكى بىر چوڭ ئىش، شۇنداقلا ھەر مىللەت خەلقىنىڭ بۈيۈك ئىتتىپاقلىقىنىڭ پەرقىتىملىق كاتتا مەرىكىسى بولۇپ، ئۇنىڭدا يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ھەر مىللەت خەلقىنىڭ مەدەنىيەت-سەنئىتىدە،

مەدەنىيەت-سەنئەت گېزىتى

(1992-يىل 2 - سان، ئومۇمىي 11- سان)

پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ توغرا مەدەنىيەت ـ سەنئەت فاڭجېنىنىڭ يېتەكچىلىكىدە قولغا كەلتۈرۈلگەن يېڭى مۇۋەپپەقىيەتلەر مەركەزلىك ھالدا نامايان قىلىندى. ئۇ، مىللەتلەرنىڭ مۇنەۋۋەر مىللىي مەدەنىيىتىنى راۋاجلاندۇرۇپ، مىللىي روھىنى ئۇرغۇتۇشتا، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش، سوتسىيالىستىك ماددىي مەدەنىيەت ۋە مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە ئىجابىي رول ئوينىدى.

ئىتتىپاقلىق مەركىزى

يۈننەن ئۆلكىسى، جۇڭگودىن كۈنمىڭ شەھىرىنىڭ مەنزىرىسى بەكمۇ گۈزەل بولۇپ، جۇڭگو ۋە چەت ئەللەردە «تۆت پەسىلنىڭ ھەممىسىدە باھار بولىدىغان جاي» دېگەن نامى بار ئىكەن. شۇنداقلا ۋەتىنىمىزدىكى 56 مىللەتنىڭ 26 سى مۇشۇ گۈزەل ماكاندا ئورتاق تۇرمۇش كەچۈرىدىكەن. مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى، دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى ۋە يۈننەن ئۆلكىلىك خەلق ھۆكۈمىتى يۈننەن ئۆلكىسىنىڭ بۇ گۈزەل شارائىتىنى نەزەردە تۇتۇپ، 3 ـ نۆۋەتلىك جۇڭگو سەنئەت بايرىمىنى مۇشۇ يەردە ئۆتكۈزۈشنى قارار قىلغان. يۈننەندىكى 36 مىليون ھەر مىللەت خەلقى مىللەتلەرنىڭ بۇ قۇتلۇق بايرىمىنى نەتىجىلىك ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن ساھىبخانىلىق بۇرچىنى ئادا قىلىپ، يېرىم يىل جىددىي تەييارلىق كۆرۈش ئارقىلىق كۈنمىڭ شەھىرىنى مەركەز قىلغان بىر قىسىم جايلارنىڭ مۇھىت قۇرۇلۇشىنى ياخشىلىدى. نەتىجىدە كۈنمىڭنىڭ گۈزەل ھۆسنىگە ھۆسن قوشۇلۇپ، جۇڭگو ۋە چەت ئەللىك تاماشىبىنلارنىڭ زوقىنى قوزغىدى.

ئۇنتۇلغۇسىز كۈن ـ 2 ـ ئاينىڭ 18 ـ كۈنى كۈنمىڭ شەھىرى ئېتىمۇ گۈزەل تۈسكە كىرگەن بولۇپ، چوڭ ـ كىچىك كوچىلارغا رەڭگارەڭ پانۇس ـ چىراغلار ئېسىلغان، گۈل ـ چېچەكلەر ھۆپپىدە ئېچىلغان ئىدى. ساھىبخان كۈنمىڭ خەلقى 50 مىڭدىن ئارتۇق ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلىرىنى ۋە مەملىكەتنىڭ ئىچى ـ سىرتىدىن كەلگەن ئەزىز مېھمانلارنى قىزغىن كۈتۈۋالدى. ئەتىگەن سائەت يەتتىدىن 30 مىنۇت (ئۈرۈمچى ۋاقتى) ئۆتكەندە «ئىتتىپاقلىق، گۈللىنىش، ئالغا بېسىش»نىڭ سىمۋولى بولغان جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ كاتتا مەركىسى ـ 3 ـ نۆۋەتلىك جۇڭگو سەنئەت بايرىمى شەھەرنىڭ ئاۋات كوچىسىغا جايلاشقان «شەرق شامىلى» مەيدانىدا تەنتەنىلىك باشلاندى. ۋەتىنىمىزنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن كەلگەن 56 مىللەتتىن بولغان 8000 دىن ئارتۇق سەنئەتچى «ۋەتىنىمىز گۈل ـ چېچەككە پۈركەندى» دېگەن نومۇرنى ئورۇندىغىنىچە تۆت كىلومېتىردىن ئوشۇق يول يۈرۈپ، جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ ئىتتىپاقلىق، گۈللىنىش، ئالغا بېسىشتەك مىللىي روھىنى نامايان قىلغاندا ھەر مىللەت تاماشىبىنلىرى، بولۇپمۇ چەت ئەللىك تاماشىبىنلار قىزغىن ئالقىش ياڭراتتى، بەزىلىرى رەسىم تارتىش ئاپپاراتلىرىنى توغرىلاپ، رەڭگارەڭ كىيىنگەن ئارتىسلارنى توختىماي سۈرەتكە تارتسا، بەزىلىرى «ئاپىرىن، جۇڭگولۇقلارغا ئاپىرىن» دەپ توختىماي چۇقان سېلىشتى. ئالاھەزەل تۆت سائەت داۋاملاشقان سەنئەت بايرىمىنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمى داغدۇغىسىنىڭ زورلۇقى، كاتتىلىقى، شۇنداقلا 56 مىللەتنىڭ مىللىي سەنئىتىنى كۆرەك قىلىش ئارتۇقچىلىقى بىلەن ئىلگىرىكى ئىككى نۆۋەتلىك سەنئەت بايرىمىدىن پەرقلەندى. كۆرەكتە 30 ئۆلكە، شەھەر، ئاپتونوم رايوندىكى كەسپىي ۋە ئىشتىن سىرتقى سەنئەت ئۆمەكلىرى ھەر خىل ژانىر، ھەر خىل شەكىل ۋە ھەر خىل بەدىئىي ئۇسلۇبتىكى سەنئەت نومۇرلىرىنى بۇ نۆۋەتلىك سەنئەت بايرىمىغا تەقدىم قىلدى. بۇ نومۇرلاردا يېقىنقى بىر قانچە يىلدىن بۇيان مەملىكىتىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت سېپىدە مەيدانغا كەلگەن، كىشىنى خۇشال قىلىدىغان

مۇۋەپپەقىيەتلەر ئەكس ئەتتۈرۈلۈش بىلەن بىللە جۇڭخۇا مىللەتلىرى چوڭ ئائىلىسىدىكى ھەر مىللەت ئوغۇل - قىزلارنىڭ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش جەريانىدا ئۆزلىرىنىڭ ئەقىل - پاراسىتىنى جارى قىلىپ، جاسارەت بىلەن ئىلگىرىلەۋاتقان روھى نامايان قىلىندى. چاۋشيەن، تايلاند، بىرما، لائوس، ياپونىيە، مېكسىكا قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ سەنئەتچىلىرى ھەمدە شياڭگاڭ ۋە تەيۋەندىن كەلگەن سەنئەت ئۆمەكلىرى تەكلىپ بىلەن ئويۇن كۆرسىتىپ، ئۆزگىچە ئالاھىدىلىككە ئىگە نومۇرلىرى ئارقىلىق سەنئەت بايرىمىغا ھۆسن قوشتى.

15 كۈن داۋاملاشقان بۇ نۆۋەتلىك سەنئەت بايرىمىدا ۋەتىنىمىزدىكى مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيەت - سەنئىتىنىڭ ئىدىيىۋىلىكى، بەدىئىيلىكى، مىللىيلىكى، ئاممىۋىلىقى تولۇق نامايان قىلىندى. تولۇق مىللىي ئالاھىدىلىك، يەرلىك ئالاھىدىلىككە ۋە كۈچلۈك دەۋر تۈسىگە ئىگە 168 مەيدان ئەدەبىيات - سەنئەت نومۇرلىرىنى ئاساس قىلغان ھەر خىل مەدەنىيەت - سەنئەت پائالىيىتى ئۆتكۈزۈلدى. بۇ جەرياندا بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر دراما، مۇزىكا، ئۇسسۇل، سېرك قاتارلىق ئەسەرلەر ۋە مۇنەۋۋەر ئىقتىدار ئىگىلىرى نامايان بولۇپ، تاماشىبىنلارنىڭ ماختىشىغا ئېرىشتى. تاماشىبىنلار 170 مىڭ ئادەم (قېتىم)غا يەتتى. بولۇپمۇ ئېچىلىش مۇراسىمى، يۈەنشياۋ بايرىمىدىكى پانۇس كېچىلىكى ۋە گۈزەل مەنزىرىلىك جاي شىلىنىدىكى بىرلەشمە كۆڭۈل ئېچىش قاتارلىق پائالىيەتلەرگە ئىككى مىليونغا يېقىن ئادەم قاتناشتى. بۇ نۆۋەتلىك سەنئەت بايرىمىغا ماسلاشتۇرۇپ ئۆتكۈزۈلگەن ھەر خىلدىكى مەدەنىيەت - سەنئەت كۆرگەزمىسى، توققۇز چوڭ ئىقتىساد - سودا، پەن - تېخنىكا ئالماشتۇرۇش پائالىيىتى سەنئەت بايرىمىنىڭ داغدۇغىسىنى ئاشۇردى. ئىقتىساد - سودا، پەن - تېخنىكا ئالماشتۇرۇشنىڭ ئومۇمىي سودا سوممىسى 4 مىليارد يۈەندىن ئاشتى.

بۇ نۆۋەتلىك سەنئەت بايرىمىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن نۇرغۇنلىغان جۇڭگو ۋە چەت ئەللىك تاماشىبىنلار بەس - بەس بىلەن سۆھبەت بايان قىلىپ، سەنئەت بايرىمىنىڭ مۇۋەپپەقىيىتىنى مەدھىيىلىدى. گېرمانىيىنىڭ ھامبۇرگ شەھىرىدىن كەلگەن بىر سودىگەر مۇنداق دېدى: «سەنئەت بايرىمى ناھايىتى ئوبدان ئۆتكۈزۈلدى. ئۇزاق تارىخقا ئىگە جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ تۇرمۇشى ۋە مەدەنىيىتى رەڭگارەڭ ئىكەن». تەيۋەن جۇڭخۇا ئۇسسۇلچىلار جەمئىيىتىنىڭ باش كاتىپى، ئاتاقلىق سەنئەتچى، پروفېسسور لى تيەنمىن ئەپەندى سەنئەت بايرىمىنى كۆرۈپ، ھاياجانلانغىنىدىن كۆزىگە ياش ئالدى. ئۇ مۇخبىرلار بىلەن قىلغان سۆھبەتتە مۇنداق دېدى: «مەن چوڭ قۇرۇقلۇقتىكى ئاز سانلىق مىللەتلەر سەنئىتىگە ناھايىتى قىزىقىمەن. چوڭ قۇرۇقلۇقتا ئۆتكۈزۈلگەن ئىلگىرىكى ئىككى قېتىملىق سەنئەت بايرىمىنى سىنئالغۇدىن كۆرگەن ئىدىم. بۇ نۆۋەتلىك سەنئەت بايرىمى ئىلگىرىكى بايراملاردىن ناھايىتى كاتتا بوپتۇ، مەزمۇنىمۇ ناھايىتى مول ئىكەن. بۇنىڭدىن چوڭ قۇرۇقلۇقتىكى مىللەتلەرنىڭ ئىناق ۋە باياشات تۇرمۇشىنى كۆردۈم».

مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئىسمائىل ئەھمەت بۇ نۆۋەتلىك سەنئەت بايرىمىنى خۇلاسىلەپ مۇنداق دېدى: ئېچىلىش مۇراسىمى ۋە بەزى نومۇرلارنى كۆرگەندىن كېيىن، مەن بۇ نۆۋەتلىك سەنئەت بايرىمىنىڭ گەۋدىلىك ئالاھىدىلىككە ۋە روشەن خاسلىققا ئىگە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. بىرسى، ئاساسىي تېمىسى روشەن بولۇپ، نومۇر تۈرلىرى، مۇسابىقىگە قاتناشقان ئورۇنلار ۋە خادىملار ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيەت - سەنئىتىنى ئاساس قىلدى. ئىككىنچىسى، داغدۇغىسى زور بولۇپ، سەنئەت بايرىمىغا

www.uyghurkitap.com

قاتناشقان ئادەم سانى، مىللەت ۋە نومۇرلار كۆپ، ئېچىلىش مۇراسىمى كاتتا بولدى. ئۈچىنچىسى، مەزمۇنى مول بولۇپ، تۈرلۈك پائالىيەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالدى. تۆتىنچىسى، تاللانغان نومۇرلار ئوينالدى. بەشىنچىسى، تەشكىللىنىشى ياخشى بولدى. بۇ، پارتىيە ۋە دۆلەتنىڭ ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيەت-سەنئىتىگە ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنىڭ تولۇق گەۋدىلەندۈرۈلۈشى.

«رەڭگارەڭ گۈلگە پۈركەنگەن تەڭرىتاغ» كۈچلۈك ئالقىش قوزغىدى

تەڭرىتاغ ئەتراپىدىكى 15 مىليون ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تىلىكىنى ئېلىپ، 13 مىللەتتىن بولغان 300 دىن ئارتۇق سەنئەتچى بۇ نۆۋەتلىك سەنئەت بايرىمىغا قاتنىشىپ، نەپىس سەنئەت نومۇرلىرى ئارقىلىق ئاپتونوم رايونىمىزدىكى سەنئەتخۇمار ھەر مىللەت خەلقىنىڭ گۈزەل ئارزۇ-ئارمانلىرىنى نامايان قىلدى.

شىنجاڭ سەنئەت ۋەكىللەر ئۆمىكى بۇ نۆۋەتلىك سەنئەت بايرىمىغا قاتناشقان ئەڭ چوڭ ئۆمەك بولۇپ، بايرام مەزگىلىدە بۇ ئۆمەك ئۇيغۇر، قازاق، ئۆزبېك، قىرغىز، تاجىك، تاتار، رۇس، شىبە قاتارلىق سەككىز مىللەتتىن بولغان 160 ئارتىستتىن تەركىب تاپقان ئۇسسۇل ئەترىتى بولۇپ تەشكىللەندى، ئۇلار سەنئەت بايرىمىنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىدا، ئۆز مىللەتلىرىنىڭ مىللىي ئۇسسۇللىرىنى ئورۇندىدى. ئۇنىڭدىن باشقا، 140 كىشىدىن تەركىب تاپقان «رەڭگارەڭ گۈلگە پۈركەنگەن تەڭرىتاغ» دېگەن چوڭ تىپتىكى ناخشا-ئۇسسۇل كېچىلىكىنى ئورۇنداش ئەترىتى سەنئەت بايرىمىنىڭ مۇھىم تۈرى بولغان كەسپىي ئۆمەكلەرنىڭ نومۇر كۆرسىتىش پائالىيىتىدە ماھارەت كۆرسەتتى.

ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى، ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرىنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن ئۆمەك تەركىبىدىكى ئارتىسلارنى تاللاشقا دىققەت قىلىپ، كەسپىي ئىقتىدارى، سىياسىي قىياپىتى بىر قەدەر ياخشى، مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇسى كۈچلۈك ئارتىسلارنى تاللىدى، ئۇلار سەنئەت بايرىمى ئۈچۈن يېقىنقى ئىككى يىلدىن بۇيان ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرى ئىجاد قىلغان ئېسىل مىللىي ناخشا - ئۇسسۇللاردىن 16 نى تەييارلىدى. يېڭى يىل ۋە باھار بايرىمى ھارپىسىدا ئارتىسلار جاپالىق رېپېتىتسىيە قىلدى. ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرى ئارىدا بىر نەچچە قېتىم ئارتىسلار تۇرۇشلۇق جايغا كېلىپ، رېپېتىتسىيە ئەھۋالىنى كۆزدىن كەچۈردى ۋە ئارتىسلارنى يۇقىرى ماھارەت بىلەن ئويۇن كۆرسىتىپ، شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقىگە شان-شەرەپ كەلتۈرۈشكە رىغبەتلەندۈردى.

شىنجاڭ سەنئەت ۋەكىللەر ئۆمىكى پويىزدا بىر ھەپتە يول يۈرۈپ، كۈنمىڭغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن ھېرىپ-چارچىغىنىغا قارىماي ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇپ رېپېتىتسىيە قىلدى.

18- فېۋرال ھەر مىللەت خەلقى تەقەززالىق بىلەن كۈتكەن مەرىكە باشلاندى. ئېچىلىش مۇراسىمىدا 56 مىللەتتىن بولغان 8000 دىن ئارتۇق ئارتىس ئۆزلىرىنىڭ مىللىي ئۇسسۇللىرىنى ئويناپ مەيداندىن ئۆتتى. شىنجاڭ ۋەكىللەر ئۆمىكى مەيدانغا كىرگەندە، پۈتكۈل مەيدان ئادەتتىن تاشقىرى جانلىنىپ كەتتى. كىشىلەر شىنجاڭ ۋەكىللەر ئۆمىكىگە گۈلدۈراس ئالقىش ياڭرىتىپ، ئاپىرىن ئوقۇدى. شىنجاڭ ۋەكىللەر ئۆمىكىدىكى ئارتىسلار مەيلى ئوبرازى جەھەتتىن، مەيلى كىيىم-كېچەك ۋە ئىپادىلەش شەكىللىرى جەھەتتىن بولسۇن مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدىن كەلگەن مېھمانلارنى ئۆزىگە كۈچلۈك جەلپ قىلدى.

23- فېۋرال ھاۋاسى ئوچۇق، رەڭگارەڭ گۈل- چېچەكلەر ۋە بايراقلار بىلەن بېزەلگەن كۈنمىڭ شەھىرى كىشىلەرگە ھوزۇر بېغىشلايتتى. شەھەرنىڭ ئاۋات كوچىسىغا جايلاشقان«دىيەننەن

سەنئەت تىياتىرخانىسى»نىڭ ئالدى ئادەم دېڭىزىغا ئايلاندى، شىنجاڭ سەنئەت ئۆمەكى شۇكۆنى ئارقا - ئارقىدىن ئىككى مەيدان «رەڭگارەڭ گۈللەرگە پۈركەنگەن تەڭرىتاغ»دېگەن چوڭ تىپتىكى مىللىي ناخشا-ئۇسسۇلنى ئورۇنداپ سەنئەت بايرىمىنىڭ مەزمۇنىنى بېيىتىپ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ قەلبىدە ئۇنتۇلغۇسىز تەسىرات قالدۇردى.

ئىككى يېرىم سائەت داۋاملاشقان، ئۇسلۇبى ئۆزگىچە، يەرلىك ئالاھىدىلىكى ۋە مىللىي پۇرىقى كۈچلۈك بۇ نومۇرلار كىشىلەرگە گۈزەللىك تۇيغۇسى بەخش ئېتىپ، شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ناخشا- ئۇسسۇل سەنئىتىنى نامايان قىلدى. پاشا ئىشان، ئەركىن قۇتبىددىن، ئىززەت ئېلياس، دەلىلقان، ئاخۇنىك قاتارلىق ناخشىچىلارنىڭ يېقىملىق ناخشىلىرى، مۇھەممەت داۋۇت، خەلچەم سىددىق، تۇرسۇنئاي ئىبراھىمجان، رەيھان ئابلىز، كۈرەش رەجەپ قاتارلىق ئۇسسۇلچىلارنىڭ نەپىس ئۇسسۇللىرى «ناخشا-ئۇسسۇل» ماكانىنىڭ شۆھرىتىنى يەنىمۇ ئاشۇردى.

ھەر بىر نومۇر ئاخىرلاشقاندا، تاماشىبىنلار ئۈزۈلدۈرمەي چاۋاك چېلىپ، ئارتىسلارغا ئاپىرىن ئوقۇدى. ئارقىدىن ئورۇندالغان، شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئىتتىپاقلىق كەيپىياتىنى نامايان قىلىدىغان چوڭ تىپتىكى كوللېكتىپ ئۇسسۇل-«شىنجاڭ ياخشى»پۈتكۈل سەنئەت كېچىلىكىنى يۇقىرى دولقۇنغا كۆتۈردى.

سەنئەت بايرىمى تەشكىلىي ھەيئىتىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بويىچە، شىنجاڭ ۋەكىللەر ئۆمەكى ئەسلى پۈتكۈل بايرام مەزگىلىدە ئىككى مەيدان ئويۇن كۆرسەتمەكچى ئىدى. تاماشىبىنلارنىڭ تەلىپى بويىچە بۇ ئۆمەك ئىلگىرى-ئاخىر تۆت مەيدان ئويۇن كۆرسىتىپ، 10 مىڭدىن ئارتۇق تاماشىبىننىڭ قارشى ئېلىشىغا مۇيەسسەر بولدى. مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئىسمائىل ئەمەت، مەدەنىيەت مىنىستىرلىكىنىڭ مۇئاۋىن مىنىستىرى گاۋجەنشاڭ قاتارلىقلار ئويۇننى كۆرۈپ، ئارتىسلارنىڭ يۇقىرى ماھارەت بىلەن ئويۇن قويغانلىقىنى مەدھىيىلىدى. ئاپتونوم رايوننىڭ رەئىسى تۆمۈر داۋامەت شىنجاڭ ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ پائالىيىتىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولغانلىقىنى تېلېفوندا ئاڭلاپ تولىمۇ خۇشال بولدى ۋە ئارتىسلارنىڭ تېنىگە سالامەتلىك تىلەپ، سەنئەت بايرىمىدا يەنىمۇ ياخشى تەسىر قالدۇرۇشنى ئۈمىد قىلدى.

ئويۇن ئارىلىقىدا ھەر كۈنى دېگۈدەك نەچچە ئونلىغان جۇڭگو ۋە چەت ئەل مۇخبىرلىرى شىنجاڭ ۋەكىللەر ئۆمىكى تۇرۇشلۇق جايغا بېرىپ، شىنجاڭلىق ئارتىسلارنى زىيارەت قىلدى. تۈركىيىلىك بىر مۇخبىر شىنجاڭنىڭ سەنئەت نومۇرلىرىنى بىر نەچچە قېتىم باشتىن-ئاخىر كۆرۈپ، نومۇرلارنىڭ ھەممىسىنى سىنئالغۇغا ئېلىۋالدى. ئۇ ھاياجانلىنىپ مۇنداق دېدى: «نومۇرلارنىڭ نەپىسلىكى مېنى مەھلىيا قىلىۋالدى. مەن دۆلىتىمگە قايتقاندىن كېيىن، شىنجاڭنىڭ نومۇرلىرىنى تۈركىيە خەلقىگە تونۇشتۇرىمەن».«خەلق گېزىتى»نىڭ چەت ئەللەرگە تارقىتىلىدىغان نۇسخىسىنىڭ مۇخبىرى نەق مەيداندىن تارتىلغان بىر نەچچە پارچە سۈرەتنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ: «شىنجاڭدىكى مىللەتلەرنىڭ ناخشا-ئۇسسۇلى بەك گۈزەل، كۆرگەن ئىكەن، كىشىگە گۈزەللىك تۇيغۇسى بەخش ئېتىدىكەن، بۇ نومۇرلار مېنىڭ شىنجاڭغا كۆپرەك بېرىپ، شىنجاڭنى زىيارەت قىلىشىمغا تۈرتكە بولدى»دېدى.

ئالقىش، مەدھىيىلەر شىنجاڭ سەنئەت ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ شۆھرىتىنى ئاشۇردى. ئۇلارنىڭ تېخىمۇ ئىتتىپاقلىشىپ، تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەپ، شىنجاڭنىڭ ناخشا - ئۇسسۇل سەنئىتىنى دۇنياغا يۈزلەندۈرۈشتىكى ئىشەنچىسىنى ئاشۇردى.

(ئەدەبىي ئاخبارات)

دىلدار ئەزىزى

مۇقەددىمە

چۆچەكلەر ھەمىشە «بۇرۇنقى زاماندا» دەپ باشلىنىدۇ. بەزى چۆچەكلەر كىشىنى ئاجايىپ گۈزەل خىيالىي ماكانغا باشلىسا، بەزى چۆچەكلەر يالماۋۇزلار، ئالۋاستىلار ماكانىغا باشلايدۇ. چۆچەكلەردە ياخشىلىق بىلەن يامانلىق، گۈزەللىك بىلەن رەزىللىك پاراكەندىچىلىك بىلەن ئاسايىشلىق ھەمىشە بىرلا ۋاقىتتا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ. ئىنسانلار مانا مۇشۇ چۆچەكسىمان دۇنيادا يېڭى - يېڭى نەرسىلەرنى ئىجاد قىلىدۇ. يامانلىقنىڭ، رەزىللىكنىڭ يېڭى شەكىللىرىنى تېپىپ چىقىدۇ. چۆچەك ئىچىدە

ئېغىر - بېسىقلىق بىلەن چۆرگىلەۋاتقان يەر شارى بۈگۈن تۇساتتىنلا ئۆزىنىڭ يىللىق سۈكۈتىنى بۇزۇشقا مەجبۇر بولدى. ئۇ شۇنداق دەپ خىتاب قىلدى:

ئەي ئىنسانلار، ھاۋا بوشلۇقىدىكى ئىس - تۈتەكلەر كۆز ئالدىمنى غۇۋالاشتۇرماقتا. باغرىمنى جىنايەت تۇمانلىرى قاپلاپ، مېنى بىئارام قىلماقتا. يەلكەمدىكى يۈكنى ئېغىرلاشتۇرۇپ، مېنى تېخىمۇ چوڭقۇر رەزىللىك پاتقىقىغا سۆرەپ كېتىۋاتماقتا! مەن سىلەرگە ئېيتىپ قويايكى، نەپرەتكە تولغان جىسمىمنىڭ كۈنلەرنىڭ بىرىدە پاجىئەلىك نەرە تارتىشىدىن ساقلىنىڭلار! ۋولقان بولۇپ پارتلىشىدىن ئېھتىيات قىلىڭلار!

ئەرۋاھلار ماكانىدىن كەلگەن سادا

مەن زەھەرلىك چېكىملىكتىن پەرھىز تۇتۇش دوختۇرخانىسىغا يېتىپ كەلدىم. بۇ ئۈرۈمچى شەھەرلىك پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتى مەخسۇس خىراجەت ئاجرىتىپ ئاچقان داۋالاش ئورنى ئىكەن. بۇ دوختۇرخانىدا ئۆز كەسپىدە مۇتەخەسسىسلەشكەن دوختۇرلار ئىشقا قويۇلغان بولۇپ، داۋالاش ئۈسكۈنىلىرىمۇ خېلىلا تولۇق ئىكەن. دوختۇرخانا باشلىقىنىڭ ئېيتىشىچە، بۇ دوختۇرخانىغا ئاپتونوم رايونىمىزدىكى مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ رەھبەرلىرى ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلىدىكەن. ئۇلار دائىم دوختۇرلارغا زەھەرلىك چېكىملىك چېكىپ ئۆلۈم گىردابىغا بېرىپ قالغان كىشىلەرنى ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە كۆپرەك قۇتقۇزۇپ قېلىش توغرىسىدا كۆپ قېتىم يوليورۇق بەرگەن ھەمدە كېرەكلىك خىراجەتلەرنى داۋاملىق تولۇقلاپ بېرىپ تۇرغان.

مەن دوختۇر ۋە سېستىرالار بىلەن پاراڭلىشىپ كېلىۋاتاتتىم، دەرۋازىنىڭ ئۇدۇلىدىكى گۈللۈكنىڭ يېنىدا تاماكا چېكىپ ئولتۇرغان بىر ئايالنى كۆرۈپلا توختاپ قالدىم. شۇ چاغدا يېنىمدىكى سېستىرا قىزنىڭ تونۇشتۇرۇشى ئارقىلىق، ئۇ ئايالنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر تاپتىم.

زىلۋا بويلۇق، خۇش-خۇي مىجەزلىك 30 ياشلاردىكى بۇ خېنىم ئايال ئەسلىدە مەلۇم سەنئەت ئۆمىكىنىڭ ئارتىسى ئىدى. ئۇ چىرايلىق بولۇپ، لەۋلىرىنى دائىم دېگۈدەك قىپقىزىل بوياپ يۈرەتتى. قولىدىن كۈن بويى تاماكا چۈشمەيتتى. كېيىن ئۇ خىزمىتىدىن ئىستىپا بېرىپ ئاۋات شەھەر مەركىزىدە بىر قەھۋەخانا ئاچقان. قەھۋەخانىنىڭ تاپاۋىتى كۆپەيگەنسېرى ئۇنىڭ يانچۇقى پۇلغا تولۇشقا باشلىغان. شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە 20 مىڭ يۈەن قەرزنى قايتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن بىر دوستىنىڭ ئۆيىگە بارغان. دوستى ئۇنى ناھايىتى قىزغىن قارشى ئېلىپ، مېھمان قىلغان. شۇ ئارىلىقتا ئۇنىڭ بىردىنلا چىش ئاغرىقى قوزغىلىپ قالغان. ئۇنىڭ ھېلىقى دوستى ئۇنىڭ چىش ئاغرىقىنى داۋالىيالايدىغانلىقىنى ئېيتىپ، ئۇندەك ئاق نەرسىنى پارقىراق قەغەزنىڭ ئۈستىگە قويۇپ ئاستىدىن سەرەڭگە ياققان ۋە ئۇنىڭدىن چىققان سۇس كۆكۈش ئىسنى كىچىككىنە نەيچە ئارقىلىق شورىتقان. ئۇنىڭ چىش ئاغرىقى دەرھال توختىغان. شۇنىڭ بىلەن تەڭلا پۈتۈن ۋۇجۇدىدا ئىپادىلىگۈسىز بىر خىل لەززەتلىك سېزىم پەيدا بولغان. ئۇ ئۆزىنىڭ قەرز سۈيلەپ كەلگەنلىكىنىمۇ ئۇنتۇپ، خۇشال - خۇرام ھالدا ئۆيىگە قايتىپ كەلگەن. كېيىن يەنە بىر نەچچە قېتىم قەرز سۈيلەپ بارغاندىمۇ،

يۇقىرىقىدەك ئەھۋال تەكرارلانغان. شۇنىڭ بىلەن ئۇ خرويىنغا رەسمىي خۇمار بولۇپ قالغان. ھەر قېتىم خرويىن خۇمارى تۇتقاندا ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى چىدىغۇسىز دەرىجىدە ئاغرىپ كەتكەن. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ تەبىئىي ھالدا ئۆزىنى جەھەننەمگە باشلاپ كېتىۋاتقان ھېلىقى دوستىنىڭ ئۆيىگە يۈگرەيدىغان بولغان. دوستىغا قەرز بەرگەن 20 مىڭ يۈەنىنى، قەھۋەخانىدا ئېچىپ تاپقان پۇللىرىنى، قەھۋەخانىسىنى ۋە ئۆيىدىكى پۇلغا يارىغۇدەك نەرسىلىرىنىڭ ھەممىسىنى خرويىنغا تېگىشىپ چېكىپ تۈگەتكەن. خرويىن يالغۇز ئۇنىڭ مال - دۇنياسىنىلا ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ئانىلىق مېھرى - مۇھەببىتىنىمۇ ئىس - تۈتەككە ئايلاندۇرۇۋەتكەن. ئۇنىڭ ئۈچ بالىسىنىڭ كۈن بويى ئاچ يۈرۈشى بىلەنمۇ كارى بولمىغان. ئاخىرى ئۇنى تۇغقانلىرى ۋە ئېرى مۇشۇ زەھەرلىك چېكىملىكتىن پەرھىز تۇتۇش دوختۇرخانىسىغا داۋالاتقىلى ئېلىپ كەلگەن.

مەن بۇ يەرگە ئەھۋال ئىگىلەش ئۈچۈن كەلگەن كۈنۈم ئۇنىڭ بىلەن ئىككىنچى قېتىم ئۇچراشتىم. كېيىنكى قېتىم ئۇنىڭ ياتىقىغا كىرگىنىمدە، ئېرى ئۇنىڭغا يىلىنىپ نەسىھەت قىلىۋاتقان ئىكەن:

- ئانىسى، سىز چېكىشنى چوقۇم تاشلاڭ. مەن پۇل قەرز ئېلىپ بولسىمۇ سىزنى ئاخىرىغىچە داۋالىتىمەن. ئەگەر سىز چېكىشنى تاشلىمىسىڭىز ئۇزاق ياشىيالمايسىز، ئۇ چاغدا بالىلار بىلەن مەن . . . - ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇرالماي يىغلاپ كەتتى. ئايالى بولسا، تاماكىسىنىڭ ئىسىنى ئاسمانغا قارىتىپ پۈۋلەپ، ئېرىگە پەرۋاسىز ھالدا قاراپ تۇراتتى.

ئاڭلىشىمچە، ئۇنىڭ ئېرىمۇ بىر چاغلاردا خرويىن چېكىپ باققان بولۇپ، زەھەرلىك چېكىملىكنىڭ زىيىنىنى تونۇغاندىن كېيىن قەتئىي ئىرادىگە كېلىپ، ئۇنى پۈتۈنلەي تاشلىغان ئىكەن. مانا ئەمدى ئايالىنىڭمۇ مۇشۇ يولغا مېڭىپ قىلىشى ئۇنى قاتتىق بىئارام قىلغان.

30 ياشلىق خۇيزۇ ئايال ××× ئەسلىدە دۆلەت خادىمى بولۇپ، ئاق پېشماق، بادام قاپاق چوكان ئىدى. مەن ئۇنىڭ بىلەن زەھەرلىك چېكىملىكتىن پەرھىز تۇتۇش دوختۇرخانىسىدا تونۇشۇپ قالدىم. مەن ئۇنىڭدىن نېمە سەۋەبتىن خرويىن چېكىدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى سورىغىنىمدا، ئۇ مەيۈس ھالدا مۇنداق دېدى:

-ئېرىم سودىگەر ئىدى. ئۇ خېلى يىللاردىن بېرى خرويىن چېكىپ كېلىۋاتاتتى. مەن ھەر خىل ئاماللارنى قىلىپ باققان بولساممۇ، ئۇنى چەكلىيەلمىگەن ئىدىم. يېڭى يىل بايرىمى يېتىپ كەلگەندە، ئۇ مېنى گۇاڭجۇغا ئاپىرىپ ئوينىتىپ كەلمەكچى بولدى. بىز گۇاڭجۇغا باردۇق. گۇاڭجۇنىڭ قىش كۈنلىرى بەكمۇ نەم ئىكەن. مېنىڭ رېماتىزم كېسىلىم قوزغىلىپ قېلىپ، بەكمۇ ئازابلاندىم. ئېرىم پۇتۇمنىڭ ئاغرىقىنى يەڭگىللىتىش ئۈچۈن ماڭا ئازراق خرويىن چەكتۈرۈپ قويدى. شۇنىڭدىن كېيىن پۇتۇمنىڭ ئاغرىقى دەرھال قويۇۋەتتى. شۇ كۈندىن باشلاپ پۇتۇمنىڭ ئاغرىقى قوزغالغان ھامان ئۆزۈم تەلەپ قىلىپ خرويىن چېكىدىغان بولدۇم (ئەسلىدە تاماكىمۇ چەكمەيتتىم). بۇ ئىش تەكرارلىنىۋەرگەچكە، بارا - بارا خرويىنغا خۇمار بولۇپ قالدىم. كېيىنكى چاغلاردا يولدىشىم بىلەن ئىككىمىز تەڭ ئولتۇرۇپ چېكىشىدىغان بولدۇق. خىزمەت ئورنۇمغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن يۈرىكىم سىقىلىپ، بەدەنلىرىم چىمىلداپ ئاغرىيدىغان بولۇپ قالدى. ئىشخانىدا ئادەم يوق چاغلاردا

يۇشۇرۇن چېكىپ باقتىم. روھىي ھالىتىم خىزمىتىمگە تەسىر يەتكۈزدى. مەن بۇ جايدا زەھەرلىك چېكىملىكتىن پەرھىز تۇتۇش دوختۇرخانىسىنىڭ قۇرۇلغانلىقىنى ئاڭلاپ، ئۆزلۈكۈمدىن داۋالىنىشنى تەلەپ قىلىپ كەلدىم. مانا، كەلگىنىمگىمۇ 11 كۈن بولۇپتۇ. ئەسلىدە ئورۇقلاپ 41 كىلوگىرامغا چۈشۈپ قالغان ئىدىم. بۇ جايدا ياخشى ئوزۇقلاندىم، ياخشى دەم ئالدىم. دوختۇرلار كۆيۈنۈپ تېنىمنى داۋالىسا، ساقچى خادىملار روھىمنى داۋالىدى، 11 كۈن ئىچىدە سەككىز كىلوگىرام سېمىرىپتىمەن. رەڭگىمگە قان يۈگۈرۈپ ئۆزۈممۇ ئادەم سىياقىغا كىرىپ قالدىم. قورساق سېلىپ كېتىۋاتىمەن، پىگورامغا دەخلى يەتمەسە بولاتتى. ئەتىگەن تۇرۇپ چېنىقىمەن، دېدىڭىزما؟ مەنمۇ شۇنداق قىلاي دەپ ئويلاۋاتىمەن، بىراق قورسىقىم تولا ئاچىدۇ، ئۇيقۇدىن باش ئالالمايۋاتىمەن. ھەئە، بىر ئوغلۇم بار. ئۇ بەكمۇ ئوماق بالا بولدى. ئۇنى بەكمۇ سېغىنىمەن. بىراق ئوغلۇمنىڭ قەلبىدە جىنايەتنىڭ كۆلەڭگىسىنى پەيدا قىلىپ، ئۇنىڭ ئالدىدىكى ئانىلىق ھۆرمىتىمنى يوقىتىپ قويماسلىق ئۈچۈن ئۇنى بۇ يەرگە كەلتۈرمىدىم. بەزىدە سىرتقا چىققۇم، قانغىچە تاماشا ئوينىغۇم كېلىدۇ. نېمە ئامال، سىرتقا چىقسام يەنە چېكىپ قېلىشىم مۇمكىن. پۈتۈنلەي ساقىيىپ ئاندىن كېيىن خىزمەت ئورنۇمغا قايتىشىم كېرەك.

شۇ ئەسنادا ئۇدۇل چىشلىرى ئۇپۇراپ كەتكەن بىر خەنزۇ يىگىت بىر ساپاق ئۈزۈم كۆتۈرگىنىچە ياتاققا كىرىپ كەلدى.

— قوشناچىم، ئۈزۈم يەۋېلىڭ، — ئۇ، ئۈزۈمنى ھېلىقى ئايالغا تۇتقۇزدى. ئاندىن ماڭا قاراپ سۆزلەپ كەتتى، — قارىسام ياخشى ئايالدەك كۆرۈنىسىز، خالىسىڭىز مەنمۇ ئۆزۈمنىڭ ئەھۋالىنى سىزگە سۆزلەپ بېرەي. بىراق بىر شەرتىم بار، ئىسمىمنى ھەرگىز ئاشكارىلىماسلىقىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن. مەن بۇ يىل 24 ياشقا كىردىم، تېخى ئۆيلەنمىدىم. ھازىرغۇ ئۆيلىنىش خىيالىمغىمۇ كىرمەيدۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە خىروئىن چېكىشنى بىراقلا تاشلاپ ئاندىن ئۆيلەنسەم دەيمەنا. كىم بىلىدۇ دەيسىز، ساقىيالامدىمەن تېخى. چۈنكى مېنىڭ چېكىۋاتقىنىمغا تۆت يىل بولدى ئەمەسمۇ. دەسلەپتە چېكىشنى ئۇستامدىن ئۆگەنگەن ئىدىم، چۈنكى ئۇستام بىلەن ئىككىمىز لەنجۇ، شاڭخەي، گۇاڭجۇلاردىن گەزلەمە توشۇپ توپ ساتاتتۇق. ئۇ چاغلاردا خېلى باي بولۇپ قالغان ئىدىم. مانا ئەمدى ھەممىسى تۈگىدى. 200 نەچچە مىڭ يۈەننى چېكىپ تۈگەتتىم. ھېلىمۇ ياخشى بۇ دوختۇرخانا قۇرۇلۇپتىكەن. بۇ يەرگە يېڭى كەلگەن چاغلىرىمدا ھەتتا ئورنۇمدىنمۇ تۇرالمايتتىم. مانا ئەمدى يۈگۈرگىدەك بولدۇم. ئاچا، بىز بۇ يەردە ناھايىتى ياخشى تۇرۇۋاتىمىز، بەلكىم قىسقا ۋاقىت ئىچىدە خىروئىن خۇمارىمىز پۈتۈنلەي تۈگەپ، ئۆزىمىزنىڭ ئەسلىدىكى نورمال قىياپىتىمىز بىلەن جەمئىيەتتىكى ئورنىمىزغا قايتارمىز. بىزغۇ ياخشى بولۇپ كېتەرمىز. لېكىن ھۆكۈمەت ھېلىمۇ داۋاملىق خىروئىن چېكىش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان ئاغىنىلەرنى قۇتقۇزۇۋالسا بەكمۇ ياخشى بولاتتى. ئەگەر ئۇلار چېكىشنى تاشلىمىسا، بىزنىڭ بۇ يەردە خىروئىندىن پەرھىز تۇتۇپ ئازابلانغىنىمىزنىڭ ھەممىسى بىكارغا كېتىدۇ. سىرتقا چىققاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ چەككىنىنى كۆرسەك، بىزنىڭمۇ كونا خۇمارىمىز تۇتۇپ، قايتىدىن چېكىپ سېلىشىمىز مۇمكىن. ئاچا، سىز مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارغا ئېيتسىڭىز، ئۇلارنى قۇتقۇزۇۋالسا، مەن سىزدىن

www.uyghurkitap.com

ئۆتتۈنۈپ قالاي ئاچا، ــ يىگىت شۇنداق دېگىنىچە ئالدىمغا كېلىپ تىزلىنىپ يېلىنىشقا باشلىدى:

ــ مەن خرويىنىنىڭ زىيىنىنى بەك كۆپ تارتتىم. ئەمدى مەن قەتئىي تاشلاش نىيىتىگە كەلدىم. نۇرغۇن ئازابلارنى بېشىمدىن كەچۈردۈم. مېنىڭ شۇ ئازابلىرىم بىكارغا كەتمىسۇن، ماقۇلمۇ ئاچا؟

بۇ يىگىت ئۆزىنى 24 ياشقا كىردىم، دەپ تونۇشتۇرغان ئىدى. بەلكىم 24 ياشقا كىرسىمۇ كىرگەندۇ. لېكىن مەن ئۇنىڭ بۇ سۆزىدىن شۈبھىلىنىپ قالدىم، چۈنكى ئۇنىڭ يۈزىنىڭ قېنى قېچىپ تاتىرىپ كەتكەن، تېرىسى قۇرغاقلاشقان، پېشانىسىدە تىلىم - تىلىم قورۇقلار پەيدا بولغان ئىدى. ماڭا ئۇنىڭ كۆزىنىڭ ئېقى بىلەن قارىسى ئارىلىشىپ كەتكەندەك كۆرۈندى. بۇ كۆزلەر خۇددى خىرەلىشىپ كەتكەن ئەينەك پارچىسىغا ئوخشايتتى. ئۇنىڭ 24 ياشقا كىردىم، دېگىنى يالغان بولسا كېرەك. 44 ياشقا ياكى 54 ياشقا كىرگەندۇ. لېكىن 44 ياشقا، 54 ياشقا كىرگەن نۇرغۇن كىشىلەرنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىزغۇ، ئۇلارنىڭ چىرايى نۇرلىنىپ، كۆزلىرى يۇلتۇزدەك چاقناپ تۇرىدۇغۇ!

راست، بۇ يىگىت ئاغرىق ئەمەسمۇ. خروينىدىن ئىبارەت ياۋۇز ئالۋاستى ئۇنى مۇشۇ هالغا كەلتۈرۈپ قويغان. ئەگەر بۇ ئالۋاستى تىزگىنلەنمىسە، يەنە نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ هاياتى خەۋپكە دۇچ كېلىدۇ.

مەن هېلىقى يىگىتنىڭ گېپىگە قولاق سېلىپ ئولتۇراتتىم. توساتتىن سىرتتا چاڭقىلداپ سۆزلەۋاتقان بىر ئايالنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ، دىققىتىم بۆلۈنۈپ كەتتى.

ــ بۇ قېتىم چوقۇم گەپلىرىڭە تۇرسىلا جۇمۇ؟ چېكىشنى تاشلىمىسىلا ئەمدى سىلىنى ئۆيگە كىرگۈزمەيمەن. ئۇ چاغدا ئۆيۈم بار، بالام بار، خوتۇنۇم بار دەپ خام - خىيال قىلمىسىلا بولىدۇ.

ــ ماقۇل، ماقۇل، بولدى قىلە، ئەمدى سۆز لەۋەرمىگىنە.

سۆزلىشىۋاتقان بۇ كىشىلەرنىڭ ئەر - خوتۇن ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلدىم ۋە ئالدىمدىكى خىرە كۆزلۈك يىگىت بىلەن خوشلىشىپ ياندىكى ئىشخانىغا كىردىم. دوختۇرنىڭ ئالدىدا ئوتتۇرا بوي، تەمبەل كەلگەن بىر يىگىت بىلەن ئورۇق، سولغۇن چىراي بىر چوكان ئولتۇراتتى. دوختۇر هېلىقى يىگىتنىڭ قان بېسىمىنى ۋە يۈرەك سوقۇشىنى تەكشۈرۈۋاتاتتى. مۆلچەرىمچە، يىگىت 25 ياشلارغا، چوكان 20 ياشلارغا كىرگەندەك كۆرۈنەتتى.

ــ مەن سىلىدىن ئۆتتۈنۈپ قالاي دوختۇر. ئۇنى ساقايتىپ بەرسىلە. ئۇنىڭ يۈرەك كېسىلى بار. ئۇ يەنە چېكىدىغان بولسا، ئائىلىمىز ۋەيران بولىدۇ. ئىلگىرى بىز پۇلغا كېكىرگىدەك بايغا ئايلانغان ئىدۇق. مانا ئەمدى قورسىقىمىزنى تويغۇزالمايدىغان هالغا چۈشۈپ قالدۇق. ئۆيىمىز قۇپقۇرۇق بولۇپ قالدى. ئەگەر ئۇ چېكىشنى تاشلىمىسا، خۇمارى تۇتقاندا ئۈچ بالىسى بىلەن مېنى خروينغا تېگىشىۋېتىشتىن يانمايدۇ، ــ ئايال سۆزلىۋېتىپ بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى.

بۇ يىگىت ئەسلىدە سودىگەرچىلىك قىلاتتى. ئۇ بىر يىلى 70 مىڭ يۈەن پۇلنى ئېلىپ لەنجۇغا مال ئەكەلگىلى بارغان. 50 مىڭ يۈەن پۇلنى لەنجۇدىكى دايىڭ (ئۆلۈم

جازاسى بېرىلىدى) ئىسىملىك كىشىگە مال ئېلىپ بېرىشكە بەرگەن. داياڭ ئۇنى مەلۇم مېھمانخانىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا ئىككى بولاق «ۋەنباۋلو» ماركىلىق تاماكا سوۋغا قىلغان ۋە مال تەييار بولغان ھامان ئۇنىڭغا خەۋەر قىلىدىغانلىقىنى ئېيتىپ كېتىپ قالغان. يىگىت ھېلىقى ئىككى بولاق تاماكىنى چېكىپ بولغاندىن كېيىن ئۆز ۋۇجۇدىدا غەلىتە بىر خىل سېزىمنىڭ پەيدا بولغانلىقىنى ھېس قىلغان. شۇنىڭدىن كېيىن بازاردىن ناھايىتى كۆپ «ۋەنباۋلو» لارنى ئەكېلىپ چېكىپ باققان، لېكىن ئۇلارنىڭ تەمى داياڭ بەرگەن «ۋەنباۋلو»غا ئوخشىمىغان. ئەسلىدە داياڭ بەرگەن «ۋەنباۋلو»غا سۇيۇقلاندۇرۇلغان خىرويىن ئارىلاشتۇرۇۋېتىلگەن ئىكەن. داياڭ مېھمانخانىغا كەلگەندە ھېلىقى يىگىت ئۇنىڭ ئايىغىغا ئۆزىنى تاشلاپ «ۋەنباۋلو»دىن تېپىپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلىپ يېلىنىشقا باشلىغان. داياڭ مۆغەمبەرلەرچە كۈلۈپ تۇرۇپ يانچۇقىدىكى خىرويىننى چىقىرىپ ئۇنىڭغا بەرگەن ۋە ئۇنى قانداق چېكىش ئۇسۇلىنىمۇ ئۆگىتىپ قويغان. شۇنداق قىلىپ يىگىت ئۆزىنىڭ 70 مىڭ يۈەن پۇلىنى خىرويىن چېكىپ تۈگەتكەن ۋە ئاران ئۈرۈمچىگە كېلىۋالغان. ئۈرۈمچىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىنكى ئالتە ئاي ئىچىدە ئۇ ئۆزىنىڭ پوكەيلىرىنى مىلى بىلەن قوشۇپ سېتىپ، ئۇنىڭ پۇلىغا خىرويىن ئېلىپ چېكىپ تۈگەتكەن.

— مېنىڭ چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى، — دەپ كۆز يېشىنى سۈرتتى ھېلىقى ئايال، — چېچىمنى سۈپۈرگە، قولۇمنى كۆسەي قىلىپ تاپقان پۇللىرىمنى ئۇ خىرويىن چېكىپ تۈگىتىپ بولدى... ئەمدى ھېچنەرسىمىز قالمىدى. ئاھ، مەن خۇدانىڭ ئالدىدا زادى نېمە گۇناھ ئۆتكۈزگەن بولغىدىم؟

چوكان خۇدانىڭ ئالدىدا ئۆتكۈزگەن گۇناھى توغرىلىق سۆز ئېچىپ قالدى. توغرا، بىز ھامان خۇدانىڭ ئالدىدا گۇناھ ئۆتكۈزۈپ كەلدۇق. خۇدا — ئۇلۇغلۇقنىڭ سىمۋولى. بىز مانا شۇ ئۇلۇغلۇق سىمۋولى ئالدىدا ھېچ ئىككىلەنمەستىن ئاگاھسىزلارچە گۇناھ ئۆتكۈزدۇق. خۇدا ئەگەر سەۋرچان بولمىغان بولسا، پۈتكۈل يەر شارىنى كۈلگە ئايلاندۇرۇۋەتكەن بولاتتى. ھېلىمۇ ئۇ كۆپ گۇناھلىرىمىز ئالدىدا تاقەت قىلىۋاتىدۇ، سۈكۈت قىلىۋاتىدۇ.

27 ياشلىق ئۇيغۇر يىگىت × × × يەتتە يېشىدىن باشلاپ ئائىلىسىنىڭ سودىگەرچىلىك ئىشلىرىغا ياردەملەشكەن. ئۇ، ئوتتۇرا تېخنىكومنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن خىزمەتكە قاتناشقان. كېيىن خىزمىتىنى تاشلاپ ئۈرۈمچى ۋە ئىچكىرى ئۆلكىلەر ئوتتۇرىسىدا قاتناپ يۈرۈپ سودىگەرچىلىك قىلغان. يانچۇقىدىكى پۇلنىڭ كۆپىيىشىگە ئەگىشىپ، ھەۋەسكە بېرىلىپ، خىرويىن چېكىشنى ئۆگىنىپ قالغان. ئاخىرى پۇلى تۈگەپ ۋەيران بولغان. نېرۋىسىمۇ ئاجىزلاپ كەتكەن. كېيىن تۇغقانلىرىنىڭ ياردىمىدە بۇ جايغا داۋالانغىلى كەلگەن. ئۇنىڭ ياتىقىغا كىرگەن چېغىمدا ئۇنىڭ خىرويىن خۇمارى تۇتۇپ، كارىۋات ئۈستىدە ئازابلىنىپ تولغىنىۋاتقان ئىكەن. ئۇنىڭ چىرايى شۇنچىلىك زەئىپ كۆرۈنەتتىكى، راستىنلا تىرىك ئەرۋاھنىڭ ئۆزىگىلا ئوخشايتتى. ئۇ نۇرسىز كۆزلىرىنى تۇرۇقسىز تىكىپ، جانسىز قوللىرىنى ئالدىغا سوزاتتى. كېيىن نېمىنىدۇر تۇتۇۋالغاندەك چىڭ يۇمۇلغان قولىنى كۆزىگە يېقىن ئەكېلىپ قارايتتى. ئاندىن نارازى بولغاندەك ئاغزىنى چىكىلدىتىپ، قوللىرىنى سىلكىيتتى. بىر ھازادىن كېيىن ئۇ دەلدەڭشىپ

www.uyghurkitap.com

ئاران تەستە ئورنىدىن تۇردى - دە، ئۆيىنىڭ بۇلۇڭىغا شىددەت بىلەن ئېتىلىپ بېرىپ، ئاق گەج بىلەن قاتۇرۇلغان تامنى غاجىلاشقا باشلىدى. مەن بىللە كىرگەن دۇ فامىلىلىك پېشقەدەم دوختۇر ئىتتىك بېرىپلا ئۇنى بىلىكىدىن سۆرەپ كارىۋىتى تەرەپكە ئېلىپ كەلدى. لېكىن ئۇ قارشىلىق قىلىپ، ئۆزىنى كارىۋاتنىڭ يېنىغا پالاققىدە ئاتتى - دە، كارىۋاتنىڭ ئاستىدىكى قاسناقلىشىپ كەتكەن كۆلرەڭ ساپما كەشنى ئىككى قولىدا چىڭ تۇتۇپ غاجىلاشقا باشلىدى.

— بۇ تېخى ھېچقانچە ئىش ئەمەس، — دېدى دۇ دوختۇر ئۇنى سۆرەپ ئۆز كارىۋىتىغا ئەكېلىپ ياتقۇزۇپ قويغاندىن كېيىن ماڭا قاراپ، — ئۇلار بەزىدە خۇمارى تۇتقاندا ئىشتان - كۆڭلەكلىرىنى سېلىۋېتىپ، خۇددى ساراڭدەك يەردە دومىلاشقا باشلايدۇ. ئۇنداق چاغلاردا ئۇلار ئىنساندا بولۇشقا تېگىشلىك ئەقىل - ئىدراك، شەرمى - ھايا، ئەخلاق، ئاڭ... دېگەنلەرنى ئۇنتۇپ قالىدۇ. سىز ئەگەر ئۇلارنى شۇ ھالەتتە كۆرسىڭىز يېنىدا بىر مىنۇتمۇ تۇرالمايسىز.

— ئېيتىڭا دوختۇر، — دېدىم مەن، — بۇلارنى داۋالاپ ساقايتقىلى بولارمۇ؟ بۇلار ئۆز ئەسلىگە كېلەلەرمۇ؟

— ئۆز ئەسلىگە كېلىدۇ، بىراق بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئۆزىدە قەتئىي ئىرادە ۋە چىدام بولۇشى كېرەك. ئۇنىڭدىن باشقا، ئۇلارنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىمۇ بىزگە ياخشى ماسلىشىپ بېرىشى كېرەك. ئەگەر شۇنداق بولسىلا، ئۇلارنىڭ ھەممىسى داۋالىنىپ، چوقۇم ياخشى ئۈنۈمگە ئېرىشەلەيدۇ. ئەپسۇسكى، بىزنىڭ قولىمىزدا داۋالىنىپ چىقىپ كەتكەن بىر قىسىم بىمارلار جەمئىيەتكە چىققاندىن كېيىن مۇھىتنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ، خىرويىن چېكىشنى قايتىدىن باشلىغان. ئوبدان داۋالىنىپ، ھاياتلىق يولىنى يېڭىدىن باشلىغانلارمۇ، ئىش ئورنىغا قايتىپ بېرىپ نورمال خىزمەت ئىشلەۋاتقانلارمۇ ئاز ئەمەس، — دوختۇر بىر ھازا ھەيۋەتلىك بايىقى بىمارنىڭ يۈرەك سوقۇشىنى تەكشۈردى، قان بېسىمىنى ئۆلچىدى، شۇنىڭدىن كېيىن ئەپسۇسلانغان ئاھاڭدا سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — بۇ يىگىت ئەسلىدە خېلى ئوبدان ساقىيىپ قالغان ئىدى. بىر كۈنى ئاپام ئاغرىپ قاپتۇ، كۆرۈپ كېلەي، دەپ رۇخسەت سوراپ چىقىپ كېتىۋېدى، 13 كۈندىن كېيىن ئۇنى تۇغقانلىرى ئەكېلىپ قويدى. ئۇلارنىڭ ئېيتىشىچە، شۇ 13 كۈن ئىچىدە ئۇ 13 مىڭ تۆت يۈز يۇەنلىك خىرويىن چېكىپتۇ. ئەمدى ئۇنى قايتىدىن داۋالاشقا توغرا كېلىۋاتىدۇ.

دوختۇر مېنى باشقا بىر ياتاققا باشلاپ چىقتى. بۇ ياتاقتا بىر خۇيزۇ يىگىت بىھوش ھالدا ئۇخلاپ ياتاتتى. دوختۇرنىڭ تونۇشتۇرۇشىچە، ئەسلىدە بۇ يىگىتنىڭ بىر گەزلىمە مال دۇكىنى بار ئىكەن. ئۇ ئايالى بىلەن تىرىشىپ - تىرمىشىپ ئىشلەپ بىر مىليون 600 مىڭ يۈەن پۇل توپلىغان. شۇ پۇلغا ئالمىي دەرىجىلىك ئىككى پىكاپ سېتىۋېلىپ كىراغا سالماقچى بولغان. دەل شۇ كۈنلەردە ئۇ خىرويىن ئەتكەسچىلىرىنىڭ غەرەزلىك قىزىقتۇرۇشى بىلەن خىرويىن چېكىشنى ئۆگىنىپ ئالغان، ئاخىرى ئۇ شۇ پۇللارنىڭ ھەممىسىگە خىرويىن چېكىپ تۈگەتكەن. كېيىن ئايالىنىڭ ئالتۇن زىبۇ - زىننەتلىرى، ئۆيىدىكى رەڭلىك تېلېۋىزور، سىنئالغۇ قاتارلىقلارنىمۇ سېتىپ خىرويىن چەككەن. ئەڭ ئاخىرىدا بوۋىسىدىن مىراس

قالغان بىر دانە كونا گىلەم بىلەن ئايالىنىڭ قولىدىكى تويلۇق ئۈزۈكىنى ساتماقچى بولغاندا، پۈتۈن ئائىلە ئۇنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ تۇرۇۋېلىپ، ئۇنىڭغا يول قويمىغان ۋە ئۇرۇق - تۇغقانلىرى پۇل يىغىش قىلىپ ئۇنى بۇ يەرگە داۋالاتقىلى ئېلىپ كەلگەن...

بۆرىگە ئالدانغان قوزىنىڭ بۆرىگە ئايلىنىشى

ئىگىلىگەن مەلۇماتىمىزدىن قارىغاندا، خىرويىن چەككۈچىلەرنىڭ كۆپ قىسمى خىرويىن ئەتكەسچىلىرىنىڭ مەقسەتلىك قىزىقتۇرۇشى ۋە ئالدىشى بىلەن زەھەرلىك چېكىملىك چېكىش يولىغا كىرىپ قالىدىكەن. كېيىن ئاشۇ جان ئالغۇچى ئەزرائىلغا ئوخشايدىغان خىرويىننى پۇلغا سېتىۋېلىپ چېكىپ، پۇللىرى تۈگىگەندىن كېيىن باشقىلاردىن پۇل قەرز ئېلىپ، خىرويىننى توپ ئېلىپ پارچە سېتىش ئارقىلىق، خىرويىن چەككۈچىدىن خىرويىن ئەتكەسچىسىگە ئايلىنىدىكەن. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ بىر چاغلاردا باشقىلار تەرىپىدىن ئالدىنىپ جىنايەت يولىغا ئېلىپ كىرىلگەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇقلۇق، ئۆزلىرىمۇ باشقىلارنى ئالداپ جىنايەت يولىغا سۆرەپ كىرىدىكەن. ئۈرۈمچى شەھىرىدىكى «xxx شارابخانىسى» نىڭ خوجايىنلىرى- شەرقىي شىماللىق ياش ئاچا-سىڭىللار ئەنە شۇلارنىڭ قاتارىغا كىرىدۇ. ئۇلار كىچىك ۋاقتىدىلا يولدىن ئازغان بولۇپ، نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا خىرويىن چېكىشنىمۇ ئۆگىنىپ قالغان ئىدى. ئۇلار «xxx شارابخانىسى»نى ئۆزلىرىچە «يەرلىك ئالاھىدىلىككە ئىگە قىلىش» ئۈچۈن ھەر قايسى يۇرتلاردىن ئۈرۈمچىگە سەرگەردان بولۇپ چىقىپ قالغان قىزلاردىن يەتتە-سەككىزىنى مۇلازىمەتچىلىككە تاللىۋالغان. بۇ قىزلارنىڭ كىچىكلىرى 16-17 ياشلارغا، چوڭلىرى 27-28 ياشلارغا كىرگەن. ئۇقۇشىمىزچە، ئۇ قىزلارنىڭ ئىچىدە xxx شەھىرىدىن ئۈرۈمچىگە چىقىپ قالغان بىر ئۇيغۇر قىزىمۇ بار ئىكەن. بۇ قىز ئىككى نۆۋەت ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىغا قاتنىشىپ ئۆتەلمىگەن. كېيىن مەلۇم بىر ئىش تۈپەيلىدىن ئائىلىسىدىن رەنجىپ قېلىپ، ئۈرۈمچىگە قاراپ يولغا چىققان. يول ئۈستىدىكى قونالغۇدا دادىسىدەك چوڭ بىر ئادەم تەرىپىدىن ئاياغ-ئاستى قىلىنغان. ئۇ سۆيۈملۈك يۇرتىدىن، ئاتا-ئانىسىدىن ئايرىلغىنىغا پۇشايمان قىلغان. ئۇ ئۈرۈمچىگە كېلىپ ئاپتوبۇستىن چۈشۈپ، شەھەرنىڭ كوچىلىرىدا مەقسەتسىز ئايلىنىپ يۈرگەن چېغىدا، «xxx شارابخانىسى»نىڭ خوجايىنلىرىغا ئۇچراپ قالغان. ئاخىرى ئۇ شارابخانىنىڭ مۇلازىمەتچىسى بولۇپ قالغان.

خوجايىنلار بۇ مۇلازىمەتچى قىزلارنىڭ قورسىقىنى تويغۇزىدىكەن، بىرەر قۇر چىرايلىق كىيىم كەيدۈرۈپ قويىدىكەن، لېكىن ئىش ھەققى بەرمەيدىكەن. مۇلازىمەتچى قىزلار ھاراقكەشلەرگە ئۇلپەت بولىدىكەن. ئۇلار بىلەن تانسا ئوينايدىكەن، بەزىدە خېرىدارلار بىلەن سىرتقا چىقىپ، كېچىنى بىرگە ئۆتكۈزۈپ كېلىدىكەن. بۇنداق ۋاقىتتا خېرىدارلار خوجايىنغا يەنە ئايرىم ھەق تۆلەيدىكەن. كېيىنكى چاغلاردا بۇ مۇلازىمەتچى قىزلار خوجايىنىنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن خېرىدارلارنى ئالداپ يۈرۈپ، ئۇلارغا خىرويىن چەكتۈرىدىغان بولغان. ئۇلار خېرىدارلارغا قانچە كۆپ خىرويىن ساتالىسا، ئۇلارنىڭ خوجايىن بىلەن خېرىدارلار ئوتتۇرىسىدىن تاپىدىغان پايدىسى شۇنچە كۆپ بولىدىكەن. پەقەت شۇ پۇللا ئۇلارنىڭ شەخسىي تاپاۋىتى ھېسابىغا ئۆتىدىكەن. خوجايىنىنىڭ كۈنلۈك تاپاۋىتى بىر نەچچە مىڭ يۈەندىن ئاشىدىكەن. ئىلگىرى بۇ ئاچا-سىڭىل خوجايىنلار ۋە مۇلازىمەتچى قىزلار باشقىلارنىڭ

ئازدۇرۇشقا ۋە زىيانكەشلىك قىلىشقا ئۇچرىغان بولسا، كېيىنكى مەزگىللەردە ئۇلار باشقىلارنى ئازدۇرىدىغان ۋە زىيانكەشلىك قىلىدىغان بولغان. ئۇلار باشقىلارغا قانچىلىك زىيانكەشلىك قىلغان، قانچىلىك جىنايەت ئۆتكۈزگەن بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، بەربىر قانۇنىنىڭ تورىدىن قېچىپ قۇتۇلالمىدى. شارابخانىنىڭ خوجايىنلىرىمۇ، مۇلازىمەتچىلىرىمۇ قانۇنىي جاۋابكارلىققا تارتىلدى. شۇنداق قىلىپ، «××× شارابخانىسى» تاقىۋېتىلدى. بىراق ئۈرۈمچىنىڭ بۇلۇڭ-پۇچقاقلىرىدا شۇنىڭغا ئوخشايدىغان «شارابخانا»لارنى يەنە يوق دەپ كىم ئېيتالايدۇ؟! خەلقىمىزنىڭ ۋۇجۇدىنى چىرىتىدىغان، جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ ساغلاملىقىنى نابۇت قىلىدىغان بۇنداق ئىللەتلەر سەزگۈ ئەزالىرى نورمال، ئىنسانىي تۇيغۇغا ئىگە ۋىجدان ئىگىلىرىنى قاتتىق ئويغا سالماي، ئازابلىماي قالمايدۇ.

گۇمراھلار قىسمىتى

مەن ئېغىر خىياللار ئىلكىدە كېتىۋاتىمەن، ئاشۇ ئەرۋاھلار ماكانىدىكى زىيارىتىمنى ئاخىرلاشتۇرۇپ كېتىۋاتىمەن. ئەمما خىروئىن خۇمارى تۇتقان چاغدا ئازابلىنىپ تولغىنىۋاتقان تىرىك ئەرۋاھلارنىڭ نالە-پەريادلىرى قۇلىقىم تۈۋىدە ياڭرىماقتا:

ئەنە، بىر چاغلاردا نەچچە مىليون يۈەننىڭ خوجايىنى بولغان چىرايلىق بىر چوكان ھازىر خىروئىننىڭ ئىس-تۈتەكلىرى ئارىسىدا ئەس-ھوشىدىن ئايرىلغان. ئەنە، ئۇنىڭ پەرزەنتلىرى ئاچلىقتىن كوچىلاردا تىلەمچىلىك قىلىپ يۈرمەكتە، زېمىستان قىش كۈنلىرىدە ماگىزىنلارنىڭ پەلەمپەيلىرىدە ئۇخلاپ قېلىپ، توڭلاپ ئۆلۈپ قېلىش خەۋپىگە دۇچ كەلمەكتە.

لېكىن ئانىچۇ، ئۇ ھېسسىياتسىز كۆزلىرىنى پارقىراتقىنىچە قاراپ تۇرماقتا. كۆرۈپ تۇرۇپتىمىزكى، خىروئىندىن ئىبارەت بۇ غەلىتە ھەم قورقۇنچلۇق نەرسە بىر ئانىنى — گۈزەل بىر ئايالنى مۇزدەك قەبرە تېشىغا ئايلاندۇرۇپ قويغان. قەبرە تېشىغا: بۇ ئايالنىڭ روھى تېنىدىن بۇرۇن بۇ ئالەم بىلەن ۋىدالاشتى، دەپ يېزىلغان.

مانا، پۈتۈن مال-مۈلكىدىن ئايرىلىپ خانىۋەيران بولغان، بەدىنى خىروئىن تۈپەيلىدىن نابۇت بولۇپ ئۆلۈمىنى كۈتۈپ ياتقان بىر تىرىك مۇردىنىڭ ساراڭنىڭ جۆيلىشىگىمۇ، جىنايەتچىنىڭ ئىقرارىغىمۇ ئوخشاپ كېتىدىغان مۇڭلۇق سۆزلىرى قۇلىقىم تۈۋىدە ئاڭلانغاندەك بولدى:

... يېشىم چوڭىيىپ، جېنىمنى جان ئەتكىدەك بولغان ۋاقتىمدىن باشلاپ ئۇششاق تىجارەت بىلەن شۇغۇللاندىم. شۇنداق قىلىپ چوڭ سودىگەر بولۇپ كەتتىم. پۇللىرىم كۈندىن كۈنگە كۆپەيدى. كېيىن شۇ پۇللىرىمنىڭ ئازراق بىر قىسمىغا پىكاپ سېتىۋالدىم. ھەر كۈنى دېڭىزدەك ماشىنامغا دوستلىرىم بىلەن چىرايلىق قىزلارنى ئولتۇرغۇزۇپ، شەھەرنىڭ كوچىلىرىدا غۇيۇلداپ چاپتىم. ھاياتلىق دېگەن مۇشۇ، دەپ بولۇشىغا ئوينىدىم. بىر چاغلاردا ئازراقلا پۇل ئۈچۈن زار - زار قاقشىغان ۋاقىتلىرىمنى ئەسلىسەم، جېنىم ئىچىمگە سىغماي قالاتتى. دېمىسىمۇ پۇلۇم بولغاندىن كېيىن ئەڭ كۆڭۈللۈك يەرلەردە ئوينىيالايتتىم. ئەڭ چىرايلىق قىزلارنى قولغا كەلتۈرەلەيتتىم. لېكىن ئادەم دېگەننىڭ زادىلا بىر نەرسىگە قانائەت قىلغۇسى كەلمەيدىكەن. مەن شۇنچە ئويناپ كۈلسەممۇ، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئاستا - ئاستا ئۆزۈمدە يەنە نېمىنىڭدۇر كەملىك قىلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىشقا باشلىدىم.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە مېنىڭ ئەڭ يېقىن ئاغىنەم ماڭا خىروئىن چەكتۈرۈپ قويدى. مانا شۇ چاغدا چۆلدەرەپ قالغان روھىمدا بىر خىل خامۇش لەززەت پەيدا بولدى. كۆڭۈل ئېچىشلىرىمغا يېڭى مەزمۇن قوشۇلدى. بەزىدە كۆزۈمگە ئىسسىق كۆرۈنۈپ قالغان قىزلار نازلىنىپ

ماڭا قارىغىلى ئۇنىمىسا، ئۇنداق قىزلارنىڭ كېلىمىدىن ئەپلەپ تۇرۇپ تىرناقتەك ئاقنى ئۆتـ-
كۈزۈۋەتسەم، ئۇلار ئىككى كۈنگە قالماي ئاققا خۇمار بولۇپ قالاتتى - دە، ئايغىمغايىقىلىپ:
«ئاكا، خالىغىنىڭىزنى قىل، پەقەت مېنى مۇشۇ ئازابتىن قۇتقۇلدۇرساڭلا بولىدى...» دەپ
يىغلايتتى. شۇنىڭ بىلەن بىر چېكىم ئاق ئۈچۈن ئۇلارنى يالىڭاچلاپ، ئانىدىن تۇغما ھالەتكە
كەلتۈرۈپ خالىغىنىمنى قىلاتتىم. شۇنداق چاغلاردا ئۇلارنىڭ بىر ۋاقىتلاردىكى ھاكاۋۇرلۇقى،
كىتابلاردىن ئۆگىنىۋالغان ئەدەب - ئەخلاق، شەرمى-ھايا توغرىسىدىكى ۋاتىلداشلىرى
بىر چېكىم ئاقنىڭ ئاستىدا يانچىلىپ، يەر بىلەن يەكسان بولاتتى. كۈنلەر ئۆتكەنسېرى
«بىر قېتىم چەكتۈرۈپ ئازابتىن قۇتقۇلدۇرۇپ قوي» دەپ ئارقامغا كىرىۋالىدىغان قىزلار
كۆپىيىشكە باشلىدى. بۇ چاغدا مېنىڭ خروينغا بولغان ھەۋىسىم قىزلارغا بولغان ھەۋىسـ-
نىڭ ئورنىنى پۈتۈنلەي ئىگىلىگەن ئىدى. شۇڭا مەن ئۇلار بىلەن خالىغانچە ئىچ پۇشۇقۇمنى
چىقىرىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇلارغا ھۆججەت يازدۇرۇۋېلىپ، قەرز ھېسابىغا چەكتۈرۈپ
قويىدىغان بولدۇم. ئۇلارنىڭ ھەر بىرى ئاز دېگەندە ماڭا 6-7 مىڭ يۈەنگە قەرزدار، ئۇنداق
پەردىزاتتەك ئۇماق قىزلارغا بىكارغا چەكتۈرۈپ قويساممۇ بولىۋېرەتتى. بىراق مەن
كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۆزۈمنىڭ چېكىدىغىنىمنى تۈگەپ قالسا، يامان كۈنگە قېلىشىم مۇمكىنلىكىنى
ئويلىدىم. خۇمارى تۇتقان كىشى بىر چېكىم ئاقنى مىڭ يۈەنگە ئېلىشقىمۇ رازى بولىدۇ. شۇڭا
مەن كېيىنكى كۈنلەرنى نەزەردە تۇتۇپ، شۇ ئۇسۇلنى قوللىنىشقا مەجبۇر بولدۇم. ئۇلار
ھۆججەتكە «×× ئاكامدىن ×× يۈەن قەرز ئالدىم» دەپلا يازىدۇ. ئۇلار قانچە ياشلاردىكى،
نېمە ئىش قىلىدىغان قىزلار دېدىڭىزما؟ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا 15—16 ياشلاردىكى ئوتتۇرا مەكتەپ
ئوقۇغۇچىلىرىمۇ، ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىمۇ، مەكتەپ پۈتتۈرۈپ ئىش كۈتۈپ تۇرغان
ياشلارمۇ بار. ئۇلارنىڭ پۇلى يوق، بىراق چىرايلىق كىيىنىشكە، تانسا - تاماشىلارغا ئوتتەك
قىزىقىدۇ. مۇشۇ سەۋەبتىن ئۇلارنىڭ كۆڭۈللىرى يېرىم. ئۇلارغا دەسلەپتە ئازراق چەكتۈرۈپ
قويساق، ئۇلار ھەممە خاپىچىلىقلىرىنى ئۇنتۇپ، ئۆزلىرى تېزلا قويىنىمىزغا ئاتىلىدۇ. بۇ
نەرسىنى تۇنجى قېتىم چەككەندە ئادەمنىڭ ۋۇجۇدىدا ئاجايىپ لەززەتلىك سېزىم پەيدا
بولىدۇ. بىر - ئىككى قېتىم چېكىپ خۇمار بولغاندىن كېيىن، ئۇنداق لەززەت مەۋجۇت
بولمايدۇ. شۇڭا ھېلىقىدەك قىزلار پەقەت ۋۇجۇدىدىكى ئازابلىق سېزىملاردىن قۇتۇلۇش
ئۈچۈنلا ئالدىمىزغا كېلىپ يېلىنىدۇ. بىز دېگىنىڭىز كىملەر دېدىڭىزما؟ كىم بولماقچى
دەيسىز، ماڭا ئوخشاش پۇلنى كۆپ تېپىپ، نېمىگە ئىشلىتىشنى بىلمەي يۈرگەنلەر بولامدۇ.
«پۇلۇڭ بولسا چاڭگالدا شورپا» دېگەن سۆز بىكارغا ئېيتىلمىغان - دە، پۇل بولسا، ھەممە
ئىشلارنى قىلغىلى بولىدىكەن.

ئويلاپ باقسام، خروين دېگەنمۇ ئاجايىپ نەرسىكەن، ئەگەر بىرەر ئادەمگە قەست
قىلماقچى، ياكى رەقىبىڭدىن ئۆچ ئالماقچى بولساڭ، ئۇنىڭغا بىر ئاماللارنى قىلىپ خروين
چەكتۈرۈپ، ئۇنى خروينغا خۇمار قىلىپ قويساڭلا كۇپايە قىلىدىكەن. چۈنكى خروينغا
خۇمار بولغان ئادەمدە بولىدىغان ئازابنى ھېچقانداق تىل بىلەن ئىپادىلەش مۇمكىن ئەمەس.
دوزاخنىڭ ئازابىمۇ خروينىڭ خۇمارى تۇتقان چاغدىكى ئازابقا يەتمەس، دەپ ئويلايمەن.
مەن خروينىڭ ئازابىنى بەك تولا تارتتىم. ئىقتىسادىم ۋەيران بولدى. تەن - سالامەتلىكىمۇ
نابۇت بولدى...

ئۇنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرى ئاغزىدىلا قالدى. ئۇ بىردىنلا كىرپىدەك تۈگۈلۈپ قالدى.
خۇددى تولغاپ كېتىۋاتقاندەك تىترەشكە، ئاغزى - بۇرنىدىن شالگى ئېقىشقا، يەردە دومىلاپ،

ئۆز ئىنىڭ بىلىكىنى چىشلەپ غاجىلاشقا باشلىدى. ئۇنىڭ خىرويىن خۇمارى تۇتتىمىكىن ياكى ئۆمرى ئاخىرلىشىپ جان تالىشىۋاتامدىكىن؟ ...

ئەنە، ئاۋۇ يىگىت كېسەل ئازابىدا تولغىنىۋاتقان ئانىسىنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىشنىڭ ئورنىغا ئۇنىڭ قولىدىكى ئاخىرقى ئالتۇن ئۈزۈكىنى سۇغۇرۇۋېلىپ، خىرويىن چەككىلى كېتىۋاتماقتا. ئەنە ئۇ ئەس-ھوشىنى يوقاتقان ھالدا خىرويىننىڭ ئىسلىرىنى شوراۋاتقان چاغدا، ئۆزى ئۈچۈن بىر ئۆمۈر جاپا تارتقان ئانىسىنىڭ جان ئۈزگەنلىك خەۋىرىنى ئاڭلاپ، پەرۋاسىز ھالدا قاراپ تۇرماقتا.

دوستۇم، سىز ئاۋۇ ئەسكى تامغا دۈمبىسىنى يۆلەپ ئولتۇرغان، ئۇدۇل چىشلىرى ياي شەكلىدە ئۆپراپ كەتكەن (دوختۇرنىڭ ئېيتىشىچە، خىرويىننىڭ ئىسى چىشنى ئېرىتىپ تاشلايدىكەن)، شاپتۇل قېقىدەك قورۇلغان، ئەينەك پارچىسىدەك پىلدىرلاپ تۇرغان نۇرسىز كۆزلىرىنى چاپاق باسقان، ئىسكىلىتتەك گەۋدىسى بىر يانغا قىيسىيىپ قالغان ئادەمنى كۆردىڭىزمۇ؟ مەن ئۇنى بىلىدىغان كىشىلەردىن ئۇنىڭ ھاياتىدىكى كەچۈرمىشلىرىنى ئاڭلاپ قالدىم.

ئۇ كىچىكىدە نەشە خۇمار دادىسى بىلەن بوۋىسىنىڭ يوغان چىلىمىنىڭ ئىس - تۈتەكلىرى ئارىسىدا چوڭ بولغان ئىكەن. ئەشۇ ئىسنىڭ مەستخۇش ھىدىنى پۇراپ ئۆسۈپ يېتىلىپتۇ. كېيىن ئۇمۇ دادىسىدىن ئەپيۇن، نەشە چېكىشنى ئۆگىنىۋاپتۇ. ئەقلى يېتىلگەندىن كېيىن ئامىتى ئوڭدىن كېلىپ سودىگەرچىلىك قىلىپ يۈرۈپ ناھايىتى كۆپ پۇل تېپىپتۇ. بىراق، ئۇ ئەشۇ خىرويىندىن ئىبارەت جان ئالغۇچى ئەزرائىلنىڭ چاڭگىلىغا كىرىپ قالغان كۈندىن باشلاپ، ئىنسانىي تەپەككۇرىدىنمۇ، مال - دۇنياسىدىنمۇ، سالامەتلىكىدىنمۇ ئاستا - ئاستا ئايرىلىشقا باشلاپتۇ. ئالىي دەرىجىلىك رېستورانلاردىكى لەرزان مۇزىكىلارمۇ، ئېسىل ئىچىملىكلەرمۇ ۋە كۈنىگە ئالمىشىپ ئۇنىڭ قوينىدا ياتىدىغان گۈزەل قىزلارمۇ ئۇنىڭ ئوقتەك تېز ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ياشلىقىنى ساقلاپ قالالماپتۇ. ئېھتىمال ئۇ باغلام - باغلام پۇللارنى بۇزۇپ - چېچىپ خەجلىگەن، قانچىلىغان قىزلارنىڭ ئىپپەت - نومۇسىنى بۇزۇپ ئۇلارنى خانىۋەيران قىلغان چاغلىرىدا ئۆزىنىڭ ھازىرقىدەك ھالغا چۈشۈپ قالىدىغانلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپمۇ باقمىغان بولغىدى.

مەن كېتىۋاتىمەن. خىيالغا چۆمگەن ھالدا كېتىۋاتىمەن. خىرويىن خۇمارى تۇتقاندا چېكەلمەي ئازابلىنىۋاتقان ئەرۋاھلارغا بىر تەرەپتىن ئېچىنىپ، بىر تەرەپتىن نەپرەتلىنىپ كېتىۋاتىمەن.

مەن بىر نەچچە كۈندىن كېيىن ھېلىقى خىلۋەت كوچىغا يەنە كەلدىم. ھېلىقى تىرىك مۇردا يەنىلا ئاشۇ كونا تامنىڭ تۈۋىدە ئۆلۈك بىلەن تىرىكنىڭ ئارىلىقىدا باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرماقتا. ئۇ يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ماشىنىلارنىڭ چاقى ئاستىدىن توزۇغان چاڭ - توزانلارغىمۇ، ئۈستى بېشىغا تاسادىپىي تۆكۈلۈپ كېتىۋاتقان يۇندىلارغىمۇ پەرۋا قىلماي ئولتۇرماقتا. توۋا، ئۇ نېمىنى كۈتىدىغاندۇ؟ قانۇننىڭ جازاسىنىمۇ ياكى پۈتۈن جەمئىيەتنىڭ غەزەپ - نەپرىتىگە كېلىپ، ئۆزىگە ئوخشاش خەلق ئارىسىغا جىنايەت ئۇرۇقىنى چاچقۇچىنى غەزەپ يالقۇنىدا كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىۋېتىشىنى كۈتەمدىغاندۇ؟ ياكى ئۆلگەندىن

كېيىن ئۆز جەسىتىنىڭ خەرويىنغا خام ئەشيا قىلىنىشىنى كۈتەمدىغاندۇ؟

قەدىرلىك ئوقۇرمەن، ئەمدى مەن سىزگە بىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىنىڭ ياش بىر ئۇيغۇر ناخشىچىسىغا يازغان خېتىنى ئوقۇپ بېرەي:

«سالام × × ×، ياخشىمۇسىز!

مېنىڭ بۇ خېتىمنى ئوقۇۋاتقان ۋاقتىڭىزدا ئېھتىمال تولىمۇ ھەيران قېلىۋاتقانسىز. بىراق قانداقتۇر بىر كۈچ مېنى سىزگە خەت يېزىشقا قىستىدى. مەن ئىنتايىن ئازابلانغان ۋە تەشۋىشلەنگەن ھالدا سىزگە بۇ خەتنى يېزىۋاتىمەن. سىزنىڭ خېتىمگە قانداق ئىنكاس قايتۇرۇشىڭىز مەن ئۈچۈن ئەھمىيەتسىز.

مېنىڭ ئىسىم-شەرىپىمنى بىلمىسىڭىزمۇ بولار، مېنى بىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى دەپلا چۈشىنىپ قالسىڭىز بولىدۇ.

گەپنىڭ راستىنى ئېيتسام، مەن سىزگە ۋە سىزگە ئوخشاپ قالغانلارغا بەكمۇ ئېچىنىمەن. نېمىشقا؟ بۇنىڭ سەۋەبى ناھايىتى ئاددىي: سىز خەرويىننىڭ قويۇق ئىس - تۈتەكلىرى ئىچىدە ئۆزلۈكىڭىزدىن يوقاپ كېتىۋاتىسىز، ۋەيران بولۇۋاتىسىز. بۇنىڭغا كىممۇ ئېچىنمىسۇن؟! سىزنىڭ ئۈنئالغۇ لېنتىلىرىدىن ئۆزلۈكسىز ياڭراپ تۇرىدىغان ناخشىلىرىڭىز ھازىر ھېچكىمنى بۇرۇنقىدەك جەلپ قىلالمايدىغان، ھۆرمەتلىك نامىڭىزمۇ ئانچە يادلانمايدىغان بولۇپ قالدى. بۇنى كىمدىن كۆرىسىز؟ ئادەملەردىنمۇ؟ ياق! بۇنىڭ بىردىنبىر سەۋەبچىسى ئۆزىڭىز. سىزنىڭ قانداقلارچە مۇشۇنداق بىمەنە، تۈتۈرۇقسىز تۇرمۇش يولىغا كىرىپ قالغىنىڭىزنى زادىلا چۈشىنەلمىدىم. ئېھتىمال، بۇنى ئۆزىڭىزمۇ تازا ئېنىق چۈشىنىپ كېتەلمىسىڭىز كېرەك.

سىز كىشىلەر تەرىپىدىن قىزغىن ئالقىشقا ئېرىشكەن سازەندە ئىدىڭىز، ناخشاچولپىنى ئىدىڭىز. ناخشىڭىزنى ئاڭلىغان ھەر قانداق ئادەمنىڭ سىزنى بىر كۆرگۈسى كېلەتتى. بىراق ھازىر سىز كىشىلەر يىرگىنىدىغان شەخسكە ئايلىنىپ قالدىڭىز. مۇشۇ كۈنلەردە كۆڭلىڭىزدە ئازراق بولسىمۇ خىجىللىق، ئۆكۈنۈش تۇيغۇسى پەيدا بولىدىمۇ؟ سىز يەنە كۆكرىكىڭىزنى كېرىپ، ئىلگىرى سىزنى ھۆرمەتلىگەن كىشىلەرنىڭ ئالدىدىن ئۆتەلەمسىز؟ ئۇلارغا مەردانىلىق بىلەن قارىيالامسىز؟

ئاركېنتىنالىق بىر پۇتبول چولپىنىنىڭ ئېچىنىشلىق تراگېدىيىسىنى ئاڭلىغان بولسىڭىز كېرەك. بۇ چولپاننىڭ ئىسمى ماردونا. ئۇ كۆپ قېتىملىق دۇنيا پۇتبول مۇسابىقىسىدە كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان مۆجىزىلەرنى ياراتقان. شۇ سەۋەبلىك ئۇ دۇنيادىكى ئەڭ داڭلىق شەخسكە ئايلانغان ئىدى. ھازىرچۇ؟ ھازىر ئۇ ئاركېنتىنا خەلقىلا ئەمەس، پۈتكۈل لاتىن ئامېرىكىسى خەلقى نەپرەتلىنىدىغان شەخسكە ئايلىنىپ قالدى. بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلەمسىز؟ سەۋەبى بىرلا. ئۇمۇ خۇددى سىزگە ئوخشاش خەرويىن چەككۈچى.

مەن بىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى. بۇنى مەن باشتىلا ئەسكەرتىپ ئۆتكەن. مەن سىزگە خەت يېزىۋاتقان مۇشۇ مىنۇتتا يىغلىۋېتىشكە ئازلا قالدىم. بىزنىڭ روھىمىز شۇنچە گاداي، قەلبىمىز شۇنچە قۇرۇقمىدۇ؟ مېڭىمىز مىللەتنى، ئانا ۋەتەننىڭ كەلگۈسىنى ئويلاش

ئىقتىدارىنى يوقاتقانمىدۇ؟ سىز ئەسلىدە ئۆز ناخشىڭىز ئارقىلىق كىشىلەرگە روھىي ئوزۇق بەرگۈچى ئىدىڭىز، لېكىن سىزنىڭ ھازىر قىلىۋاتقىنىڭىز زادى نېمە؟ سىز بېشىڭىزنى كۆتۈرۈپ ئالدى - كەينىڭىزگە قاراپ بېقىڭ. ئازراق باش قاتۇرۇپ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىڭىزنى ئويلاپ بېقىڭ. بەلكىم شۇ چاغدا كۆز قارىچۇقىڭىزدىكى كىرلەرنى يۇيۇۋېتىپ، قەلبىڭىزنى تازىلارسىز...

سىزگە ناتونۇش بىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن».

ئوقۇرمەن، سىز بۇ خەتتىن نېمىلەرنى ھېس قىلدىڭىز؟بۇ خەتتىكى سەممىي سۆزلەر پۈتۈن جەمئىيەتنىڭ يۈرەك ساداسى ئەمەسمۇ؟!

خاتىمە

ئەدەبىي ئاخباراتىمنىڭ ئەڭ ئاخىرقى جۈملىلىرىنى يېزىۋاتقان ۋاقتىمدا يۈرىكىمنى قايغۇ - ھەسرەت چىرماپ ئۆتكەندەك بولدى. ھەممە نەرسە كۆز ئالدىمىزدا تۇرۇپتۇ. بۇ نەرسىلەر مۇۋەپپەقىيەت ۋە مەغلۇبىيەت، ياخشىلىق ۋە يامانلىق بىلەن شۇنچە زىچ باغلىنىپ كەتكەن. ياخشىلىق ھەممە ئادەمنىڭ يۈرەك تارىنى چېكەلەيدۇ. ھەممىلا ئادەمنى مېھرى - مۇھەببەتكە ئۈندەيدۇ. چۈنكى دۇنيا ئەسلىدىنلا مۇھەببەتكە تولغان. لېكىن يامانلىقچۇ؟ ئۇمۇ قاپقارا قاناتلىرىنى كېرىپ ئەتراپىمىزدىلا ئەگىپ يۈرىدۇ. مەن مانا مۇشۇ يامانلىق ئۈستىدە قەلەم تەۋرەتتىم. مەن بۇ ئارقىلىق بارلىق يامانلىقلارنى ياخشىلىققا ئۆزگەرتىشكە ئىرادە باغلىغىنىممۇ يوق. بۇ ئىش مېنىڭ قولۇمدىن كېلىشى مۇمكىن ئەمەس، ئەلبەتتە. مەن پەقەت خىرويىنىڭ ئىس - تۈتەكلىرى ئىچىدە گاڭگىراپ قالغان خامۇش كۆزلەرنى كۆرگىنىم ئۈچۈن، ئائىلىسى خانىۋەيران بولغان ئانا ۋە بالىلارنىڭ ئېچىنىشلىق نالىلىرى يۈرىكىمنى لەرزىگە كەلتۈرگىنى ئۈچۈن، ئەڭ مۇھىمى ئەپيۇن ئۇرۇشى مەزگىلىدىكى ۋەتەننىڭ نومۇسلۇق ياشلىرى، خەلقنىڭ ئېچىنىشلىق ئاھۇزارلىرى، ياپونغا قارشى ئۇرۇش مەزگىلىدىكى تاجاۋۇز- چىلارنىڭ تۆمۈر ئاياغلىرى كۆز ئالدىمدا قايتا نامايان بولغىنى ئۈچۈن، يېڭى جۇڭگو قۇرۇلغان ئاشۇ دەسلەپكى يىللاردا دۆلىتىمىزدە ئېلىپ بېرىلغان زەھەرلىك چېكىملىكنى چەكلەش كۈرىشىنىڭ ئۇتۇقلىرى قەلبىمنى ھاياجانغا سېلىپ، ۋۇجۇدۇمغا ئۈمىد ئىلھاملىرى بېغىشلىغىنى ئۈچۈن... ئىختىيارسىز قولۇمغا قەلەم ئالدىم. يازغانلىرىمدا ئىس - تۈتەك ئىچىدە گاڭگىراپ يۈرگەن ئادەملەرگە بولغان ئېچىنىشىم، كەلگۈسىگە بولغان ئەندىشەم ۋە بۇ مۇقەددەس زېمىندىن كۈتىدىغان ئۈمىدىم بار.

چۆچەكلەر ھەمىشە «بۇرۇنقى زاماندا...» دەپ باشلىنىدۇ. لېكىن مېنىڭ بۇ يازغانلىرىم ھەرگىز چۆچەك ئەمەس...

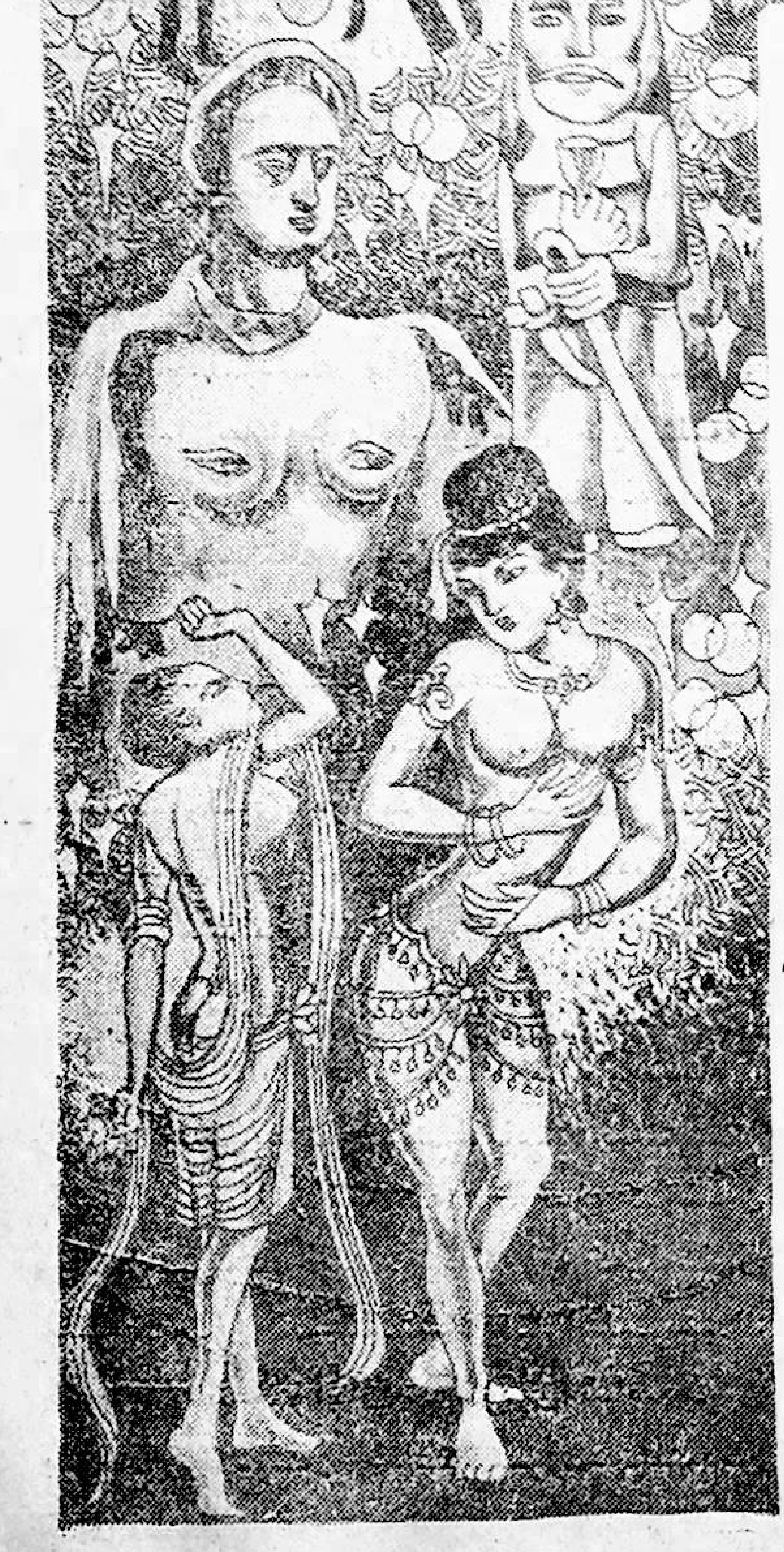

ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن

1. مۇقەددىمە

شىنجاڭ تاشكېمىر سەنئىتى پۈتكۈل بۇددا سەنئىتى تارىخىدا، بولۇپمۇ پۈتكۈل رەڭدار تام رەسىملىرى (پاننورىما) تارىخىدا ئالاھىدە ئورۇن تۇتقان. ئۇ، ئىنسانىيەتنىڭ تەسۋىرىي سەنئەت تارىخىدىكى ئۆزىگە خاس ئورىگىناللىق، ئۆزىگە خاس ئۇسلۇب، ئۆزىگە خاس سىستېما ھاسىل قىلغان بەدىئىي مۆجىزە.

شىنجاڭ تاشكېمىر سەنئىتى تام رەسىملىرىنى ئاساسىي گەۋدە قىلغان، بىناكارلىق سەنئىتى، ھەيكەلتىراشلىق سەنئىتى،

رەسساملىق سەنئىتى، خەتتاتلىق سەنئىتى، مۇھىت سەنئىتى قاتارلىق سەنئەت تۈرلىرىنى بىرلەشتۈرگەن مۇرەككەپ قۇرۇلما ۋە مۇجەسسەم گەۋدە بولۇپ، ئۇ گۈللەنگەن زامانلاردا كۆلىمى چوڭ، ۋاقتى ئۇزۇن، تۈرى كۆپ خىل، بەدىئىي قىممىتى ئۈستۈن، تەسىرى ۋە داڭقى زور بۇددا سەنئەت قەسىرىسى ئىدى. بۇلارنىڭ ئىچىدە، كۈسەن تاشكېمىرلىرى ئۆز ئالدىغا سىستېما ھاسىل قىلغان سەنئەت گۆھىرى سۈپىتىدە شىنجاڭ تاشكېمىر تۈركۈملىرى ئىچىدە نەمۇنىلىك ئورۇن تۇتقان ئىدى. مىلادىيىلەردىن بېرى ئىستىخىيىلىك تەبىئىي ئۆزگىرىشلەر، دىنىي ئېتىقاد ۋە مىللىي مەدەنىيەت جەھەتتىكى ئۆزگىرىشلەر، ئىجتىمائىي بۇزغۇنچىلىقلار، ئەڭ ئاخىرىدا چەت ئەل قېدىرغۇچىلىرىنىڭ بۇلاپ كېتىشى تۈپەيلى، بۇ ئېسىل سەنئەت پاۋلىئونلىرى خارابىلىققا ئايلانغان بولسىمۇ، ئۇنىڭغا مەنسۇپ ئېسىل سەنئەت بۇيۇملىرى كىشىنى مەڭگۈ ئۆزىگە مەھلىيا قىلىدۇ، ئۇنىڭدا ئىپادىلەنگەن ئىستېتىك قىممەت مەڭگۈ كىشى قەلبىنى ھاياجانغا سالىدۇ. بۇ، كۈسەن سەنئەتكارلىرى، بولۇپمۇ كۈسەن رەسساملىرىدىكى ئىستېتىك ئاڭنىڭ ماددىيلاشقان گەۋدىلىنىشىدىن ئىبارەت.

دەر ھەقىقەت، يىپەك يولىنىڭ ئوتتۇرا بەلبېغىغا جايلاشقان كۈسەننىڭ رەسساملىرى بىر پۈتۈن رەسساملىق ئىستېتىكا كىتابى قالدۇرۇپ كەتتى. ئۇ، كۈسەن رەسساملىرىنىڭ بىر گەۋدىگە مەركەزلەشكەن بىر پۈتۈن ئىستېتىك قاراشلىرىنىڭ ئوبرازلاشتۇرۇلغان تەسۋىرى ئابىدىسى بولغان كۈسەن تاشكېمىر سەنئىتىدىن ئىبارەتتۇر.

2. بەشنى گەۋدىلەندۈرۈش

شىنجاڭ تاشكېمىر سەنئىتى ئومۇمەن قەدىمكى غەربىي دىيار تەسۋىرى سەنئىتى ئەنئەنىلىرى راۋاجى ئۈستىگە چۆكمە ھاسىل قىلغان، ھىندىستان بۇددا سەنئىتى تەسىرىدە شەكىللەنگەن، كېيىنچە ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك، چاۋشيەن، ياپونىيە قاتارلىق جايلارغا تەسىر كۆرسەتكەن ۋە بۇ جايلاردا داۋاملىق راۋاجلانغان بۇددا سەنئىتىنىڭ ئەكس تەسىرىدە ئۆز ھۆسنىنى تېخىمۇ جۇلالاندۇرۇپ، يەنە ھىندىستان بۇددا سەنئىتىنىڭ كېيىنكى باسقۇچىغا ئەكس تەسىر كۆرسەتكەن بىر خىل دىنىي سەنئەتتىن ئىبارەت.

شىنجاڭ تاشكېمىر سەنئىتى خۇسۇسەن ھەيكەلتىراشلىق بىلەن تام رەسىملىرى مۇناسىۋىتىدە تام رەسىملىرىنى گەۋدىلەندۈرگەن، دىنىي سەنئەتتىكى دىن بىلەن سەنئەت مۇناسىۋىتىدە سەنئەتنى گەۋدىلەندۈرگەن، تەقلىدىي ئەكس ئېتتىش بىلەن بەدىئىي ئىپادىلەش مۇناسىۋىتىدە بەدىئىي ئىپادىلەشنى گەۋدىلەندۈرگەن، تەسۋىرى سەنئەت ئوبرازلىرى نىسبىتىدە ئادەم ئوبرازى ۋە بەدەن سەنئىتىنى گەۋدىلەندۈرگەن، چەتنىڭ ئېتنىك ئۇسلۇبىغا نىسبەتەن مەھەللىي ئۇسلۇبىنى گەۋدىلەندۈرگەن. بۇ بەشنى گەۋدىلەندۈرۈش كۈسەن (جۈملىدىن پۈتۈن غەربىي دىيار) رەسساملىرىنىڭ ئۆز زامانىسىدا يۈكسەك مەدەنىيەت ئېڭى ۋە ئىستېتىك ئاڭغا ئىگە، تەپەككۇر قىلىشنى تەقلىد قىلىشتىن ئەلا بىلگەن سەنئەت ئىجادچىلىرى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. مېنىڭچە، شەرتلىك مەنىدە بۇ «بەش گەۋدىلەندۈرۈش»نى كۈسەن رەسساملىرىنىڭ ئورتاق ئىستېتىك پرىنسىپى دېيىش

مۇمكىن. تېخىمۇ ئىلگىرىلەپ ئېيتقاندا، بۇ «بەش گەۋدىلەندۈرۈش» يىپەك يولى ئوتتۇرا بەلبېغىدا پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان غەربىي دىيار سەنئەت - مەدەنىيەت خادىملىرىنىڭ ئەينى زاماندىكى كۆپ مەنبەلىك، كۆپ قىرلىق، سىنكرىتىك مەدەنىيەتكە قارىتا قوللانغان ئۆز - ئۆزىگە ئىگە تۈپ قارىشىنىڭ دىنىي سەنئەتتىكى ئىپادىلىنىشى بولۇشى مۇمكىن. فرانسىيە رەسسامى كوربېت توغرا ئېيتقاندۇ: «گۈزەللىكنىڭ قانداق ئىپادىلەنگەنلىكى سەنئەتكار ئېرىشكەن تەپەككۇر ئىقتىدارى بىلەن توغرا تاناسىپتۇر». بىز بۇ سۆزنى چارلى بائودېلائېرنىڭ: «دۇنيا بىر پارچە لۇغەتتۇر. تەسەۋۋۇر كۈچى ئاجىز كىشىلەر پەقەت لۇغەتتىن كۆچۈرۈش بىلەنلا مەشغۇل بولۇشىدۇ» دېگەن سۆزى بىلەن قايتا قەيت قىلساق، كۇسەن رەسساملىرىنىڭ ھەقىقەتەن دەۋر تەلپۈنۈشلىرىنى ئىگىلىگەن، تەپەككۇر ئىقتىدارىدا يۈكسەك كامالەت ساھىبى بولۇشقانلىقىنى تېخىمۇ روشەن ھېس قىلىمىز.

3. رەسساملىقنى گەۋدىلەندۈرۈش

كۇسەن رەسساملىرى ھەيكەلتىراشلىق سەنئىتى بىلەن تام رەسىملىرى مۇناسىۋىتىدە تام رەسىملىرى رەسساملىق سەنئىتىنى گەۋدىلەندۈرگەن. بىز ھىندىستاندا ئاپىرىدە بولغان بۇددىزم تاشكېمىر سەنئىتى مەنبە ۋە ئېقىملىرىغا نەزەر سالساق، مەيلى قەندىھار ئارقىلىق غەربىي دىيار - ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك - چاۋشيەن - ياپونىيەگە تارقالغان بۇددا دىنىي سەنئەت قەسىرلىرى بولسۇن، مەيلى سىرىلانكا - تايلاند - ھىندونېزىيە - ھىندىچىنىغا تارقالغان بۇددا دىنىي سەنئىتى قەسىرلىرى بولسۇن، ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىدىن غەربىي دىيار (جۈملىدىن دۇڭخۇاڭ) بۇددا دىنىي سەنئەت قەسىرلىرى بولغان تاشكېمىرلەردەك تام رەسساملىقىنى گەۋدىلەندۈرۈشتە مىسلىسىز، بىقىياس مۆجىزە ياراتقان ئىككىنچى ئۆلكىنى تېپىش قىيىن. يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان جايلاردىكى بۇددا ئىبادەتگاھلىرى بىلەن بۇددا ئىستىقامەتگاھلىرىدا ھەشەمەتلىك بۇددىھا ۋە بۇتساتۋا ئىكونلىرى (بۇت ھەيكەللىرى) گەۋدىلەندۈرۈلگەن بولۇپ، تام رەسىملىرى گەۋدىلەندۈرۈلمىگەن، ھەتتا سىزىلمىغان. ئېيتىش كېرەككى، ئۇمۇمەن ئايرىتام، پەنجىكەنت، بەرەھشاھ، ئەپراسىياپ، دەندان ئۆيلۈك، كونانىيە، ئۇچما راۋان، دۇلدۇل ئوقۇر، سۇ بېشى، سىمسىم، قىزىل، قۇمتۇرا، شورچۇق - شىكشىن، روران (كروران)، مىران، تۇيۇق، سىڭگىم، يارغول، ئىدىقۇت (قوچۇ)، بېزەكلىك قاتارلىق جايلارغا جايلاشقان قەسىر، ئېھرام، مۇنار، تاشكېمىر ئىستىقامەتگاھلىرىنىڭ تاملىرى، خۇسۇسەن كۇسەن، شورچۇق، قوچۇ تاشكېمىرلىرىنىڭ تام - تورۇسلىرى يىپەك يولىدا تەڭداشسىز تام رەسىملىرىنىڭ ئۇلۇغ پاۋىلىئون تىزىمىسىغا ئايلانغان. تام رەسىمچىلىكى ئىلاھىي ھەيكەللەر بىنا قىلىشقا قارىغاندا، غەربىي دىيار رەسساملىرىغا تەسۋىرى سەنئەت ئىجادىيىتىدە بىقىياس زور مۇمكىنلىك يارىتىپ بەرگەن.

كۇسەن رەسساملىرى ئۆز ئىجادىيىتىگە پلانىمېترىيىلىك بوشلۇق ھاسىل قىلىش ئۈچۈن، بۇددا ئىبادەتخانىلىرى ۋە بۇددا ئىستىقامەتگاھلىرى بىناكارلىق سەنئىتى ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلگەن. گەرچە ھازىر خارابىغا ئايلانغان بولسىمۇ، ئەينى زامان كۇسەن تاشكېمىرلىرى جايلاشقان جايلارغا ئەقىل كۆزى بىلەن تەپسىلىي نەزەر

www.uyghurkitap.com

ئاغدۇرىدىغان بولساق، تاشكېمىر بىناكار-
لىق سەنئىتىدە مۇنداق تۆت نۇقتا گەۋدىلەن-
دۈرۈلگەنلىكىنى كۆرىمىز:

(1. روسىيەلىك ئولدېنبۇرگ سۈرەتكە ئالغان
بېزەكلىك 83 - كېمىرنىڭ كۆرۈنۈشى)

(2. روسىيەلىك ئولدېنبۇرگ سۈرەتكە ئالغان
قارا شەھەر شىكشىن 5 - كېمىرىنىڭ كۆرۈ-
نۈشى)

بىرىنچى، پۈتكۈل ئىبادەتگاھ ۋە تاشكېمىر
ئىستىقامەتگاھلىرى گارمونىك بىر پۈتۈنلۈك
ھاسىل قىلغان. بىز مەيلى قىزىل، قۇمتۇرا،
سۇ بېشى بۇددا سەنئىتى بىناكارلىقىغا ياكى
شورچۇق، قوچو، بېزەكلىك بۇددا قەسىرلىرى
بىناكارلىقىغا نەزەر سالايلى، تۈز جايغا
سېلىنغان ئېھرام، باغ - ئارام، مۇنار (مورا-
ستۇپا)لار بىلەن تاغ بەللىرىگە قېزىلغان
تاشكېمىرلار ۋە بۇ تاشكېمىرلارنىڭ ئۆز ئارا
مۇناسىۋىتى، ھەر بىر تاشكېمىرنىڭ خانە مۇ-
ناسىۋىتى گارمونىك تەلەپ بويىچە بىر تەرەپ
قىلىنغان.

ئىككىنچى، ھەر قايسى تاشكېمىر تۈركۈم-
لىرى بىلەن ھەر بىر تاشكېمىر ئىچىگە ئورۇن-
لاشتۇرۇلغان بۇددا ھەيكەللىرى بىلەن تام
رەسىملىرى گارمونىيەلەشتۈرۈلگەن. شۇنى
ئىزاھلاش ھاجەتكى، بۇددا ساياھەتچىلىرىنىڭ

(3. تومشۇقتىن تېپىلغان ياغاچ بۇددا ھەيكە-
لىنىڭ باش قىسمى، رەڭدار، 5 - ئەسىر)

خاتىرىلىرىگە قارىغاندا، شىنجاڭدا بۇددىزم گۈللەنگەن، ھەتتا چۈشكۈنلىشىشكە يۈزلەنگەن زامانلاردا «بۇت يۆتكەش مۇراسىمى»، «بۇت يۇيۇش مۇراسىمى»غا قاتناشتۇرۇلغان غايەت زور بۇددىھا ھەيكەللىرى بولغان. شەھەر كوچىلىرىدا ئىبادەتخانىلارغا پاتمايدىغان زور ھەجىملىك بۇتلار بولغان. مۇشۇ ئەسىرنىڭ 10 - 20 - يىللىرى چەت ئەل ئارخېئولوگلىرى كۆپلىگەن تاشكېمىر بۇتلىرى بىلەن ئائىلە ئىكونلىرى - كىچىك تىپتىكى بۇددىھا، بۇتساتۋا ھەيكەللىرىنى ئېلىپ كەتكەن. بۇلارنىڭ ئىچىدە گەج، مىس، ئالتۇن،

(4. قۇجۇدىن تېپىلغان بۇتساتۋا ياغاچ ھەيكىلى. رەڭلىك. 12 - ئەسەر)

ياغاچ ئويما ياكى قۇيما كىچىك ھەيكەللەر، ھەتتا ئۆلگەن راھىبنىڭ جەسەت كۆلىنى گەج - سېغىزغا ئارىلاشتۇرۇپ ياسالغان ياكى مىس، ئالتۇن ھەيكەلچىلەر ئىچىگە بۇنداق جەسەت كۆلىنى قاچىلىغان ئىكونلار بولغان. بۇنداق بۇت ياساش سەنئىتىنىڭ بولغانلىقىغا قارىماي، كۆسەن رەسساملىرى ھەيكەلتىراشلىق، رەسساملىق، خەتتاتلىق، نەقىش - بېزەك سەنئەتلىرىنى يەنىلا تەسۋىرىي رەسساملىق سەنئىتىنى گەۋدىلەندۈرگەن ئاساسىدا كارمونىك ئورۇنلاشتۇرغان.

(5. شورچۇقتىن تېپىلغان مۇكەممەل بۇددىھالاي ھەيكىلى. رەڭدار. 7 - ئەسەر)

ئۈچىنچى، تام رەسىملىرىنىڭ ھەر بىر تاشكېمىردا ۋە ھەر قايسى تاشكېمىر تۈركۈملىرىدە ئىنتايىن ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى، ھەر قايسى سيۇژېتلارنىڭ ئوخشىمىغان نۇسخىدا كومپوزىتسىيىلەشتۈرۈلۈشى كۆسەن

www.uyghurkitap.com

رەسساملىرىنىڭ ئەنداز، قېلىپ ۋە نوقۇل تەقلىد قىلىشتىن ئازاد، مۇستەقىل بەدىئىي تەپەككۇر ئىگىلىرى ئىكەنلىكىنى نامايان قىلغان. مۇنداق مۇرەككەپ تېماتىك كارمونىيىلەشتۈرۈش ماھارىتى كۈسەن رەسساملىرىدىكى ئىستېتىك ئاڭنىڭ ئۆزىگە خاس كامالىتىنى كۆرسىتىدۇ. بىز «يارالمىش ھېكايەتلىرى» بىلەن «بۇددىھا قىسسەتلىرى» سيۇژىتىنىڭ پۈتۈن بۇددىزم سەنئەت سالونلىرىدىكى نۇسخىلىرىنى جۇملىدىن بۇلارنىڭ غەربىي دىيار، ھەتتا كۈسەندىكى نۇسخىلىرىنى سېلىشتۇرۇپ كۆرسەكلا بۇ نۇقتىغا ئاپىرىدىن ئوقۇمای ۋە قايىل بولماي تۇرالمايمىز.

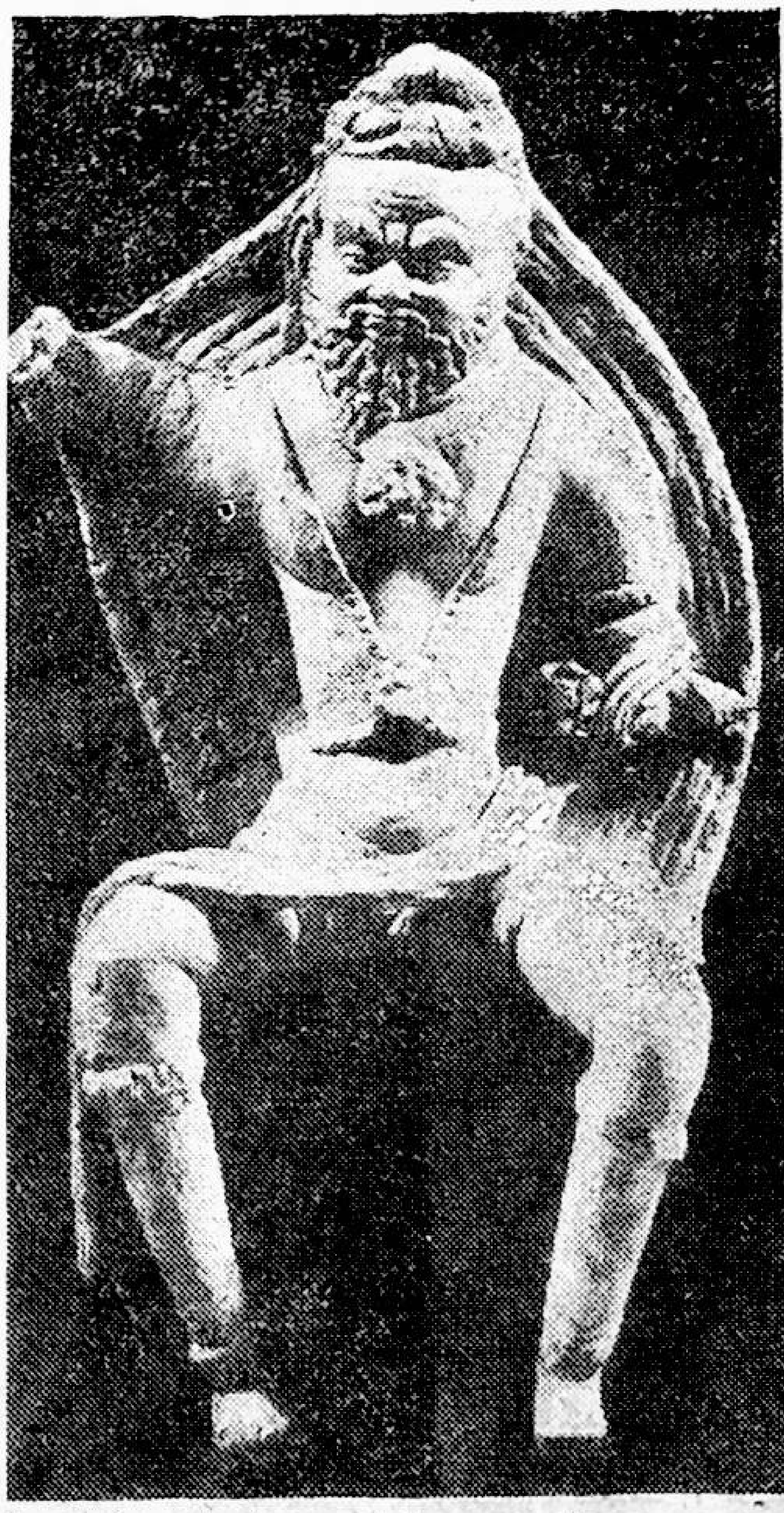

(6. شورچۇقتىن تېپىلغان بىراھمان راھىب لاي ھەيكىلى. رەڭدار. 7 - ئەسىر)

تۆتىنچى، كۈسەن رەسساملىرى تاشكېمىر-لارنىڭ تاغ ئىچىگە قېزىلغانلىقى، ئالدى ئارقا خانىلىق، ئۈدۈل - يان، ئاستى ئۈس-تى، كېمەر تورۇس قاتارلىق قۇرۇلما ئالاھىدىلىكى، شۇنىڭدەك تەبىئىي يورۇقلۇقنىڭ بۇ كېمەرخانىلىرى،

(7. شورچۇقتىن تېپىلغان بۇددىۋا لاي ھەيكىلى. رەڭدار. 7 - ئەسىر)

تاملىرىغا ئوخشىمىغان چېچىلىش ئالاھىدى-لىكى بىلەن بۇددىزم ھېكايەت تېمىلىرىنىڭ يۇقىرى - تۆۋەنلىك ماكان ئالاھىدىلىكى، ئالدىن - كېيىنلىك زامان ئالاھىدىلىكىنى گارمونىيىلەشتۈرۈپ ئۆز ئەسەرلىرىنى ئۇ-نىڭ تېماتىك مەزمۇنىغا مۇناسىپ بوشلۇققا سىزىشقان. نەتىجىدە ساماۋى ئوبرازلار كېمەرتورۇسلارغا، ھاياتىي ۋەقەلەر يورۇق خانىلەرگە، نىرۋاناغا ئائىت كۆرۈنۈشلەر غۇۋا خانىلەرگە تولىمۇ لايىقىدا ئورۇنلاش-تۇرۇلغان.

4. سەنئەتنى گەۋدىلەندۈرۈش

كۈسەن رەسساملىرى دىنىي سەنئەتتىكى دىن بىلەن سەنئەت مۇناسىۋىتىدە سەنئەتنى گەۋدىلەندۈرگەن.

ھەممىگە مەلۇم، دىن بىر خىل مەدەنىيەت

مۇجەسسەمدىن ئىبارەت. دىن — غەيرىي ماددىي ئىلاھىي ئەقىدىدىنى يادرو قىلغان ۋە بۇ ئىلاھىي ئەقىدە بويىچە ھەر خىل پەلسەپىۋى، ئەخلاقىي، ئىلمىي ۋە بەدئىي كۆز قاراشلارنى، ئېتنىك ئادەت ۋە يۇسۇننى تىزگىنلەپ، ئۆزىگە خاس كومپوزىتسىيە ھاسىل قىلغان مەدەنىيەت مۇجەسسەمدىن ئىبارەت. دىن — رېئال دۇنيا ۋە ئېتنىك مەدەنىيەتنى ئىلاھىيلاشتۇرۇپ ئىزاھلىغان ئاڭ فورماتسىيەسىدىن ئىبارەت. شۇ سەۋەبلىك كارل ماركس: دىنىنىڭ ئۆز ئالدىغا مەزمۇنى يوق، ئۇنىڭ مەزمۇنى رېئال دۇنيا، دېگەن ئىدى.

ئىپتىدائىي ئىنسان ئۆز ئېتىقادىدا ئىپتىدائىي سەنئەتتىن كەڭ بەھرىمەن بولغان. بىر تەڭرىلىك دىنلار، جۈملىدىن بۇددىزمۇ سەنئەت ۋاسىتىلىرىدىن كەڭ پايدىلانغان. سەنئەت - ئىنسانىنىڭ ئۆز - ئۆزىنى، ئۆز تۇرمۇشى ۋە روھىيىتىنى قايتا ئوبرازلاشتۇرۇش سەمەرىسى بولۇپ، ئۇ، ئىنسانىنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇشى ۋە ئىنسان روھىيىتىنىڭ تارىخىي راۋاجى، تارىخىي ھالىتىدىن مۇستەسنا بولغان ئەمەس. ھەقىقىي مەنىسىدە، سەنئەت تارىخى — ئىنسانىيەتنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇش تارىخى، روھىي مەدەنىيەت تارىخىدىن باشقا نەرسە بولغان ئەمەس.

كۇسەن تاشكېمىرلىرىدىكى سەنئەت جاۋاھىراتلىرى بىزگە كۇسەن رەسساملىرىنىڭ دىن بىلەن سەنئەتنىڭ نىسبىي قوش خاراكتېرىدىكى بىردىكمە تۈزۈلۈشىدىن ئاگاھلىق خەۋەردار ئىكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلىشقا ئىمكانىيەت بېرىدۇ. ئۇلار تەخمىنەن دىنىي مەزمۇنلار بىلەن بەدئىي ۋاسىتىلەرنىڭ زىددىيىتى ۋە نىسبىي بىر گەۋدىگە گارمونىيەلەشكەنلىكىنى، دىنىي ئابستراكت چۈشەنچىلەر بىلەن كونكرېت ئوبرازلىق تەسۋىرى سەنئەتنىڭ دىنىي سەنئەتتە زىددىيەتنىڭ بىرلىكى شەكلىدە گەۋدىلەنگەنلىكىنى، سەنئەتنىڭ تارىخىي مەڭگۈلۈكىنى بىلگەن ياكى ھېس قىلغان.

شۇنى ئېيتىش كېرەككى، كۇسەن رەسساملىرى بۇددا دىنىي سەنئىتىدە، يەنىلا سەنئەتنى سەنئەت قائىدە - پرىنسىپلىرى بويىچە بىر تەرەپ قىلىش ئاڭلىقلىقىنى كۈچلۈك ئىپادىلىگەن. ئۇلار گۈزەللىك قانۇنىيەتلىرى، شەكىل گۈزەللىكى قانۇنىيەتلىرى، تەسۋىرى سەنئەت ئىجادىيىتى قائىدە، ئۇسلۇب، ۋاسىتىلىرىدە باشتىن - ئاياغ ئۆز زامانىسىغا كۆرە يۇقىرى دەرىجىدىكى ئېستېتىك ئاڭغا ئىگە بولغان. بۇ نۇقتا ئۇلارنىڭ سەنئەت ئۇسلۇبى، سەنئەت ئۇسلۇبىدا يېتەرلىك گەۋدىلەندۈرگەن بولۇپ، ئۇنىڭ تەپسىلاتى مۇنداق:

بىرىنچى، كومپوزىتسىيىلىك لايىھىلەشتە «رەتلىكلىك»، «نىسبەتدارلىق»، «سىممېترىكلىك»، «مەركەزدارلىق»، «ئەۋرىشىملىك»، «رىتىمدارلىق»، «گارمونىيىلىك» قاتارلىق شەكىل گۈزەللىكى قانۇنىيەتلىرىنى گەۋدىلەندۈرگەن. بىز مايائانىدىن تۇغۇلغان سىددىخارتخا (ساكيامۇنى)نىڭ يالىڭاچ رەسىمىدە گەۋدىلەنگەن شەكىل گۈزەللىكى قانۇنىيەتلىرىنىڭ غەربىي ياۋروپا رېنېسسانىسى مەزگىلىدىكى مەشھۇر رەسساملار مىكرانجېلو، لېئوناردو داۋىنچى، رافائىل قاتارلىقلار خۇلاسىلىغان شەكىل ئېستېتىكىسى پرىنسىپلىرىغا ئۇيغۇن بولغانلىقىنى كۆرىمىز.

كۇسەن رەسساملىرى ئادەم ئاناتومىيىسىدىن خەۋەردار بولغان. بىز غەربىي دىياردىن شىزاڭغا تەكلىپ قىلىنغان مەشھۇر تىبابەتشۇناس زانباشلاقنىڭ «تىرىك بەدەن

ئۆلچەملىرى»، «جەسەتنىڭ تۈزۈلمىلىك سۈرىتى». قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغانلىقىنى بىلىمىز. قىزىل 26 - كېمىرغا ساكيامۇنىنىڭ بىر تېرە، بىر سۆڭەك ھالىتىدىكى بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇرغان رەسىمى ۋە كۆپلىگەن تام رەسىملىرىدە سۆڭەك، مۇسكۇل، تېرە ۋە بوغۇم - پەيلەرنىڭ تولىمۇ جانلىق ئىپادىلەنگەنلىكى بۇ نۇقتىنى ئىسپاتلايدۇ.

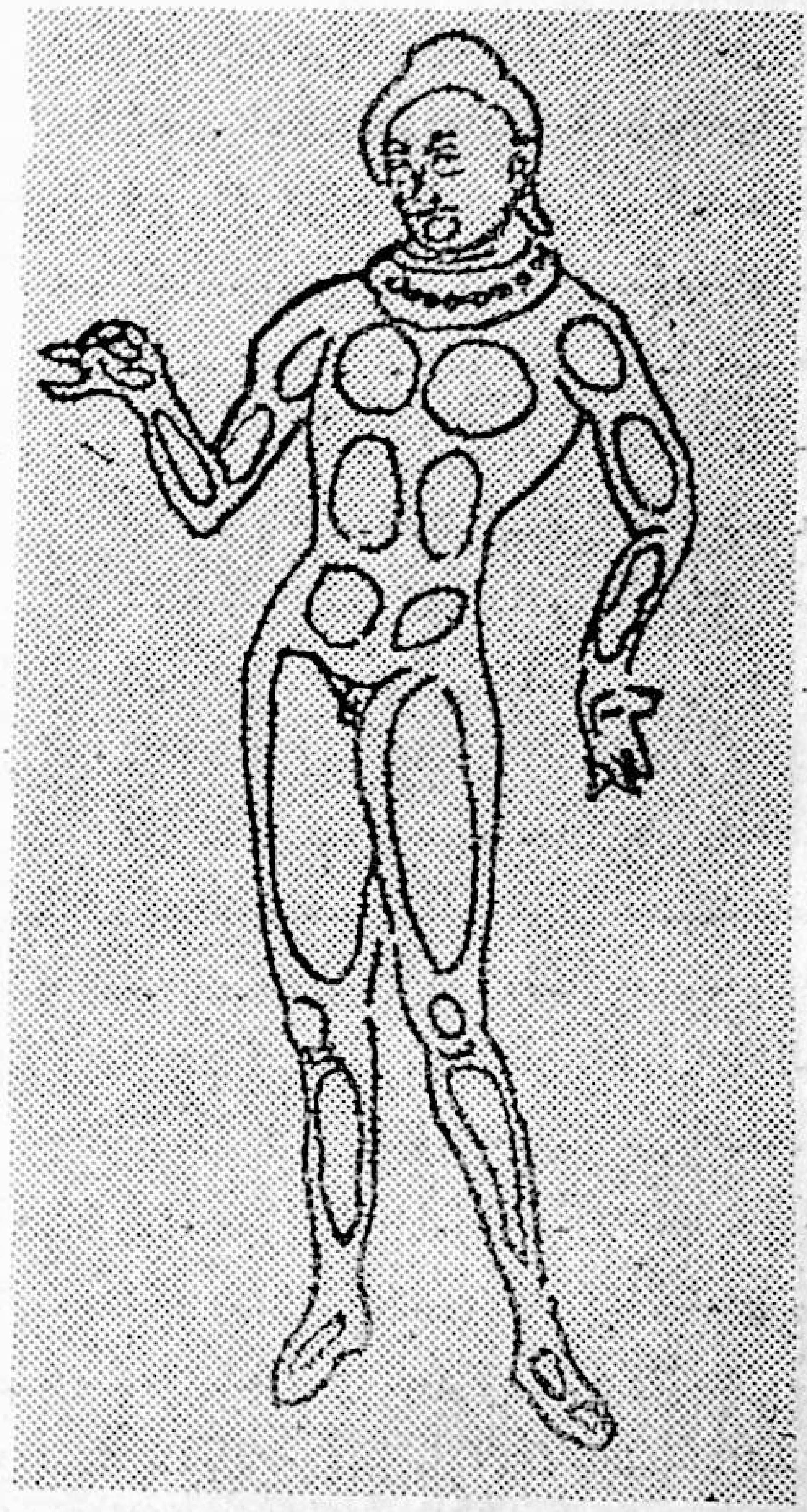

(8. ساكيامۇنىنىڭ تۇغۇلغىنى ئىپادىلەنگەن تام رەسىم)

كۇسەن رەسساملىرىنى تۇرغۇنلۇقتا ھەرىكەتنى، ماكاندا زاماننى ئىپادىلەپ، كۆرۈش سەزگۈسى ئوبيېكتلىرىدىن ئاڭلاش سەزگۈسى ئۇنۇمىگىمۇ مۇيەسسەر قىلىدىغان نادىر ئەسەرلەر يارىتىشقا مۇيەسسەر قىلغان نەرسە ئۇلارنىڭ پۈتۈن بەدەن تۈزۈلمىسى ئاساسىدا شەكىل گۈزەللىكى قانۇنلىرى گەۋدىلەنگەن كۆرۈنۈشلەرنى ماھىرلىق بىلەن، كومپوزىتسىيىلىك لايىھىلەشنى ئاڭلىق ئىگىلىگەنلىكىدىن بولغان.

ئىككىنچى، سىزىق تەسۋىرى ئۇسۇلىدا يېڭىلىق ياراتقان كۇسەن رەسساملىرى يورۇق - غۇۋالىق، يېقىن - يىراقلىق، ئويما-قوپمىلىق، لەيلىمە - چۆكمىلىك قاتارلىق ئىپادىلەش ئۇسۇللىرىنى ئىشقا سېلىپ تام رەسىملىرىدە جانلىق، ستېرېئولۇق كۆرۈنمە ھاسىل قىلغان. ئۇلار بەدەن بىلەن كىيىم مۇناسىۋىتىدە يەنىلا بەدەننى گەۋدىلەندۈرۈش ئۈچۈن «تۆمۈر سىمچىلار ياتقۇزۇش» دەپ ئاتالغان ئىنچىكە ۋە قويۇق سىزىقچىلاردىن ئۇنۇملۈك پايدىلىنىشتىن تاشقىرى يەنە «بەدەنگە ھۆل كىيىم كەيدۈرۈش» دەپ ئاتالغان، كىيىمنى بەدەنگە چاپلاپ سىزىش ئارقىلىق، بەدەننى گەۋدىلەندۈرۈش ئۇسۇلىدىنمۇ ئۇستىلىق بىلەن پايدىلانغان. بۇ خىل غەربىي دىيارغا خاس رەسساملىق ئۇسۇلى كېيىنچە قەندىھار ھەيكەلتىراشلىقىدىمۇ قوللىنىلغان.

ئۈچىنچى، بوياق ماتېرىياللىرىدىن پايدىلىنىش ۋە رەڭ بېرىش تېخنىكىسىدا لەيلىمە - چۆكمە كۆرۈنۈش ھاسىل قىلىش ئۈچۈن قاتلاملىق رەڭ بېرىش ئۇسۇلىنى قوللانغان. بىز كۇسەن رەسساملىرىنىڭ مۇنداق رەڭ بېرىش ئۇسۇلى ئارقىلىق ئادەم بەدىنىنىمۇ، كىيىم - كېچەكنىمۇ، ئويما ھالەتنىمۇ، قوپما ھالەتنىمۇ تەك گەۋدىلەندۈرگەنلىكىنى كۆرىمىز. گەچ، گىل، كۆكتاش، يېشىل تاش، قىزىل سېغىز قاتارلىق بوياق ماتېرىياللىرىدىن «بەدىئىي جەھەتتە كامالەتكە يەتكەن» (لېكوك سۆزى) مۇنداق گۈزەل تام رەسىملىرىنى بونياد قىلىش كۇسەن

www.uyghurkitap.com

(9. قىزىل تام رەسساملىرىدىكى «سىزىقتا تەسۋىرلەش ئۇسۇلى» بىلەن سىزىلغان ئۇسسۇل كۆرۈنۈشلىرى)

رەسساملىرىغا يۈكسەك سەنئەت گۈزەللىكى قاراشلىرى رەھنامالىق قىلغانلىقىنى كۆرۈۋېلىش قىيىن ئەمەس.

5. بەدىئىي ئىپادىلەشنى گەۋدىلەندۈرۈش

كۇسەن رەسساملىرى تەقلىدىي ئەكس ئېتتىش بىلەن بەدىئىي ئىپادىلەش مۇناسىۋىتىدە بەدىئىي ئىپادىلەشنى گەۋدىلەندۈرگەن.

شۇنى ئېيتىش ھاجەتكى، سەنئەت، جۈملىدىن تەسۋىرى سەنئەت رېئاللىقنى ياكى ئۆزىنىڭ سېزىمىنى ئەينەن، تەقلىدىي ئىنكاس قىلىشنى ئاساس قىلىش كېرەكمۇ، ياكى سەنئەتكارنىڭ پىكىر ـ ھېسسىياتلىرىنى ئىپادىلەشنى ئاساس قىلىش كېرەكمۇ دېگەن مەسىلىدە جۇڭگو ۋە چەت ئەللەردە، قەدىمدە ۋە ھازىرقى كۈندە ئوخشىمىغان قاراشلار ئىپادىلەنگەن. ئومۇمەن، غەربىي ياۋروپادا چىنلىق، تەقلىدىيەت قارىشى، جۇڭگو (جۈملىدىن شەرق) دا مەنا ئىپادىلەش قارىشى ئۈستۈنلۈك ئىگىلەپ كەلگەن.

ئىنكاس قىلىش بىلەن ئىپادىلەشنىڭ بىر پۈتۈن كومپوزىتسىيىسىدە ئىپادىلەشنى گەۋدىلەندۈرۈش، «ئۆزىدىكى نەرسە»گە تەقلىد قىلىش بىلەن «ئۆزىمىزدىكى نەرسە»نى «بىز ئۈچۈن نەرسە» قىلىپ قايتا گەۋدىلەندۈرۈش مەركىزىي ئاسىيا تەسۋىرى سەنئەت تارىخىدىكى قەدىمكى ئەنئەنە ئىدى. بىز «ئالتۇن-كۈمۈش تەسۋىرى سەنئەت ئۇسلۇبى» ماھىرلىرى بولغان سىكىف ـ ساكلار زامانىغا مەنسۇپ ھەر خىل مېتال نەقىش بۇيۇملىرىغا نەزەر سالساق، ھازىرقى غەربىي ياۋروپادا

www.uyghurkitap.com

باش كۆتۈرگەن ئىپادىچىلىك ئۇسلۇبىنىڭ مىلادىدىن ئىلگىرىكى 2000 - يىللار ئالدى -

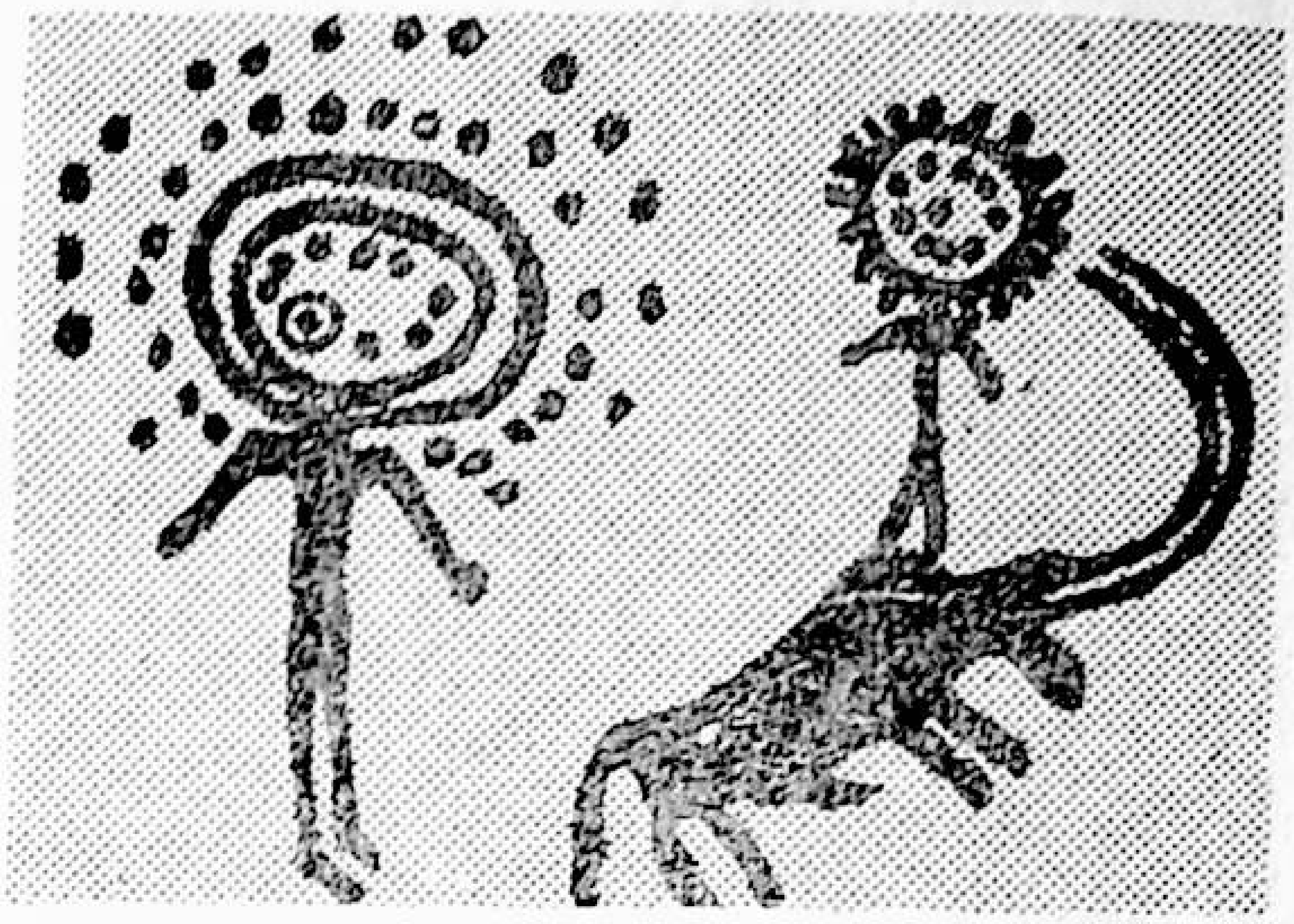

(10. تامغىلىقتىكى قىياغا سىزىلغان قۇياش تەڭرىسى)

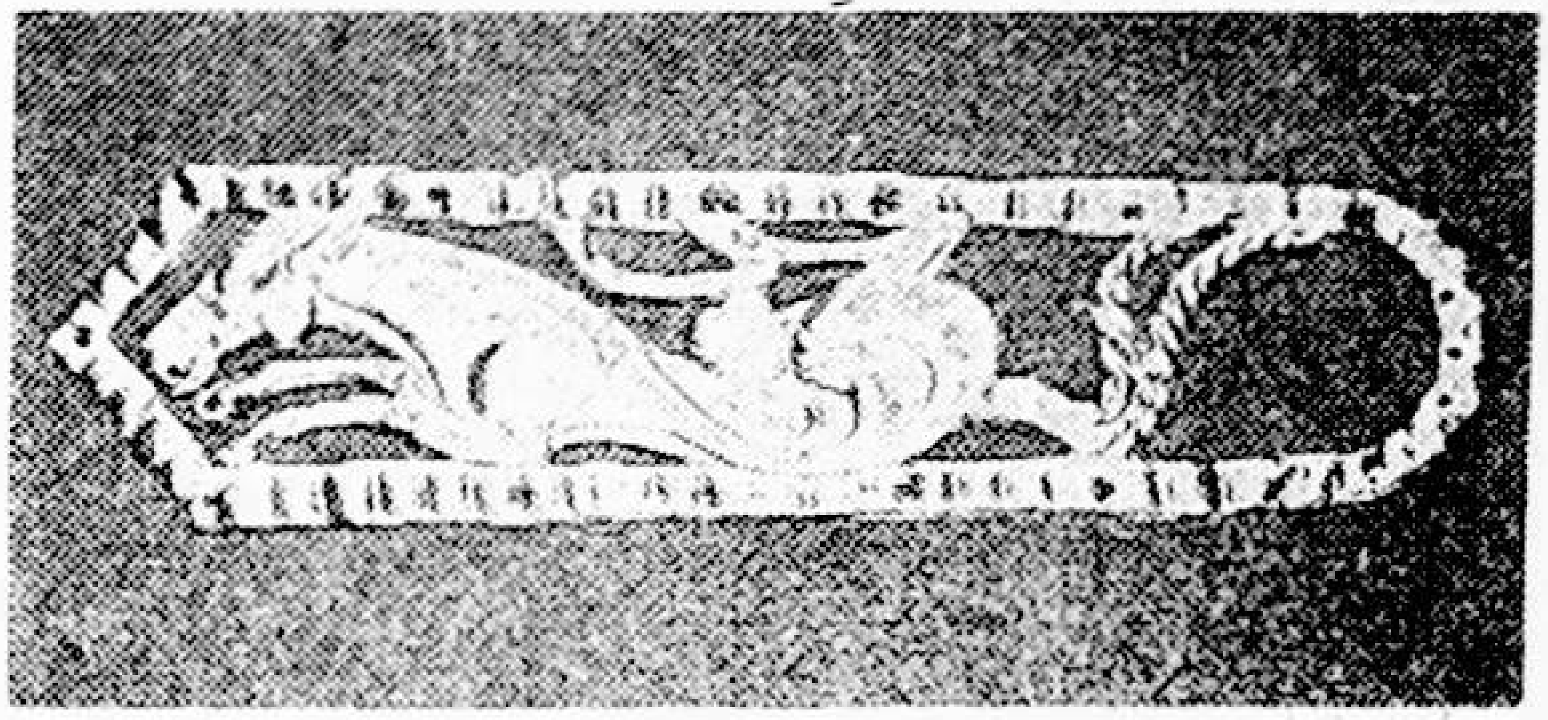

(11. سكىف - ساكلار ئىشلەتكەن توقا)

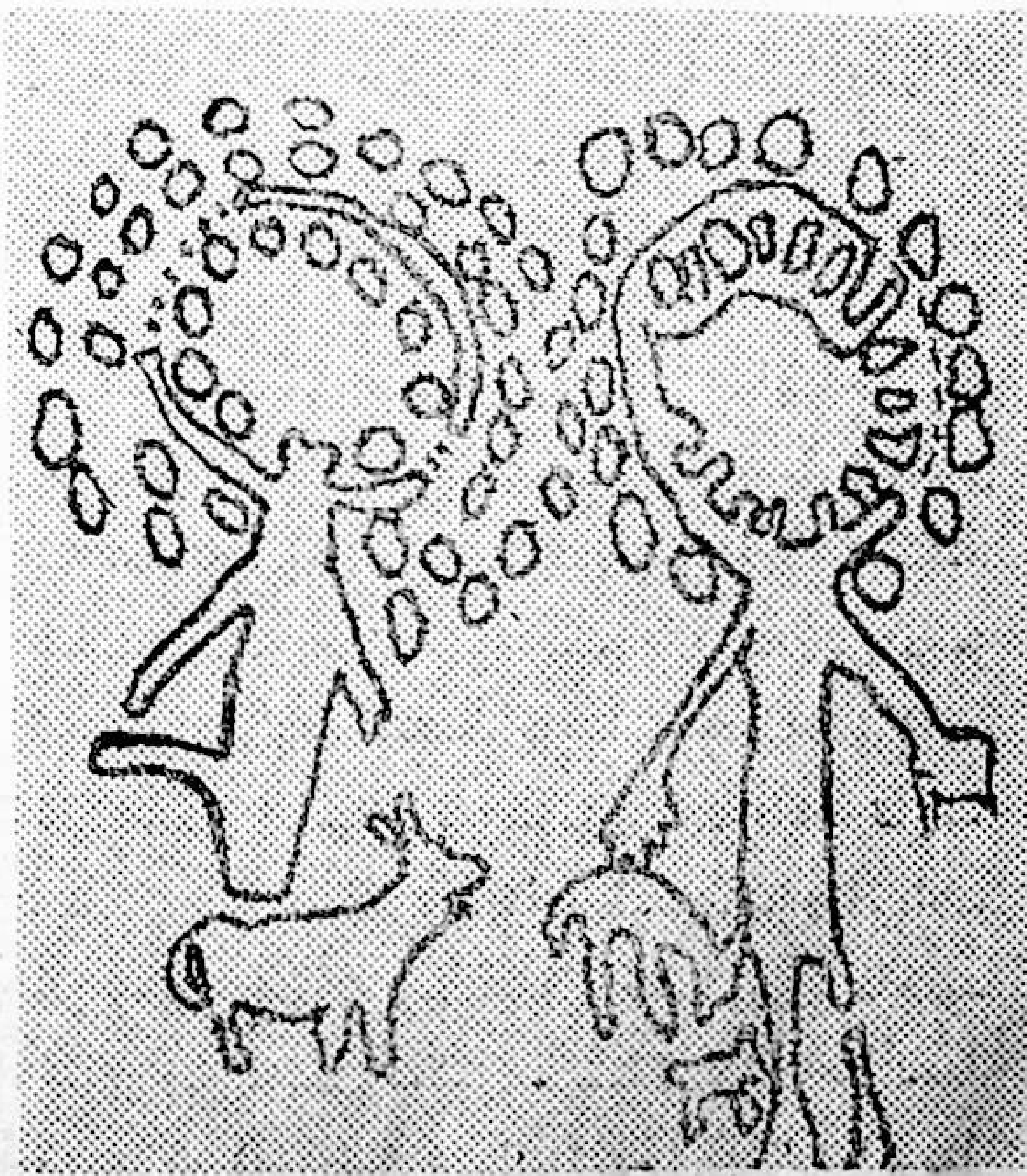

(12. تامغىلىق قىياسىغا چېكىلگەن قۇياش تەڭرىسى)

كەينىدە كەڭ تارقالغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. ئالما - ئاتا يېنىدىكى تامغىلىق تاش قىيا رەسىملىرىدىكى قۇياش باشلىق ئادەم، بۇقىنى چىقىۋالغان قۇياش باشلىق ئادەم، ئۆچكە - قويلارغا نۇر چېچىۋاتقان قۇياش باشلىق ئادەم كۆرۈنۈشى قۇياش ئىلاھىغا سىمۋول قىلىپ چېكىلگەن. ئالما - ئاتا يېنىدىكى

(13. كونا قورغاندىن تېپىلغان دۇبۇلغىغا چۈشۈرۈلگەن ئارسلان تەسۋىرى)

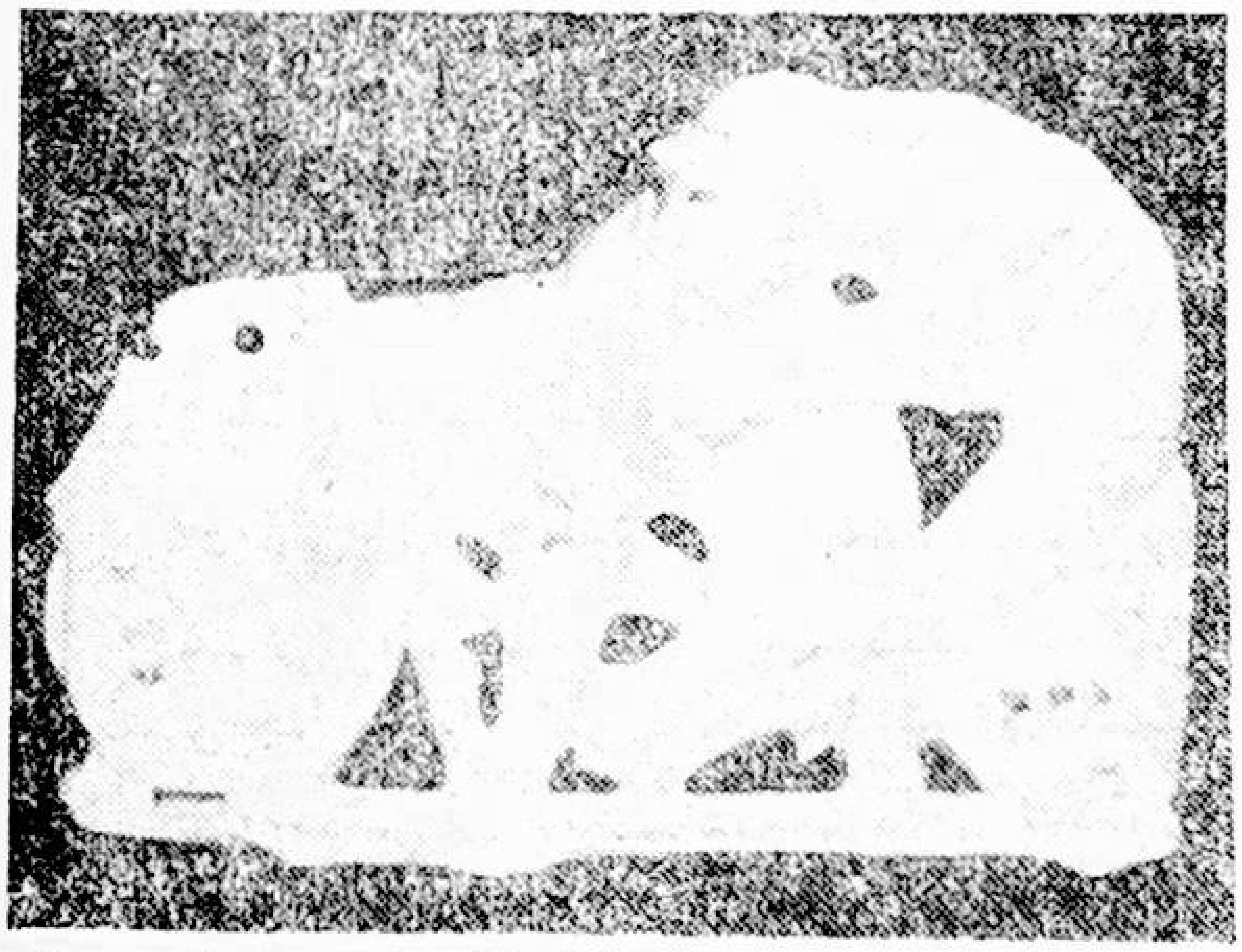

(14. سىبىرىيىدىن تېپىلغان ئات بىلەن يولۋاسنىڭ ئېلىشىشى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن تاسما توقىسى)

كونا قورغاندىن 1969 - يىلى تېپىلغان مىلادىدىن ئىلگىرىكى 5 - ئەسىرگە ئائىت دوبۇلغا ۋە ساۋۇت كىيىم پۇتىسىغا تاغقا يۆلەنگەن ئارسلان قورساق قىسمىدىن ئارقىسىغا پۈكلەپ قايرىلغان كۆرۈنۈشتە، كەمەر توقىلىرىدىكى تۇلپارلارمۇ قورساق قىسمىدىن

ئارقىسىغا پۈكلەپ قايرىلغان قىلىپ ياسالغان. ستەيىن خوتەن يوتقان خارابىسىدىن تاپقان سەنئەتلىك ئىدىش سۇنۇق-

(15. يوتقان خارابىسىدىن تېپىلغان ساپال پەيكەرلەر)

لىرىدىمۇ مەنىنى ئىپادىلەشتىكى شەكىل (قىياپەت)نى ئۆزگەرتىش ئۇسۇلى كۆزگە چېلىقىدۇ. مىلادىنىڭ ا- ئەسىرىگە ئائىت بۇ خىل ساپال بويۇملار قاتارىدا ساز چېلىۋاتقان سازەندىلەر مايمۇن قىياپىتىدىمۇ تەسۋىرلەنگەن. ستەيىن يەنە دەندان ئۆيلۈك خارابىسىدىن تاپقان تاختىغا سىزىلغان ئاتلىق ۋە تۆگىلىك ئىككى كارۋانچى يىراق سەپەرگە ماڭغانلىرىدا قوللىرىدا بىرىدىن كاسىگە مەي قۇيۇپ تۇتۇۋالغان قىلىپ

(17. قولىدا مەي قاچىسى تۇتقان ئەزىمەتنىڭ تەسۋىرى كۆرسىتىلگەن بالبال)

سىزىلغان. ۋەھالەنكى، رەسسام دىلكەشلىك، دوستلۇق قاتارلىق مەنىۋى مەزمۇننى گەۋدىلەندۈرۈشنى مەقسەت قىلمىغان بولسا، مەي قۇيۇلغان قاچىنى تۇتۇپ ئۇزۇن كارۋان سەپىرىنى داۋاملاشتۇرۇش چىنلىقتا سىغمىغان بولار ئىدى. بىز كۆپلىگەن بالبال (سىنتاش) ئوبرازلىرىدا قولىغا قەدەھ تۇتقان بىر خىل مەنىۋى - سىمۋوللۇق كۆرۈنۈشنى ئۇچرىتىمىز.

(16. ستەيىن خوتەندىن ئېلىپ كەتكەن، تاختىغا سىزىلغان رەسىم. ئاتلىق ۋە تۆگىلىك يولۇچىلار (كارۋانلار) قوللىرىدا مەي تولغان پىيالە تۇتۇشقان)

www.uyghurkitap.com

ئەپراسىياپ قەسىرە تېمىغا سىزىلغان غەربىي دىيارلىق ئۈچ ئەلچىي رەسىمىگە نەزەر سالساق، ئۇلار كەيگەن تونىنىڭ ئالدىغا بىر - بىرىدىن پەرقلىق بولغان پۇل - تەڭگە كۆرۈنۈشى، شىر - يولۋاس كۆرۈنۈشى، لېنتا چىشلىگەن قۇش كۆرۈنۈشى سىزىلغانلىقىنى كۆرىمىز. بۇ كۆرۈنۈشلەر دوستلۇققا دوستلۇق بىلەن، سودىغا سودا ئالاقىلىرى بىلەن جاۋاب قايتۇرىمىز، ئەگەر دۈشمەنلىك يۈز بەرسە شىردەك ئېتىلىمىز، دېگەن مەنىنى بىلدۈرەتتى. بۇ، قەدىمكىي ساك - ماسساگېتلارنىڭ بىر پاقا، بىر قۇش قانىتى بىلەن بىر ساداقنى قوشنا دۆلەتكە ئەۋەتىپ، ئاسماندىن، دەريادىن كەلسەڭمۇ بەرىبىر ئوخشاش، سېنىڭ ئېرىشىدىغىنىڭ ھالاكەتتىن ئىبارەت، دېگەن مەزمۇننى ئىپادىلىگىنى بىلەن ئوخشاش بولغان.

كۇسەن رەسساملىرى ھالەتنىڭ جىددىيلىكىنى، ھېس - تۇيغۇ ئالاھىدىلىكىنى، تەپەككۇر مەنىلىرىنى گەۋدىلەندۈرۈش ئۈچۈن مۇبالىغىلەش، ئارقىسىغا يۆگەپ سىزىش، دۈم كۆمتۈرۈپ سىزىش، ئادەمنى كىيىندۈرۈلمىگەن قىلىپ سىزىش، ئادەم ئوبرازلىرىنى چوڭ - كىچىك قىلىپ ئىشلەش، چىراي - تۇرقىنى پەۋقۇلئاددە مىمىكىلىق قىلىش ئارقىلىق خاراكتېرىنى گەۋدىلەندۈرۈش، تراگېدىك - كومېدىك - ساتىرىك كۆرۈنۈش ھاسىل قىلىش قاتارلىق ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىنى قوللانغان.

بىز ساكيامۇنى ۋاپات قىلغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ جەسەت كۈلىنى سەككىز دۆلەت پادىشاھلىرى تالىشىپ كۈچلۈك قوشۇن يۆتكەپ كەلگەن، شەھەر سېپىلىنىڭ ئىچى - سىرتى- جىددىي ئۇرۇش ۋەھىمىسىگە تولغان ھالەتنى كۇسەن رەسساملىرى باشقىچە ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىنى قوللىنىشتىن تاشقىرى يەنە سېپىلنىڭ دۈم قىلىپ سېپىل كۈنگۈرلىرىنى يەر تەرەپكە قىلىپ سىزغانلىقىنى كۆرىمىز. ساكيامۇنى بۇددا دىنىي تەرغىباتى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقاندا ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئۇسسۇل ئويناپ ئاداشتۇرماقچى بولغان ئۈچ گۈزەل قىزنىڭ ساكيامۇنى كاراماتى بىلەن ئۈچ قېرى - ئاجىز ئايالغا ئايلىنىپ قالغانلىق ھېكايىتىنى كۇسەن رەسساملىرى ساكيامۇنىنىڭ بەدەشقان قۇرۇپ بۇددا تەرغىباتى ئېلىپ بېرىۋاتقان كۆرۈنۈشى ۋە بىر تەرەپتە ئۈچ قىز، ئىككىنچى تەرەپتە ئۈچ قېرى موماي ئوبرازىنى بېرىپ، بىر ماكاندىن ئىككى

(18، قىزىل 13 - كېمەردىغا سىزىلغان ئالەم ۋە بۇددىھا تەسۋىرىدىكى تامرەسىمى)

زامان ئۈنۈمى ھاسىل قىلىش بىلەن ھەل قىلىنغان. بىز قىزىل 8 - ، 13 - كېمىرلەردىكى سىزىلغان ساكيامۇنىنىڭ ئانىدىن تۇغۇلغان تۇغما كۆرۈنۈشى چوڭگايتىپ بېرىلگەنلىكىنى، ساكيامۇنىنىڭ بەدەن كۆرۈنۈشىنىڭ ئۈستى ۋە ئەتراپىغا پۈتۈن كائىنات تەسۋىرى، ساكيامۇنىنىڭ تۇغۇلۇش ئالدىدا بەشيۈز قېتىمدىن ئارتۇق ھەر خىل ئىنسانىي ياكى ھايۋانىي شەكىلدە ئالەمگە كەلگەنلىكى ئىپادىلەنگەن يارالمىش ھېكايىلىرى كۆرۈنۈشلىرى ئۈستىلەپ سىزىلغانلىقىنى كۆرىمىز. بۇ، ھازىرقى زامان ئىپادىچىلىك ئىستېتىك قاراشلىرىنىڭ مۇخلىسلىرىمۇ ھەيرەتتە قالىدىغان سەنئەت تەپەككۇرى ۋە ئىپادىلەش ھېكمىتىدىن ئىبارەت. چەتئەل ئالىملىرى «كوسمولوگىيىلىك تەسۋىر» دەپ ئاتىغان بۇ تام رەسىمى بۇددىزم دۇنيا قاراشلىرىدىكى «سانسارا» (ھاياتنىڭ تەكرارلىنىشى) ئەقىدىسىنى ساكيامۇنى يارالمىش ھېكايەتلىرىنى ئىپىك ئۇلگە قىلىپ ئوبرازلاشتۇرغان. قىزىلدىن ياپونىيىگە ئېلىپ كەتكەن قىزىل گىل رەڭدە بويالغان بىر ئايال ھەيكەلنىڭ ئىككى دولىسىدا ئىككى قىسقا قانىتى بار. ئىككى ئەمچىكى ئاستىدا ئىككى كۆزى بار. يان تەرەپتە بىر بۇرنى ئالاھىدە چىقىپ تۇرغان قىلىپ سىزىلغان.

7 - ئەسىرگە تەۋە بۇ كۈسەن يەرلىك ئاھالىسى قىياپىتىدىكى ئايال ھەيكىلى ئېھتىمالەم كۆرگۈچى - ئىشتىكۈچى «چارلام ئانا» (ئاۋالوكىسۋارا) نىڭ كۈسەن شەكلىدىكى ۋارىيانتى بولۇشى ئېھتىمال. كۈسەن سەنئەتكارلىرى بۇ ھەيكەلنى ئىشلەشتە ئەڭ قەدىمكي تۇتېم ۋە شامان ئەپسانىلىرىدىن پايدىلانغان بولۇشى تەسەۋۋۇردىن يىراق ئەمەس. بۇنداق شەكىلدىن مەزمۇنى، قىياپىتىنى خاراكتېرنى، كومپوزىتسىيىدىن

(19. قىزىلدىن ياپونىيىگە ئېلىپ كېتىلگەن، ئىپادىلەش شەكلى ئالاھىدە گەۋدىلەندۈرۈلگەن قىزىل رەڭدار ھەيكەل)

ماھىيەتنى ئىپادىلەش ئۇسۇلى جەھەتتە ئايرىش، لايىھىلەش نەتىجىسى بولۇپ، مۇستەقىل ئىستېتىك تەپەككۇرسىز روياپقا چىقىشى مۇمكىن ئەمەس.

6 . بەدەن سەنئىتىنى گەۋدىلەندۈرۈش

كۈسەن رەسساملىرى تەسۋىردى ئىپادىلەش كەسپى ئەھلى بولۇش سالاھىيىتى بىلەن ئەڭ ئېلېمېنتار ئىستېتىك قائىدىنى- بارلىق سەنئەت تۈرلىرىنىڭ، جۈملىدىن تەسۋىردى سەنئەتنىڭ مەركىزي ئىپادىلەش ھالقىسى ئىنسان، ئىنساني گۈزەللىك، جۈملىدىن ئىنسان بەدەن گۈزەللىكى ئىكەنلىكىنى بىلىشى تەبىئىي ئىدى. ئەھۋالدىن قاراشقاندا، كۈسەن رەسساملىرى بەدەن

سەنئىتى ئاساسىي قائىدىلىرىدىن خەۋەردارلا ئەمەس، بۇ جەھەتتە قەدىمكىي گرېك ـ رىم، قەندەھار ـ باميان رەسساملىرىدىن خېلىلا ئۆزۈپ كەتكەنلىكى بارغانسېرى جامائەتچىلىك ئېتىراپ قىلىۋاتقان تارىخىي پاكىتتۇر.

ئېھتىمالەم، بۇددا ئىتتىقادەتچىلىكى دېھيانا تەلەپلىرى بويىچە بېكسون تالاپلارنى سەزگۈ جەھەتتە گۈزەللىك ھېسسىياتلىرىنى ئۆلتۈرۈش مەقسەتلىرىگە يېتىش ئۈچۈن، ئىنسانىي بەدەن گۈزەللىكىنى كەۋدىلەندۈرۈش ئېھتىياجى تۇغۇلغان بولۇشى مۇمكىن. ئۇيغۇر بۇددىزمىدا «قاچىغ»، «ئوغرى قاچىغلار» دەپ قارىلىپ ئاتالغان سەزگۈ ـ ھېسسىياتقا پەسەنت قىلماسلىق ساكيامۇنى تەرجىمىھالى (قىسسەتلىرى) دا تەكرار تىلغا ئېلىنغان ئۈلگە كۆرسىتىپ تەربىيە بېرىش ئۇسۇلى ھېسابلانغان. كۆسەن رەسساملىرى بۇ نۇقتىغا ئالاھىدە ئېتىبار بىلەن قارىغان، بۇ ھەقتە بەدىئىي ماھارەت كۆرسىتىش بەيگىسى ياكى ئىردبونىغا ئايلانغان. كۆسەن رەسساملىرى نەزەرىدە سەنئەتنىڭ جېنى گۈزەللىك، گۈزەللىكنىڭ ئەڭ ئالىي ھالقىسى بەدەن گۈزەللىكى دېگەن ئادەتتىكى ئىستېتىك ئاڭنىڭ بولماسلىقى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. نەتىجىدە دىنىي سەنئەتتىكى «قاچىغ تەربىيىسىنى گەۋدىلەندۈرۈش»، بەدەن سەنئىتىنى گەۋدىلەندۈرۈش بىلەن گارمونىيەلىشىش ھاسىل قىلغان.

كۆسەن رەسساملىرى يەنە ساكيامۇنى، ئۇنىڭ ئانىسى مايا خېنىم، ساكيامۇنىنىڭ ئايالى ۋە كېنىزەكلىرىنى، ساماۋى مۇئەككەللەرنى ئەجايىپ، پائال جەھەتتىن گۈزەللەشتۈرۈپ تەسۋىرلەشنى يولغا قويغان بولۇپ، ئۇلار «مۇقەددەسلىك ئەلۋەتتە گۈزەللىك» دېگەن قائىدىنى ئاڭلىق چۈشىنەتتى. نەتىجىدە كۆسەن تاش كېمىرلىرىدىكى تام رەسىملىرىدە تەسۋىرلەنگەن بۇددىھا، بودىساتۋا، مۇئەككەللەر ئوبرازلىرى گۈزەللەشتۈرۈپ سىزىلىپلا قالماستىن، ھەتتا ئۇلارنىڭ ھەيكەللىرىمۇ گۈزەللەشتۈرۈلۈپ ياسالغان.

يالىڭاچ ۋە يېرىم يالىڭاچ سىزىش غەربىي دىيار تەسۋىرى سەنئىتىدە قىيا رەسساملىرى دەۋرىدىلا ئىپتىدائىي ئىپادىسىنى تاپقان بولسىمۇ، ئۇ، گرېك يالىڭاچ ھەيكەلتىراشلىق ۋە رەسساملىق سەنئىتى تەسىرىدە كىلاسسىك شەكىلگە كۆتۈرۈلگەن ئىدى. كۆسەن رەسساملىرى «يارالمىش ھېكايىلىرى» نى، «بۇددىھا قىسسەلىرى» نى، ساماۋى ئوبرازلارنى ئىپادىلىگەندە كۆپلىگەن يالىڭاچ، يېرىم يالىڭاچ بەدەن قىياپەتلىرىنى تولىمۇ ئۇڭۇشلۇق سىزىشتى. بۇ جەھەتتە «بۇددىھا قىسسەلىرى» ساكيامۇنىنىڭ ئۆمۈر سەرگۈزەشتىلىرىنى سىزىش ئالدىنقى ئورۇننى ئىگىلىدى.

كۆسەن رەسساملىرى «بۇددىھا قىسسەلىرى»نى سىزغاندا مۇھىم ئۈچ تۈركۈمدىكى پېرسوناژلارنى يالىڭاچ، يېرىم يالىڭاچ ھالەتتە سىزغان. ئۇلار: ساكيامۇنى، ئۇنىڭ ئانىسى مايا خېنىم، ساكيامۇنىنىڭ ئايالى گوپا ۋە كېنىزەك قىزلارنىڭ ئوبرازى؛ ساماۋى مالائىك ۋە ساماۋى ئۇسسۇلچى-نەغمىچىلەرنىڭ ئوبرازى؛ ساكيامۇنىنى ئاداشتۇرماقچى بولغان ئالۋاستىلار، ئۇسسۇلچى قىزلار ئوبرازلىرىدىن ئىبارەت. بۇلارغا قىزىل 99 ـ كېمىردىكى ساكيامۇنىنىڭ مايا خېنىم بىقىنىدىن تۇغۇلغان ھالىتىدىكى كۆرۈنۈشى؛ 76-كېمىردىكى ئۈچ ئايال ئالۋاستىنىڭ

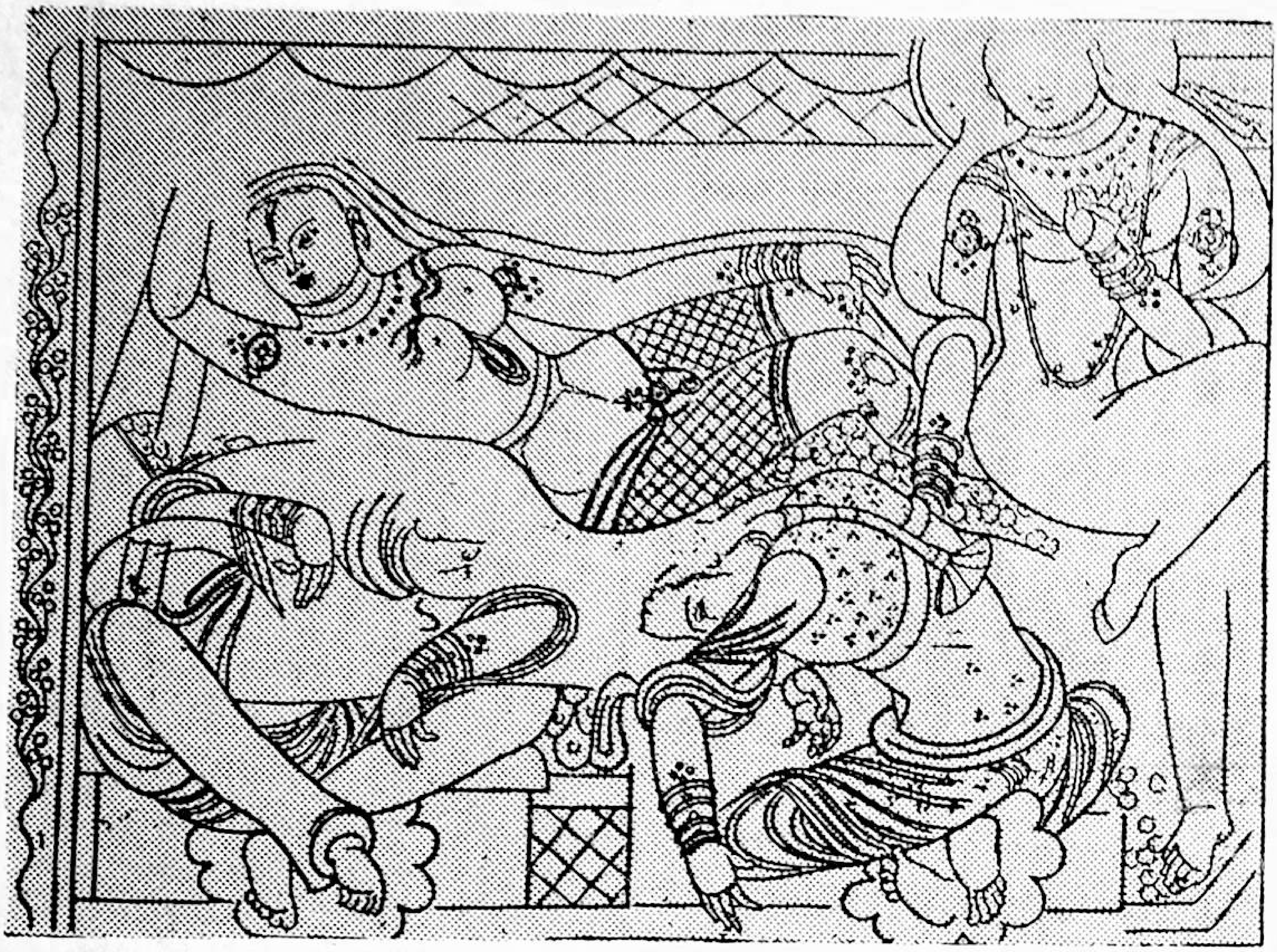

(20. «ياسۇدھارانىڭ چۈشى»)

نۈشى؛ 38 ـ كېمەردىكى ساماۋى ئۇسسۇل-
نەغمىچىلەر كۆرۈنۈشى قاتارلىقلارنى مىسال
قىلىش مۇمكىن. ئېيتىش مۇمكىنكى، سىنتە-
يىن دەۋردىن ئۆيلۈك ئىبادەتخانىسى خارابىسىدا
ئۇچراتقان «قىزىلتۇق ساماۋى خوتۇن» (لاكشىمى-
ئۈزتەڭرى) ئوبرازى يەرلىك رەسساملار تەرە-
پىدىن يەۋقۇلئاددە گۈزەل سىزىلغان بولۇپ،
ئۇنى ھىندىستان ۋە ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكتە
ئىشلەنگەن شۇ خىل ئوبراز بىلەن سېلىش-
تۇرغاندا، بۇ رەسىمنىڭ يىپەك يولى رەس-
ساملىق سەنئىتىدىكى خۇددى ۋىناستەك
مىسلىسىز مۆجىزە سۈپىتىدە مەيدانغا كەل-
گەنلىكىنى كۆرۈش مۇمكىن.

كۇسەن رەسساملىرى يالغۇز يالىڭاچ
ھالەتتە ئىپادىلەش لازىم ھەم مۇمكىن
بولغان كۆرۈنۈشلەرنى يالىڭاچ سىزىپ

(21. قىزىل 118-كېمەرگە سىزىلغان «ھېكمەت
ئاڭلاش» رەسمى يالىڭاچ سىزىش ئۇسۇلىدا
سىزىلغان)

تەسلىم بولۇش كۆرۈنۈشى؛ 175 ـ
كېمەردىكى شاھزادىنىڭ كۆڭلىنى ئېچىش
كۆرۈنۈشى؛ 110 ـ كېمەردىكى شاھزادىنىڭ
ياسۇدھارا ۋە كېنىزەكلەر يالىڭاچ ئۇخلاپ
ياتقان جايدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلىق كۆرۈ-

(22. ستەيىن دەندان ئۆيلۈك بۇددا ئىبادەتخانىسى تېمىدىن ئېلىپ كەتكەن لاكشمىنىڭ يالىڭاچ رەسىمى)

قاراشتىن، يەنە يالىڭاچ ھالەتتە ئىپادىلەش مۇمكىن بولمىغان، كىيىندۈرۈلۈپ ئىپادىلەش لازىم بولغان كۆرۈنۈشلەرنى كىيىندۈرۈلمىگەن ھالەتتە سىزىپ، گرېك، قەندىھار رەسساملىرىدىن كۆپ ئۆزاپ كەتتى. قىزىل 10 - كېمىرغا ساكيامۇنى مۇخلىسلىرىدىن ماگانخا پادىشاھ ئاجا تاساترۇرەپەقىسى بىلەن تەختتە ئولتۇرغاندا ئۇنىڭغا ساكيامۇنىنىڭ قازا قىلىپ نىرۋاناغا سەپەر قىلغانلىقىنى يەتكۈزسە، ئۇلار ھۇشىدىن كېتىشى مۇمكىن دەپ، ئۇلارنى باغقا يۇيۇنۇشقا تەكلىپ قىلىپ، ئۇلار سۇ ئىچىدىكى چېغىدا بۇ خەۋەرنى رەختكە سىزىلغان رەسىم بىلەن يەتكۈزمەك بولغانلىقى ئىپادىلەنگەن مەشھۇر تام رەسىمى سىزىلغان. بۇ تام رەسىمى ھۇشۇ سيۇژېت كىيىندۈرۈلگەن ھالەتتە سىزىلغان تام رەسىملىرىدىن پەرقلىق ھالدا پادىشاھ ۋە ئايالى تەخت ئۈستىدە يالىڭاچ ئولتۇرغان قىلىپ سىزىلغان.

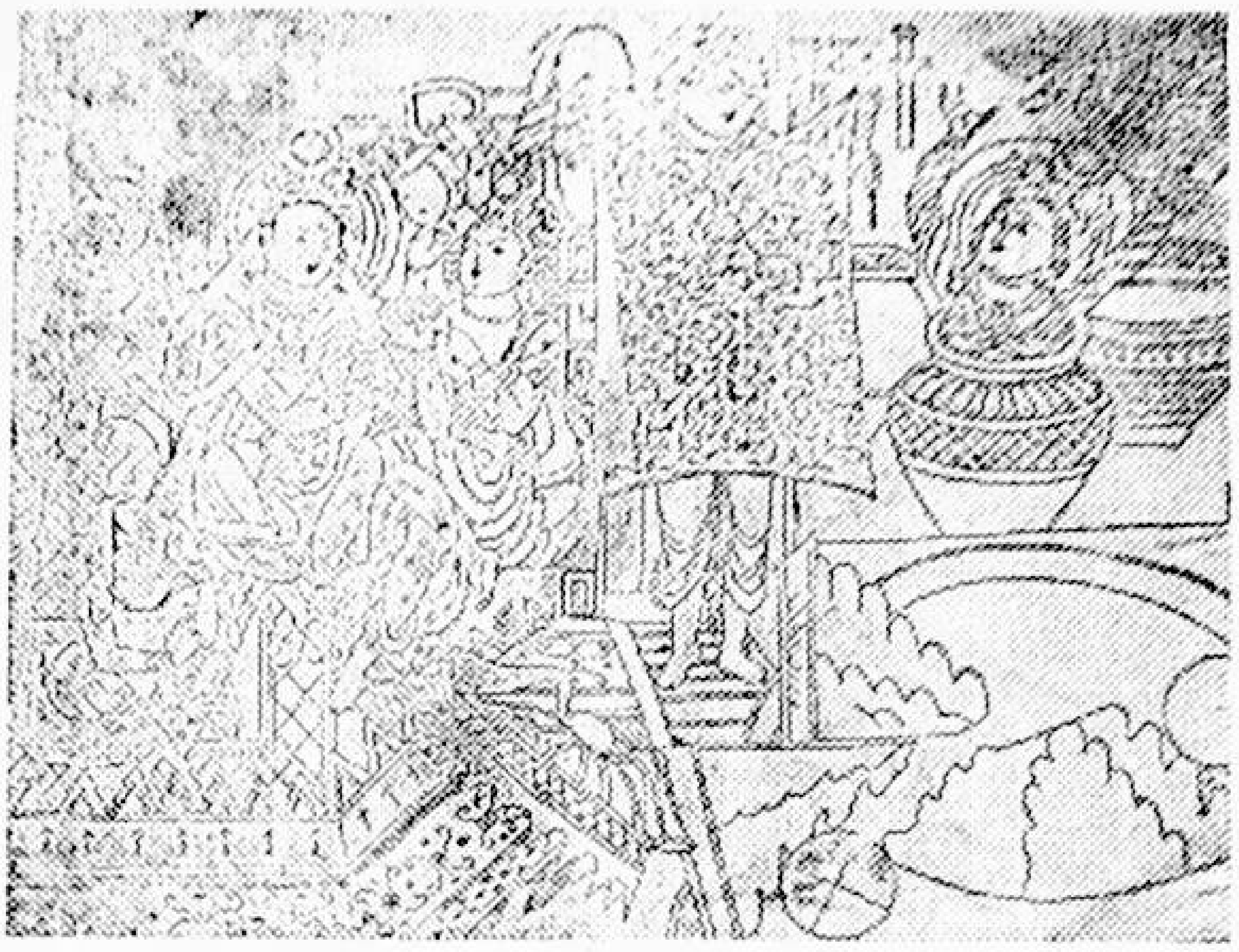

(23. ئاجا تاساتر ئانىلوسىنىڭ كىيىندۈرۈلمىگەن كۆرۈنۈشى)

7. ئېتنىك ئالاھىدىلىك گەۋدىلەندۈرۈلگەن

كۇسەن رەسساملىرى ئۆزلىرىنىڭ بەدىئىي ئىجادىيەت پائالىيەتلىرىدە سىرتتىن كىرگەن تەسىر بىلەن يەرلىك ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت ۋە سەنئەت ئۇسلۇبىنىڭ مۇناسىۋىتىدە سىرتنىڭ مۇنەۋۋەر ئۇتۇقلىرىنى پائال قوبۇل قىلىش ۋە ئۆزىنىڭ يەرلىك ئەنئەنىۋى ئۇسلۇبىنى گەۋدىلەندۈرۈش پوزىتسىيىسىدە چىڭ تۇرغان. نەتىجىدە، ئۇلار ئۆزىگە خاس مەشھۇر «كۇسەن ئۇسلۇبى»نى شەكىللەندۈرگەن. بۇ يىپەك يولى مەدەنىيەت ئالاقىلىرىدا كۇسەن سەنئەتكارلىرىنىڭ مۇستەقىل، ئۆزىنىڭ مىللىي ئالاھىدىلىكىنى گەۋدىلەندۈرگەن، مۇستەقىل مىللىي ئالاھىدىلىككە پايدىلىق سىنكرېتىزملىق يۆنىلىشتە تۇرغانلىقىنىڭ دەلىلى ۋە سەمەرىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

بىز، مىللىي - مەھەللىي ئېتنولوگىيىلىك ئالاھىدىلىكنىڭ غەربىي دىيار تاشكېمىرلىرىدا

گەۋدىلەندۈرۈلگەنلىكىنى ئىنكار قىلىپ، بۇ تاشكېمىرلاردىكى بىناكارلىق، ھەيكەلتىراشلىق، رەسساملىق سەنئەت نەتىجىلىرىنى مۇتلەق مەنىدە ھىندىستان بۇددىزمىنىڭ كۆچۈرۈلمىسى — «ئېپشىندىلىرى» (شاگدا ئەپەندى شۇنداق قارىغان) دەپ قارايدىكەنمىز، ئۇ چاغدا پۈتكۈل «غەربىي دىيار سەنئەت ئۇسلۇبى»، ئۇنىڭ ئۆلگىلىك نامايەندىسى بولغان «كۇسەن ئۇسلۇبى» نى ئىنكار قىلغان بولىمىز. بۇددىزم سەنئىتى ئۈستىدىكى كونكرېت سېلىشتۇرما تەتقىقات بۇنداق ئىنكارچىلىق (نىگىلىزم) قارىشىنى ئىزچىل رەت قىلدى. بىز، ئەكسى ھالدا «غەربىي دىيار سەنئەت ئۇسلۇبى»، «كۇسەن ئۇسلۇبى»نى ئېتىراپ قىلىدىكەنمىز، ئۇ چاغدا مىللىي - مەھەللىي ئېتنولوگىيىلىك ئالاھىدىلىكىنىڭ تاشكېمىر بىناكارلىقى، ھەيكەللەرنىڭ قىياپەت ۋە جايدۇنۇش ئالاھىدىلىكى، تام رەسىملىرىنىڭ قىياپەت، كىيىنىش، كومپوزىتسىيىلىك ئورۇنلىشىش، رەڭ تاللاش، بەدىئىي ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرى، ھەر خىل نەقىش، ئۆسۈملۈك، ھايۋانلاردىكى جۇغراپىيىلىك ئالاھىدىلىك، دىنىي ۋە رېئال تۇرمۇش كۆرۈنۈشلىرىدىكى ئېتنولوگىيىلىك بېرىدىغان قاتارلىقلارنىمۇ ئېتىراپ قىلىمىز. ئېيتىش مۇمكىنكى، بۇ سەنئەت جاۋاھىراتلىرى مەلۇم مەنىدە غەربىي دىيارچە، كۇسەنچە ئېتنولوگىيىلىك تىپتىكى بۇددىزم سەنئىتىدىن ئىبارەت بولغان.

8. خاتىمە

ئىنسانىنىڭ ئىجتىمائىي پائالىيىتى مەيلى ماددىي ئىشلەپچىقىرىش پائالىيىتى ياكى مەنىۋى ئىجادىيەت پائالىيىتى بولسۇن ئىنسانىنىڭ ئاڭلىق، مەقسەتلىك ئىدىيە، تەپەككۇر، غايىسى ئاساسىدا ئېلىپ بېرىلىدۇ. بۇنداق ئىجادىيەت ئېڭى يەنىلا ئەنئەنىۋى ئىجادىيەت ئۆلچەملىرى، ئەنئەنىۋى ئىستېتىك غايە ئاساسىدا، ئۇنىڭغا مۇۋاپىق كەلگەن يېڭى (زامانىۋى ياكى سىرتتىن كىرگەن) ئىستېتىك ئىدىيىلەرنى ئۆزىگە ئۆزلەشتۈرگەن ئاساستا ئېلىپ بېرىلىدۇ. پۈتۈنلەي ئىجادىيەت ئەنئەنىسى، ئىجادىيەت ئېڭى ۋە ئۇنىڭ يېڭى تارىخىي سەۋىيىسى بولمىغان ئەھۋالدا سىرتتىن كىرگەن ئىجادىيەت ئىدىيىسى ۋە ئىجادىيەت ئۇسۇللىرىنى قوبۇل قىلىش ۋە ئۆزلەشتۈرۈش مۇمكىنلىكى بولمايدۇ. روشەنكى، ھەر قانداق قوبۇل قىلىش ئۆزلەشتۈرۈش ئۈچۈن بولىدۇ، ئۆزلەشتۈرۈپ يېڭىلىق يارىتىش بىلەن ئۆلچىنىدۇ. بۇ يەنە ئۆز نۆۋىتىدە قوبۇل قىلغۇچىنىڭ ئۆزلەشتۈرەلەش ئىقتىدارى، ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت ئاساسى ۋە ئۇنىڭ سەۋىيىسىدە ئەكس ئېتىدۇ. بۇ، مەسىلىنىڭ بىر تەرىپى.

ئۇندىن باشقا، ئىنسانىنىڭ ئىجتىمائىي پائالىيىتى، مەيلى ماددىي ئىشلەپچىقىرىش پائالىيىتى ياكى مەنىۋى ئىجادىيەت پائالىيىتى بولسۇن «گۈزەللىك قانۇنىيىتى بويىچە ئېلىپ بېرىلىدۇ». مۇنداق ئىشلەپچىقىرىش پائالىيىتى ۋە ئىجادىيەت پائالىيىتى ئۇزاق تارىخىي جەرياندا، ئىنسان مېڭىسىدە ئىستېتىك چۈشەنچىلەر، ئىستېتىك ئاڭ سىستېمىسىنى شەكىللەندۈردى. ئۇنىڭ ئەڭ ئالىي كۆرۈنۈشى سەنئەت ئىجادكارلىرىدىكى ئىستېتىك ئاڭدىن ئىبارەت. روشەنكى، كۇسەن رەسساملىرى ئېتنىك مەدەنىيەت ئەنئەنىلىرى بىلەن يىپەك يولى مەدەنىيەت ئۇنىۋېرسالىزمى ئاساسىدا ئەينى زامان سەنئەت مۇنبىرىدە يۇقىرى سەۋىيىدىكى ئىستېتىك ئاڭغا ئىگە بولۇشقان. شۇ ئاساستا تەسۋىرى سەنئەت تارىخىدا قەدىمكىي گرېتسىيە، ئەينى

زاماندىكى قەندىھار سەنئىتىدىن ھەر تەرەپتىن ئۈستۈنلۈككە ئىگە بولغان يېڭى ئېگىزلىك پەيدا قىلغان. بۇ، فرانسۇز شەرقشۇناس رېنې گرۇئۇستنىڭ «ھىندىستان مەدەنىيىتى» ناملىق كىتابىدا (خەنزۇچە، 1965 - يىلى نەشرى، 59 - بەت) توختالغان: ئەگەر قەندىھار سەنئىتىنى بۇ خىل سەنئەت قەسىردىسىنىڭ تاشقى ئايۋىنى ھېسابلىساق، كۇسەن تاشكېمىر سەنئىتىنى بۇ قەسىرنىڭ ئىچكى سارايخانىسى ھېسابلاش كېرەك، دېگەن تەلقىنىگە ئاساس بولغان ئىدى.

كۇسەن تاشكېمىر سەنئىتى جاۋاھىراتلىرى كۇسەن رەسساملىرىنىڭ ئەستېتىك قاراشلىرى ۋە ئۇنىڭغا ئاساس سالغان تۇرمۇش چۈشەنچىلىرى بىلەن پەلسەپىۋىلىك چۈشەنچىلىرىنى ئىسپاتلاپ بەردى. ئۇلار نوقۇل تەقلىدىيەتچىلەر ياكى ھىندىستان ناتۇرالىزمچىلىرىدىن پەرقلىنىق ھالدا ئىنسانىي گۈزەللىك، ئېتنىك تۇرمۇش گۈزەللىكى، سەنئەت گۈزەللىكىنى گەۋدىلەندۈرۈشنىڭ ئاڭلىق ماھىرلىرى ئىدى. ئۇلارنىڭ قەلىمى ئاستىدىكى سەنئەت رېئالىزملىق، سىمۋولىزملىق، كلاسسىكزملىق، ئىپادىچىلىك ئامىللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان كۆپ قىرلىق گۆھەرگە ئايلانغان ۋە دۇنياغا يۈزلەنگەن ئىدى. بۇ خىل ئەستېتىك ئاڭ ئەينى زاماندا كۇسەن شەھەر — قەلئەلىرى ھاياتىدا، ناخشا - مۇزىكا - ئۇسسۇل سەنئىتىدە ئوخشاش ئىپادىلەنگەن ۋە كۆپلىگەن زوقلانغۇچىلار تەرىپىدىن «ساماۋى سەنئەت» دەپ مەدھىيىلەنگەن.

كۇسەن رەسساملىرىدىكى ئەستېتىك ئاڭ گۈل-چېچەكلەرى تەسۋىرى سەنئەت تارىخىمىزدىكى مۇنەۋۋەر ئەنئەنىلەرنى قېزىش ۋە جارى قىلدۇرۇشتا بىۋاسىتە نەزەرىيىۋى ھەم ئەمەلىي ئەھمىيەتكە ئىگە.

پايدىلانغان مەنبەلەر:

1. «غەربىي رايون تەسۋىرى سەنئەت كۆرگەزمىسى» (ياپونىيە. توپلام)
2. «جەنۇبىي ئۆزبېكىستان ئاسار - ئەتىقىلىرى (ياپونىيە. توپلام)
3. ئانىموۋ قاتارلىقلار: «شەرق ئەللىرى سەنئەت تارىخى»
4. لىۋ يىنىكى: «شىنجاڭ تاشكېمىرلىرىنىڭ ئارخىتېكتورىيىسى» («قەدىمكى ۋە ئوتتۇرا ئەسىر شەرقىي مەدەنىيەت سىستېمىسىدىكى شىنجاڭ ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا» ناملىق كىتاب. 81 ـ 124 ـ بەتلەر)
5. دىيومېزىل: «سكىفلار ۋە ئارتلار»
6. رودېنكو: «مەركىزىي ئالتاي ئاھالىسىنىڭ سكىف دەۋرىدىكى سەنئىتى»
7. پېتېرخوپكېرك: «يىپەك يولىدا ئەجنەبىي ئالۋاستىلار»
8. پوگاچېنكوۋا. زېمېل: «ئوتتۇرا ئاسىيا سەنئەت ئۇچېركى»
9. رېنې گرۇئۇست: «ھىندىستان مەدەنىيىتى»
10. تەن شەن شىن فۇ «يايلاقنىڭ رەسساملىق تارىخى»
11. «داگونېكىسپېدىتسىيىسىنىڭ رەسساملىق توپلىمى» (1 - 2 - كىتاب)
12. ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن: «غەربىي دىيار تاشكېمىر سەنئىتى»
13. ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن: «قاتلاملىق ئەستېتىكا»

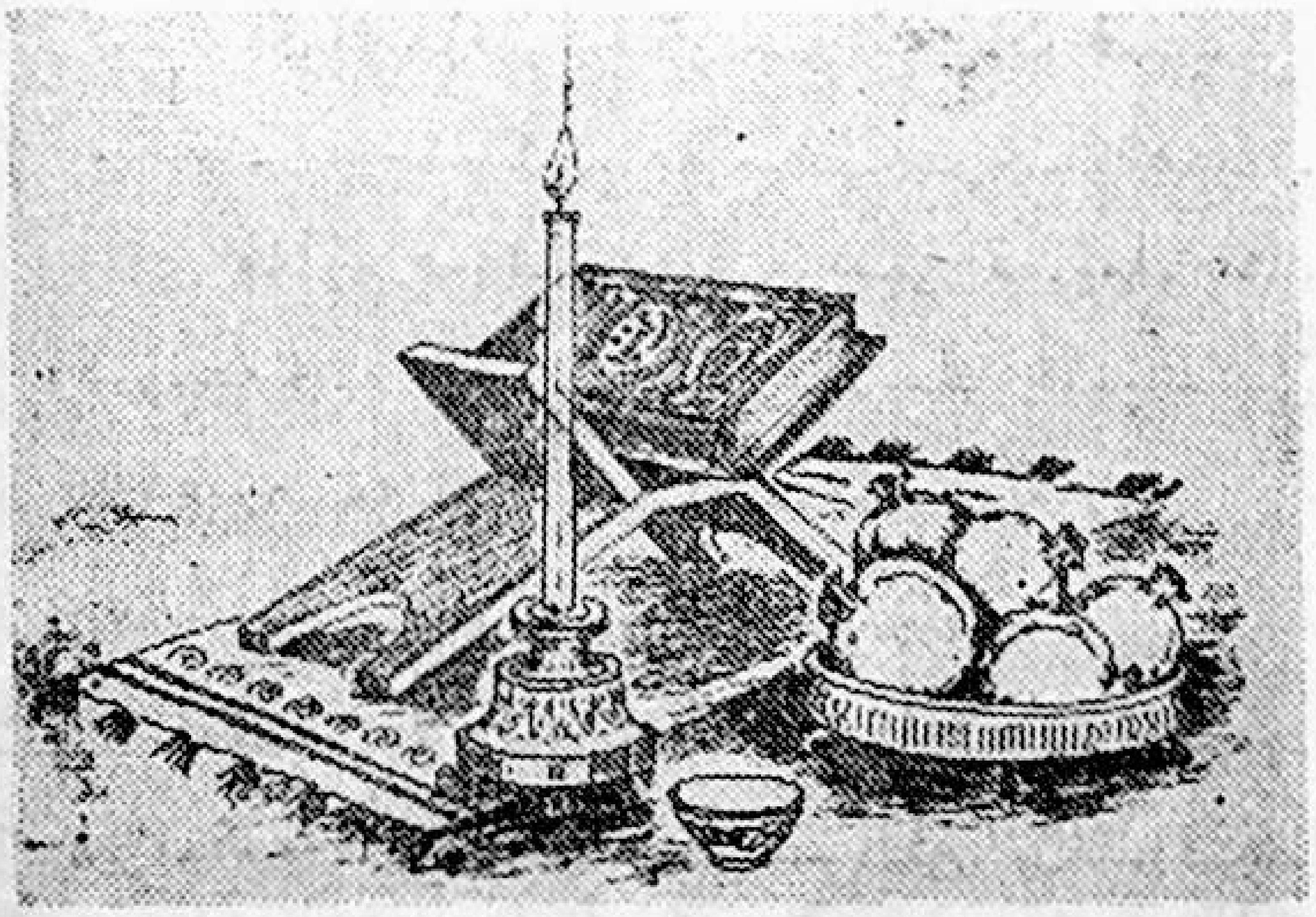

ھېكمەتلەر ۋە نەسىھەتلەر

△ ئەقىل ئىگىلىرىنى ئىككى ئىش ئەپسۇسلاندۇرىدۇ. بىرسى، قابىلىيەتلىك كىشىلەرنى ئۆز كەسپىگە قويماسلىق، يەنە بىرسى، قابىلىيەتسىز كىشىلەرنى مۇھىم خىزمەتلەرگە تەيىنلەش.

△ گۈزەل ئەخلاق ۋە كەمتەرلىك دوستلۇقنى كۈچەيتىدۇ. سەۋرى - تاقەت مۇراد - مەقسەدنى ھاسىل قىلىدۇ. ئادالەت ۋە ئىنساپ بىلەن ئىش بېجىرىش ھوقۇقنى مۇستەھكەملەيدۇ.

△ ئادەمنىڭ يۈرىكىنى خۇدانىڭ ئۆيى دەيدىكەن. شۇڭا كىشىلەرنىڭ كۆڭلىگە ئازار بېرىپ، دىلىنى رەنجىتىشنىڭ ئۆزى خۇدانىڭ ئۆيىنى بۇزغانلىق ۋە خۇداغا ئازار قىلغانلىق بىلەن باراۋەردۇر.

△ ئۈچ خىل كىشىلەرنىڭ يولدىن چىقىشى ئۈچ خىل ئىللەتكە باغلىق. بىرىنچى، پادىشاھلارنىڭ يولدىن چىقىشى زالىملىققا باغلىق. ئىككىنچى، ئالىملارنىڭ يولدىن چىقىشى تەمەخورلۇققا باغلىق. ئۈچىنچى، كەمبەغەللەرنىڭ يولدىن چىقىشى رىياغا باغلىق.

△ تۆت خىل سەۋەب ئادەمنى كاردىن چىقىرىدۇ. بىرىنچى، كۆپ سانلىق دۈشمەن؛ ئىككىنچى، كۆپىيىپ كەتكەن قەرز؛ ئۈچىنچى، كۆپ بالا - چاقا؛ تۆتىنچى، ئۇرۇشقاق خوتۇن.

△ بىر دانىشمەن ئوغلىغا نەسىھەت قىلىپ:

— بالام، ئابرويلۇق بولۇشنى ئىزدىسەڭ، كەمتەر بول. باشقىلارنىڭ كۈلكىسىگە قالماي دېسەڭ، يۈرۈش - تۇرۇشۇڭنى تۈزەت. قەدىر - قىممىتىم ئاشسۇن دېسەڭ، باشقىلارنىڭ قەدىر - قىممىتىنى قىل. كۆپچىلىكنىڭ ئۆزۈڭگە دوست بولۇشىنى ئىزدىسەڭ، ئادەملەرگە قولۇڭ ۋە تىلىڭ بىلەن ئازار بەرمە. ئىززەت - ھۆرمەت ئىگىسى بولۇشنى خالىساڭ، مۇمكىنقەدەر مېلىڭنى نامراتلاردىن ئايىما. مۇكەممەل بىر ئادەم بولۇشنى ئارزۇ قىلساڭ، ئۆزۈڭگە راۋا كۆرمىگەن ئىشنى باشقىلارغا راۋا كۆرمە. دىلىڭ رەنجىمەي، سەپرايىڭ ئۆرلەشنى خالىمىساڭ، جاھىل، رەزىل كىشىلەر بىلەن گەپ تالىشىپ يۈرمە. غەمسىز بولاي دېسەڭ، ھەسەتخور بولما. قايغۇ - ئەلەمدىن يىراق بولۇشنى ئىزدىسەڭ، قولۇڭدىن چىقىپ كەتكەن نەرسە ئۈچۈن ھەسرەت چەكمە. ئەل - ئاغىنەڭنىڭ كۆپىيىشىنى

خالىساڭ، خۇشخۇي، شېرىن سۆزلۈك بول، ھېچكىمگە ئۆچمەنلىك ۋە ئاداۋەت ساقلىما. سىردىشىڭنىڭ ئاشكارىلىنىپ قېلىشىنى خالىمىساڭ، سىردىشىڭنى دوستۇڭغىمۇ ئېيتما. - دەپتۇ.

△ سەۋر - تۇرمۇشتا ئۇچرايدىغان ھەر خىل قىيىنچىلىقلارغا بەرداشلىق بېرىش، ئاڭلىغان بولمىغۇر سۆزلەرگە، بېشىغا كەلگەن قايغۇ - ھەسرەتكە تاقەتسىزلىك قىلماي، چىداملىق بولۇشتۇر. سەۋر چانلىق يولىنى تۇتقان ئادەم مۇراد - مەقسىتىگە يەتمەي قالمايدۇ. قايغۇ - ھەسرەت قىلتىقىغا ئىلىنىپ قالغان كۆڭۈل سەۋر قولىدا ئازادلىققا ئېرىشىدۇ.

△ چېقىمچى ئادەمدىن ئېھتىيات قىل، چۈنكى چېقىمچىنىڭ بىر سائەتتە بۇزغان ئىشىنى بىر يىلدىمۇ تۈزەتكىلى بولمايدۇ.

△ فىساغورۇس (پىفاگور) مۇنداق دېگەن ئىكەن:

- بالا - قازادىن قۇتۇلۇشنى ئىزدىسەڭ، مۇنۇ ئون ئىشنى ئېسىڭدە تۇت: ئۆزۈڭدىن چوڭ كىشى بىلەن ئۇرۇشما؛ قوپال، جاھىل ئادەم بىلەن تاكاللىشىپ تۇرما؛ ھەسەتخور بىلەن بىر توپتا بولما؛ نادان ئادەم بىلەن مۇنازىرىلەشمە؛ سىنالمىغان كىشى بىلەن دوستلاشما؛ يالغانچى بىلەن مۇئامىلە قىلما؛ بېخىل ئادەم بىلەن سۆھبەتداش بولما؛ ئاياللار بىلەن بىر يەردە كۆپ ئولتۇرما؛ ئابرويىڭدىن ئايرىلىپ قېلىشنى خالىمىساڭ، قىمىزدىقان، ھەسەتخور ئادەم بىلەن شاراب ئىچمە، سىرىڭنى بىرىنىسىگە دېمە.

△ بىرىگە ۋەدە بەرسەڭ، ۋەدەڭگە ۋاپا قىل، ئەقىللىق ئادەم قىلالىشىغا كۆزى يەتكەن ئىشقا ۋەدە بېرىدۇ. ۋەدە بېرىپ قويۇپ، ھۆددىسىدىن چىقالماي، رەسۋا بولۇشتىن يامان ئىش يوق.

△ تۆت ئىش ئادەمنىڭ يۈزىنى چۈشۈرىۋېتىدۇ: (1) ئادەم ياراتماسلىق؛ (2) ھەسەتخورلۇق؛ (3) يالغانچىلىق؛ (4) كەپ توشۇش.

△ كىشىلەر ئارىستوتېلدىن:

- تەخسىر، نەغمە - كۈي ھەققىدە بىزگە بىر نەرسە ئېيتىپ بېرەلەمسىز؟ - دەپ سورىشىپتۇ.

- ئېيتىپ بېرەلەيمەن. نەغمە - كۈينىڭ شەرھى بەك ئۇزۇن، شەرتى بەك كۆپتۇر، ئەمما ئەڭ مۇھىمى ئۈچتۇر. بىرى، ساز-كۈيلىرى گۈزەل، يېقىملىق، لەتىپ بولسۇن. يەنە بىرى، بېيىت - قوشاقلىرى، شېئىردىكى تىلى تاتلىق، مەنىلىرى چوڭقۇر بولسۇن. ئۈچىنچى بىرى، كۈينى ئىجرا قىلغۇچى خۇشپېئىل، لەۋزى ئىسسىق، نازۇك ۋە غېرىب بولسۇن. ئەگەر ساز چالغۇچىنىڭ چىراي شەكلى كۆرۈمسىز بولسا، ئاڭلىغۇچىلارغا كۆرۈنمەي پەردە ئارقىسىدا تۇرۇپ ئىجرا قىلسۇن، تاۋۇشىنىڭ لەززىتىگە دەخلى يېتىپ قالمىسۇن.

△ پەسكەش ئادەم ئېھتىياج ئالدىدا ۋەدە قىلىپ، قانائەت ئالدىدا يۈز ئۆرۈيدۇ.

△ ئەبۇئەلى ئىبن سىنا مۇنداق دېگەن ئىكەن:

- ئىنسانلار ئارىسىدا ئون خىسلەت باركى، ئۇ پۈتۈن بەخت - سائادەتنىڭ كانىدۇر. يەنى ھەقىقەت يولىدا راستچىل بولۇش؛ خەلققە نىسبەتەن ئىنسابلىق بولۇش؛ ئۆز نەپسىگە قارىتا قەھرى - غەزەپلىك بولۇش؛ بىلىملىك كىشىلەر بىلەن ھەمسۆھبەت بولۇش؛ چوڭلارنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاش؛ كىچىكلەرگە شەپقەتلىك بولۇش؛ دوست - يارانلار ۋە ئەل - ئاغىنىلەر بىلەن چىقىشقاق بولۇش؛ دۈشمەنگە قارىتا ئېغىر - بېسىق ۋە كەڭ قورساق بولۇش؛ يوقسۇللارغا قولى ئوچۇق بولۇش؛ بىلمىگەنلەرگە نەسىھەتچى بولۇش!

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئىلياس ھوشۇر

مەدەنىيەت خىزمىتىدىكى ئىلغار كوللېكتىپ، ئىلغار خىزمەتچىلەرنى
تەقدىرلەش يىغىنى ئېچىلدى

ئامىنە ئابدۇرېشىت، نەبى ئەيسا

(«ئۈرۈمچى كەچلىك گېزىتى» مۇخبىرلىرى)

ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونلىرىنىڭ مەدەنىيەت خىزمىتى تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇش ۋە مەدەنىيەت خىزمىتىدىكى ئىلغار كوللېكتىپ، ئىلغار خىزمەتچىلەرنى تەقدىرلەش يىغىنى 28- مارت «كوئېنلۇن» مېھمانخانىسىدا ئېچىلدى. يىغىنغا ئاپتونوم رايوننىڭ مۇئاۋىن رەئىسى قېيۇم باۋۇدۇن ۋە مەدەنىيەت مىنىستىرلىكىنىڭ مۇناسىۋەتلىك مەسئۇلى ھەمدە مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ نازىرى مۇھەممەت زۇنۇن قاتارلىق رەھبەرلەر قاتناشتى.

پارتىيە 11- نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونلىرىدا مەدەنىيەت ئىشلىرى جۇش ئۇرۇپ راۋاجلىنىپ، زور بىر تۈركۈم ئىلغار كوللېكتىپ ۋە ئىلغار خىزمەتچىلەر مەيدانغا كەلدى. ئۇلار سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىدا دادىللىق بىلەن يول ئېچىپ، ئالغا ئىلگىرىلەپ، دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونلىرىنىڭ مەدەنىيەت ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇپ، مەدەنىيەت خىزمىتىدە يېڭى ۋەزىيەت ياراتتى. بولۇپمۇ ئۇزۇندىن بۇيان دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونلىرىنىڭ بىرىنچى سەپتە ئىشلەۋاتقان مەدەنىيەت خىزمەتچىلىرى جاپالىق مۇھىت، ناچار ماددىي شارائىت ئاستىدا ئۆز كەسپىنى بېرىلىپ ئىشلەپ، بارلىقىنى خەلققە بېغىشلاشتەك روھىنى تولۇق جارى قىلدۇردى.

دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونلىرىدىكى مەدەنىيەت خىزمەتچىلىرىنىڭ ئاكتىپلىقىنى يەنىمۇ قوزغاش ئۈچۈن، ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى، كادىرلار نازارىتى يىغىنىدا مەكتەپ ناھىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتى، كۇچا ناھىيىلىك كىنو شىركىتى قاتارلىق 107 ئورۇنغا ۋە قۇربان ئېزىز، سارىگۈل، جازى (داغۇر)، رەجەپ ھاشىم، داۋۇت ئەلى، ئابلىز باقى قاتارلىق 88 كىشىگە «دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونلىرىنىڭ مەدەنىيەت خىزمىتىدىكى ئىلغار كوللېكتىپ ۋە ئىلغار خىزمەتچى» دەپ نام بەردى.

ئۆمىد — ياشىتىدۇ،
غەم — قاخشىتىدۇ.
تەرەققى قىلمىساڭ
ھالاك بولىسەن.
— مۇستاپا كامال
ھەركىم دىل ئازاردۇر،
ھاياتى ئاھۇزاردۇر.
— پەرىدۇن ئەتتار
مۇھەممەت ئىمىن مۇھەممەت روزى يازغان

پەرھاد ئىبراھىم سىزمىلىرىدىن

جىلغا (ماي بوياق) ئابدۇشۈكۈر كېرىم سىزغان

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» (قوش ئايلىق ئۇنۇبرسال ئەدەبىي ژۇرنال) 1992 - يىل 3- سان 《新疆文化》 综合性文学双月刊（维吾尔文）

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزدى. ش ئۇ ئا ر ئاممۇۋى سەنئەت يۇرتى نەشىر قىلدى. «شىنجاڭ گېزىتى» باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى. ئۈرۈمچى شەھەرلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلدۇ. جايلاردىكى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ.

编辑：《新疆文化》编辑部・出版：新疆维吾尔自治区群众艺术馆・印刷：《新疆日报》印刷厂・发行：乌鲁木齐市邮局・订阅：各地邮局（所）・

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: CN 65 - 1073/1
ۋاكالەت نومۇرى: 22 - 58. باھاسى 0.50 يۈەن

国内统一刊号：CN 65－1073/I
本刊代号：58－22　定价：伍角